

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

39. ISTUNGJÄRK

6.–9. mai 1991

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 39. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

6. mai 1991	3
Presiidiumile laekunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	5
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu esimene lugemine	6
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta.....	12

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 39. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

7. mai 1991	31
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund	31
Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta" eelnõu esimene lugemine	41

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 39. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

8. mai 1991	56
Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivse kontseptsiooni esimene lugemine	58

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 39. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

9. mai 1991	90
Päevakorravälised avaldused.....	90
Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu esimene lugemine	93
Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses" eelnõu teine lugemine.....	130

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

39. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

6. mai 1991

Presiidiumile laekunud seaduseelnõude ja otsuseprojektide kohta

Juhataja (V. Andrejev)

Tere õhtust, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Palun asuda oma töökohtadele. Palun registreeruda. Kohal on 73 saadikut, puudub 31.

Lugupeetud rahvasaadikud, asugem päevakorda kinnitama. Esmalt tuleb meil võtta seisukoht Ülemnõukogu juhatusese laekunud kolme seaduseelnõu kohta, mis vaadati läbi 23. aprillil. Juhatus teeb ettepaneku vastu võtta otsus lõpetada seaduseelnõu "Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja Arbitraažikohtu kohta" arutamine. Selgitusi selle kohta annab õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton. Palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjon ei ole nimetatud seaduseelnõu läbi vaadanud, kuid eelnõu on läbi vaadatud õiguskomisjoni esimehe poolt ja ma tegin juhatusese tõepoolest ettepaneku praegu mitte võtta Ülemnõukogus menetlusse Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja Arbitraažikohtu kohta esitatud seaduseelnõu. Selline ettepanek oli tingitud asjaolust, et nimetatud seaduseelnõus ei ole näidatud, kes ja kuidas moodustab nimetatud kohtu ja milline on selle kohtu asend meie riigiparaadis või väljaspool riigiparaati ettevõtete hulgas. Eelnõu esitajatega on selline kokkulepe, et nimetatud küsimused lahendatakse täiendavalt ja esitatakse samasisuline täiendatud eelnõu uuesti. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas härra Antonile on küsimusi? Ei ole. Kas härra Raidla on siin? Palun!

J. Raidla

Lugupeetud saadikud! Pärast eelnõu arutamist õiguskomisjoni esimehe härra Antoniga, kes äsja teie ees esines, arutasime seda probleemi veel ja jõudsime põhimõttelisele järeldusele, et

taoline eelnõu oleks vaja Ülemnõukogule esitada. Kuid sellele eelnõule on vaja lisada täiendavat informatsiooni, et nii juhatusel kui Ülemnõukogu täiskogul oleks võimalik langetada kompetentne otsustus. Mõningad küsimused, mis on härra Antoni poolt tõstatatud, vajaksid ilmselt kirjalikku vastust, selleks et need materjali juurde lisada. Kuigi põhimõtteliselt on eelnõu ka sellisel kujul arutatav. Veendusin selles viimases seisukohas oma äsjasel kahepäevasel ametlikul visiidil Rootsi sealse justiitsministri kutsel, kus toimus ühtlasi ka pikem kohtumine Stockholmi Kaubanduskoja Vahekohtu juhtkonna ja esimehega. Saavutasime väga meeldiva kokkuleppe, et Stockholmi Vahekohus varustab meid vajaliku dokumentaalse informatsiooniga, mida ta esimeses etapis juba ka tegi, andes ühtlasi kaasa kirjalikud materjalid selliste vahekohtute töö reglemendi kohta. Väga paljud küsimused, mis seonduvad sellise absoluutselt selgelt mitteriikliku kohtuinstantsi loomisega, otsustab organ, kelle juurde vastav vahekohus luuakse, s.t. Tallinna Kaubandus-Tööstuskoda. Sealhulgas on ka paljud asutamis- ja protseduuriküsimused ning selle aluseks on ÜRO komisjoni poolt väljatöötatud majandusvahekohtute töö reglement ja näidisasutamisdokumendid. Täna on need dokumendid ka olemas ning seetõttu ma omalt poolt toetan härra Antoni seisukohta, et me võtaksime antud eelnõu uuesti kõige lähemal ajal arutuse alla, et otsustada selle küsimuse Ülemnõukogu täiskogule otsustamiseks andmine. Ühtlasi tahaksin omalt poolt sellise eelnõu päevakorda võtmist väga toetada ja tervitada, kuivõrd õigusemõistmise ja vaidluste lahendamise seisukohalt on see esimene tõsiselt võetav eelnõu, mis on just nimelt suunatud vaidluste lahendamisele turumajanduslikes majandussuhetes, s.t. tingimustes, kus kõrgeimaks väärtuseks on tunnistatud lepingulised vahekorrad. Aitäh!

Mul on veel soov, et selle eelnõu esialgset arutelu, mis on toimunud juhatuses ja siin täiskogu ees, ei tõlgendataks selle eelnõu sisulise arutamisenähtena ka sellest aspektist, kas võtta see päevakorda või mitte. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi justiitsministrile? Ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu! On ettepanek võtta teadmiseks, et Eesti Vabariigi Valitsus esitab Ülemnõukogu juhatusesele täiendavad materjalid seaduseelnõu kohta 10 päeva jooksul. Kas herrad Anton ja Raidla on sellega nõus? Siis ma panen hääletamisele. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 68 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 1. Sellega on see otsus vastu võetud.

Lugupeetud kolleegid! Juhatus arutas õlleaktsiisi seaduse eelnõu ja seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu ja teeb ettepaneku vastu võtta järgmine otsus:

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab: Anda Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud Eesti Vabariigi õlleaktsiisi seaduse eelnõu ja Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi aktsiisimaksu seaduses" eelnõu seisukoha võtmiseks Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjonile, kellel esitada oma arvamus Ülemnõukogu 40. istungjärgul."

Panen selle otsuse hääletamisele. Kes on poolt? Palun hääletada! Poolt on 65 saadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Sellega on otsus vastu võetud.

Lugupeetud kolleegid! Juhatus arutas Eesti Vabariigi konkurentsiseaduse eelnõu ja teeb ettepaneku vastu võtta järgmine otsus:

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab: Anda Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitatud Eesti Vabariigi konkurentsiseaduse eelnõu seisukoha võtmiseks Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjonile, kellel esitada oma arvamus Ülemnõukogu 40. istungjärgul."

Panen selle otsuse hääletamisele. Palun hääletada! Poolt on 63 saadikut, vastu ei ole keegi, 1 on erapooletu. Sellega on otsus vastu võetud.

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Teil on käes 39. istungjärgu päevakorra projekt:

1. Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund.
2. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses" eelnõu. Teine lugemine.
3. Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta" eelnõu. Esimene lugemine.
4. Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu. Esimene lugemine.
5. Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivne kontseptsioon. Esimene lugemine.

Ma panen käesoleva istungjärgu päevakorra kinnitamise tervikuna hääletusele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 39. istungjärgu päevakord? Palun hääletada! Poolt on 65 saadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Seega on päevakord kinnitatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lisaks päevakorras loetletud küsimustele teeb vabariigi valitsus ettepaneku võtta kiireloomulise küsimusena päevakorda seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" rakendamisest" projekt.

Seaduseelnõu ja otsuseprojekt on teile kätte antud.

Kas on ettepanekuid või täiendusi või küsimusi? Ei ole. Siis ma panen selle seaduse hääletamisele. Enne seda teeme kohaloleku kontrolli. Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 74 saadikut, puudub 30.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta kiireloomulise küsimusena päevakorda seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" rakendamisest" projekt? Palun hääletada! Poolt on 61, vastu 4, erapooletuid ei ole. Seega on otsus vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Hakkame arutama Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksuseaduses" eelnõu ja Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu seaduses" rakendamisest" projekti. See on esimene lugemine ja ettekande teeb rahandusministri esimene asetäitja Roose. Palun!

E. Roose

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Ma arvan, et täna esitatav on meeldiv seoses maksuseaduste meeldetuletamisega. Tema sisu on selles, et asendada senine 100 rbl. kuus ehk 1200 rbl. aastas maksuvaba tulu kõrgema maksuvabastusega, arvestuslikult 200 rbl. kuus alates 1. maist kuni 31. detsembrini, ning sisuliselt jääks käesoleval aastal maksuvabaks tuluks 2000 rbl. Millest on see ettepanek tingitud? Põhjus on, nagu teile teada,

järjest suurenev ja progresseeruv hüperinflatsioon. Selle hüperinflatsiooni tulemusena on meil palgad tõusnud. Siis, kui me arvestasime üksikisiku tulumaksu laekumist eelmise aasta oktoobris, pidime saama riigieelarvesse 363 milj. rubla. Te mäletate ka eelarve kinnitamise ajast sellist arvu. Ja siis oli keskmine palk 298 rubla ehk peaaegu 300 rubla. Tänapäevaks on palgad tõusnud ja aprillikuu keskmine palk, lähtudes pankade poolt väljaantud sularahast pankade väljamaksmiseks, on juba 625 rubla. Tähelepanuväärne, palgad on tõusnud üle 2 korra. Vastavalt sellele on ka suurenenud laekumised kohalike omavalitsuste eelarvetesse ja kuni 1. maini, kus on arvestatud ka juba aprillikuu laekumisi, on laekumiste üldsumma 205 938 800 rubla. Aasta lõpus, kui see tempo säiliks, aga ma võin kinnitada, et see tempo ei säili, vaid suureneb, on aasta arvestuses 363 miljoni rubla asemel laekunud 617 miljonit rubla ehk peaaegu 2 korda rohkem. Seega ettepanek suurendada maksuvaba miinimumi senise 100 rubla asemel kuus 200 rublani kuus vastab palgaproportsioonile, tähendab, 1/3 palgast jääks ka aprillikuu keskmise palga puhul maksuvabaks. Ilmselt tuleb meil lahendada peale esimest lugemist majanduskomisjonis sellesama 1/3 proportsionaalsuse säilitamise probleem nii, et edaspidi ei pruugiks Ülemnõukogul iga kvartal koos istuda ja seda summat absoluutsuuruses täpselt paika panna, vaid see summa, maksuvaba miinimumi summa, oleks paika pandud mingi teise kriteeriumi alusel, ja selleks on võimalused olemas. Ma loodan, et majanduskomisjon suhtub nendesse täiendavatesse ettepanekutesse, mis säilitavad sama printsiibi, mida valitsus täna esitab, mõistvalt. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on küsimusi? Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud härra Roose! Möödunud nädalal mul oli kohtumine kahe maavanemaga ja nad tegid mulle selgeks, et hoolimata keskmise palga tõusust, kui me tõstame praegu maksuvaba piiri, siis sellisel juhul maakonnad kaotavad osa raha oma eelarvest. Nimelt küsiti, millega seda kompenseeritakse. Ma tean, te püüate mulle praegu vastata, et see kompenseerub iseenesest seoses palgatõusuga. Need mõlemad mehed, üks Ida-Virumaa ja teine Läänemaa maavanem, tegid mulle paberi peal selgeks, et nad kaotavad eelarves päris kopsaka summa.

E. Roose

Härra Uluots! Teil on õigus, kui lähtuda senisest üksikisiku tulumaksu laekumisest, siis on tõesti maakonniti ja linnati disproportsioonid väga suured. Ühtedele laekub üksikisiku

tulumaksu ebaproportsionaalselt palju, teistele vähe. Selline vahe on olemas. Kuid see vahe aasta oodatava lõpplaekumise suhtes (me tegime sellekohase analüüsi) moodustab disproportsioonis ainult 16,5 miljonit rubla. See on praeguse laekumise suhtes alla 10% juba aastaarvestuses. Tuletan meelde, et praegu on laekunud juba 206 miljonit rubla. Järelikult saab seda alati kompenseerida riigieelarve vahenditest. Sest riigieelarvesse laekub praegu ka inflatsiooni tõttu rohkem, kui me planeerisime. Eelmise nädala lõpul saavutati ka maavanemate ja linnapeadega kokkulepe selles suhtes, et me tuleme tasaarvelduse probleemi juurde tagasi pärast teise poolaasta tegelike laekumiste analüüsi, siis kui on olemas juba pikema aja laekumise statistika. Ühe kvartali alusel, kus üks kuu, jaanuarikuu, maksti eelmise aasta makse, see tulemus ei ole veel küllalt selge. Usun, et see peaks rahuldama kõiki osavõtjaid.

Juhataja

Suur tänu! Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Lugupeetud ettekandja! Ma tahtsin umbes samalaadset küsimust esitada nagu härra Uluotski: kas rahandusministeerium on teinud arvestusi, kus palgad on rohkem tõusnud, kus vähem? Mulle on jäänud mulje, et pigem on nad tõusnud linnades ja teistes suuremates asulates, kus tehakse rohkem äri ja hangeldatakse ning palgad tõusevad selle tõttu ruttu, aga mitte maal. Kas ikkagi need disproportsioonid on käsitletavad statistilise keskmisena? On need arvestused natuke detailsemalt tehtud või nad piirduvadki statistilise keskmisega? Aitäh!

E. Roose

Meil on arvestused üksikisiku tulumaksu laekumise kohta maakondade ja vabariiklike linnade järgi. Võrdlused on tehtud ka oodatavate laekumiste ja tegelike laekumiste kohta. Selles suhtes on õigus, et linnades on laekumised suuremad, kui on oodatud, ja maakondades väiksemad. Kui te soovite neid arve vaadata, siis mul on kaks suurt tabelit. Ma usun, et nende ettelugemine ei anna siin ülevaatlikku pilti. Seda võiks teha n.-ö. kuluaarides. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ants Paju.

A. Paju

Austatud ettekandja! Ma olen saanud nagu härra Uluotski maavanemalt küsimuse, et kas valitsus mängib head onu ja laseb mängu omavalitsuse rahakotist kinni maksta. Te küll rääkisite tasaarvestusest, mis tuleb hiljem, aga kas see tegelikult on nii või ei ole?

E. Roose

Ei ole, just vastupidi. Tähendab, on suured vahed tegelikkusega nii ettevõtte tulumaksu, käibemaksu kui ka üksikisiku tulumaksu osas, mis on kõige suuremad maksud eelarves, nagu te teate, ja seetõttu kõikides nendes on tasaarvestused ka vältimatud. See tähendab ka lisaelarvete kinnitamist valitsuse poolt, mida ta esitaks Ülemnõukogule. Ma võin tuua teile sellise arvu praegu, et kui mõned lugupeetud rahvasaadikud eelmise aasta lõpus prognoosisid seda, et ettevõtte tulumaks on selline maks, mille ettevõtted võivad praktiliselt ära nullida, siis ma pean teile siiski ütlema, et 1. mai seisuga on laekunud just ettevõtte tulumaksu oodatust hoopis rohkem ja see summa on 250 miljonit rubla. Samal ajal kui kogu ettevõtte tulumaksu pidi laekuma 340 miljonit aastas. Tähendab, see prognoos, mis me tegime, ja tegelik elu nõuavad ümberarvestust ja eelarvete uuesti kinnitamist. Ma pean ütlema, et see on meeldivam protsess, kui oleks olnud vastupidi.

Juhataja

Suur tänu! Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud härra Roose! Te kasutasite enne väljendit, et edasine kompenseerimine valitsuse poolt peaks rahuldama maakondi. Miks te arvate, et see maakondi rahuldab, kui me veel korra tugevdame seda kompenseerimise või jagamise süsteemi, et ikkagi maakond saab valitsuselt, võib saada valitsuselt teatud summad ja võib mitte saada? Ja teine küsimus. Kas ja milline tagatis jääb nüüd maakonnale, et ta ikka valitsuselt selle kätte saab, mis tal seni on eelarves planeeritud ja millele tema on planeerinud oma kulud? Kas on tarvis mingi seadusandlik akt vastu võtta? Üksikisiku tulumaks läheb valda. Seal, kus haldusreform on juba käimas või selle etapi läbinud, kaovad vallamaksud ära. Milline on garantii, et ta saab selle maksu kätte pärast seda, kui me oleme täna hääletanud teie esitatud projekti poolt?

E. Roose

Eelarve muudatusi võib teha meil praegu kaht moodi. Üks on tõesti nii, nagu te tegite ettepaneku või vähemalt arutasite seda oma küsimuses, et me võiksime teha riigieelarves vastava muudatuse nende summade osas, mis lähevad kohalike omavalitsuste eelarvete doteerimiseks. Ja see summa on teie poolt eelmise aasta detsembris kinnitatud. Nüüd, kuna tegemist on väikeste summadega praeguste statistiliste laekumiste alusel, ma nimetasin 16,5 miljonit rubla, mis tuleks praeguste andmete järgi kompenseerida, siis võib valitsus põhimõtteliselt neid summasid leida ka valitsusele antud ja teie poolt kinnitatud reservfondi alusel. Reservfond, kui te mäletate, oli 100 miljonit rubla. See summa ei ole muidugi ka suur. Mis puutub aususse, siis ma arvan, et kui valitsus kogus kokku maavanemad ja linnapead, arutas nendega selle probleemi läbi ja leppis kokku, et niimoodi on kõige mõistlikum tegutseda, tähendab, II poolaasta alguses, kui I poolaasta andmed maksude laekumise osas on teada, siis ma arvan, et valitsus käitub džentelmenlikult ja täidab oma lubaduse, samuti ka maavanemad. Nii et praegu ei ole põhjust kahelda selles džentelmenlikkuses. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Enn Roose, enam küsimusi ei ole. Kas on kõnesoovijaid või sõnasoovijaid? Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Teen ettepaneku esimene lugemine lõpetada ja suunata see eelarve-majanduskomisjoni arutusele, sellepärast et meil ei ole veel tõsist arutelu olnud ja me peame analüüsima. Täna kostsid ka siin saalis mitmed küsimused, et vallad ja maakonnad jäävad natukene vaesemaks. Ja see on tõsine probleem, sest maal on praegu raha laekumine väiksem, kuna toodang on vähenenud. Palgatulud on väiksemad ja me peame seda asja tõsiselt analüüsima, et maakonnad ei jääks sõltuvusse n.-ö. hea onu poliitikast.

Edasine arutelu võiks toimuda teisel lugemisel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Lugupeetud kolleegid! Ma näen selles kiireloomulises küsimuses päris suurt ohtu ja seda laadi oht kipub meil korduma. See on kiire ja järelemõtlematu tegutsemine, üritamatagi asja

detailsemalt läbi töötada, ja just nimelt siin ma näen praegu kõiges põhjust selles, et opereeritud on absoluutselt üldiste arvudega, statistiliste näitajatega, omamata tegelikult ülevaadet sellest, mis juhtub kõige madalamatel eelarve tasemetel. Ma võin mõned üsna konkreetsed faktid tuua. Kui me tõstaksime tulumaksuvaba palgamiinimumi 200 rublani, siis ennekõike kannatavad just nimelt valdade eelarved. Need, mis on praegu juba olemas. Neid on Eestis juba kümneid. Võib-olla hakkab see arv juba sajale lähenema, kellel on oma iseseisev eelarve. Näiteks Kohila vallas on aastaeelarve kinnitatud umbes 300 000 rublases mahus. Tegelikult on see suurem, aga pool sellest tsentraliseeritakse maakonda, kuna maakond katab seniajani suure osa kuludest. Aga sellest 300 000 rublast kaotaksid nad 150 000 uue maksumiinimumi kehtestamise tõttu. Samal ajal kulub 300 000 täielikult ära peamiselt koolimaja ja väikese haigla ülalpidamiseks ning bussiliikluse kompensatsiooniks. Kui nüüd pool sellest ära kaob, milline neist kolmest tuleks siis sulgeda või alles jätta? Kes ütleb, milline see vastus võiks olla? Analoogilised arvutused tehti ka Rapla vallas, tulemus on samasugune. Nad kaotavad rohkem kui poole juba oma kinnitatud eelarve tuludest ja seda kompensatsioonimehhanismi pole praegu veel keegi välja pakkunud. Jutt on olnud küll kompenseerimisest maakondadele, aga isegi neil ei ole praegu küllalt täpset informatsiooni sellest, kuidas üks või teine vald oma eelarve ja hädavajalike kulude katmise lootustega on. Selle tõttu leian, et sellisel kujul seda seadust vastu võtta ei tohi. Me laseme ühe pauguga põhja kõik vallad ja kogu omavalitsuse reformi. Samal ajal me teame, et Eesti iseseisvus tekib ennekõike siis, kui me suudame taas organiseerida oma ühiskonna, organiseerida omavalitsused. Praegu aga on selline tegevus kaunis napp, see protsess on peaaegu seiskunud, ja sellele protsessile oleks see nuga selga. Küsimus tuleb hoopis täpsemini läbi töötada, enne kui sellise ettepanekuga välja tulla. Praegu kipub see olema pigem populistlik kui riigijuhtimislik otsus ja mul oleks küll ettepanek küsimus praegu päevakorrast maha võtta, uuesti läbi töötada ja siis, kui on välja selgitatud valdade taseme võimalikud tagajärjed, selle asja juurde tagasi tulla. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel kõne- või sõnasoovijaid? Ei ole. Lubage siis mul lugeda esimene lugemine lõpetatuks. Parandusettepanekud eelnõu teksti kohta palun esitada 24 tunni jooksul eelarve-majanduskomisjonile. Kas keegi on selle vastu? Ei ole.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise kohta

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! On ettepanek võtta kiireloomulise küsimusena päevakorda Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise küsimus. See otsuseprojekt on teile kätte antud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et võtta kiireloomulise küsimusena päevakorda Ülemnõukogu reglemendi muutmise ja täiendamise küsimus? Palun hääletada! Poolt on 32, vastu 9, erapooletuid 19. Otsus on vastu võetud.

Hakkame arutama Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi muutmisest ja täiendamisest" projekti. Ettekande teeb Ülemnõukogu reglemendi töögrupi juht Jaak Allik. Palun!

J. Allik

Lugupeetud härra eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on hea meel, et Ülemnõukogu on veendumusel, et aeg, mida me kaotame reglemendi täiendamiseks ja parandamiseks, tuleb meile tagasi küllaga siis, kui me need parandused ellu viime. Me töötame just selle nimel, et meie töö latusamalt läheks. Reglemendikomisjon on jätkanud oma tööd ja meie töö aluseks on nagu alati olnud Ülemnõukogus erinevate saadikute poolt meile laekunud ettepanekud ja probleemid, mis on tõusnud siin saalis töö käigus. Terve rida neid ettepanekuid sai nüüd reglemendikomisjoni poolt läbi arutatud ja arutelu mõningad tulemused on teie ees eelnõuna paberil. Mõningaid tulemusi pean selgitama, sest need said meie poolt tagasi lükatud.

Aga läheme nüüd edasi vastavalt sellele, kuidas paragrahvid reglemendis muutuma peaksid. Muutus, mida me pakume § 6 lõikes 1, ei ole tulnud saalist. See on härra Peet Kase isikliku kogemuse vili, nagu ma aru sain, Poola Vabariigi parlamendi tööga tutvumisel. Selle mõte on tähtsustada mõnevõrra seadusandlikku algatust ennast. Igasugune seadusandlik algatus, mille teeb kas Ülemnõukogu saadik või mõni ühiskondlik organisatsioon või partei, kellel see õigus on, või ka Ülemnõukogu komisjon, fikseeruks hetkena meie kõigi silme ees siin saalis. See tähendab, et seadusandliku algatuse autor annaks projekti üle Ülemnõukogu juhatusele. See on teatud mõttes tseremoniaalne hetk, kuid praeguse reglemendi järgi antakse nad vaikselt üle härra Propstile, kes annab vaikselt üle juhatusele. Juhatas teeb oma ettepanekud ja lõpuks me täiskoguna otsustame, kuhu me nad suuname ja millal me nad ette võtame või tagasi lükkame. Härra Kask pakkus välja ja me olime sellega nõus, et see akt avalikustuks, et see kajastuks siis

ka ajakirjanduses ja et ka kõik teised organisatsioonid ja üksikisikud, kes selle seadusandliku algatuse kallal töötavad, saaksid informeeritud, et selline akt on toimunud. Ühesõnaga, meile tundus, et see oleks ilus ja ka vajalik demokraatlik protseduur, ja me näeme ette, et seda võiks teha iga Ülemnõukogu istungi eel, kui eelnevalt on juhatajale teatatud, et taoline akt tahetakse ette võtta. See ei võta meil palju aega, kuid on oluline punkt meie seadusandlikus töös, see on § 6 punkti 1 mõte.

Edasi, § 7 alapunkti 4 lõige 2. Siin me lähtusime Lehte Hainsalu ettepanekust, kes puutus selle küsimusega kokku pensioniseaduse arutelul, kui esitati väga mitmeid pensioniseaduse projekte ja nad olid meil siin päevakorras vastavalt meie reglemendile. Siis võttis valitsus eelnõu tagasi. Tekkis suur lainetus selle ümber, et Ülemnõukogu viivitab pensioniseaduse vastuvõtmisega. Lehte Hainsalu väitis, et kui komisjonil oleks olnud õigus need projektid kui toored tagasi lükata, siis ei oleks tekkinud nii palju suminat selle seaduse ümber. Samal ajal, kui me moodustasime Ülemnõukogu juhatuse kui autoriteetse organi, tähendab selle lõike muutus seda, et me anname juhatusele õigusi juurde. Kui me oleme otsustanud siin täiskogus, et seaduseelnõu läheb sellesse või teise komisjoni teatud ajaks, kaheks nädalaks või kuuks ajaks, siis nii peab see olema. Praeguse reglemendi järgi peab ta tulema automaatselt meie päevakorda, ja kui komisjoni esimees kannab ette, et see näiteks ei kõlba mitte kuhugi, siis sel juhul võtame ta päevakorrast maha. Praegu pakume, et kui juhtiva komisjoni hinnang sellele seaduseelnõule on negatiivne, siis ei pea see enam tulema otsustamisele täiskogus. See läheb juhatusele otsustamiseks, ja kui juhatuse hinnang on sama, siis see meile enam päevakorda ei tule, vaid läheb n.-õ. menetlusest ära. Küll aga peab Ülemnõukogu juhataja informeerima täiskogu, et see seaduseelnõu leidis negatiivse vastuvõtu nii juhtiva komisjoni kui juhatuse poolt, ja sel hetkel on eelnõu autoril võimalik apelleerida täiskogule ja panna see siis uuesti täiskogu ette otsustamisele. Kui ta ei ole nõus selle otsusega, ainult sel juhul. Me võidame natuke aega ja mingeid olulisi poliitilisi ohtusid me siin enam ei näe. Miks ei võiks seda asja nii ajada?

Nüüd § 10 lõik 1. Eelmine kord, kui te mäletate, kui me reglemendi parandustega tegelesime, tekkisid mitmed ettepanekud seoses salajase ja nimelise hääletamisega. Siin on mul härrade Junti ja Fjuki ettepanek jätta salajane hääletamine üldse ära, välja arvatud personaalsete kaadriküsimuste arutamisel või otsustamisel. Arutasime seda küsimust tükk aega komisjonis, arutasime varianti ära jätta nii salajane kui nimeline hääletus, sest nad on kujunenud siiski teatud mõttes Ülemnõukogu saadikutele psühholoogilise surve avaldamise vormideks. Leidsime, et praegu seda teha ei saa, et me konsensust või isegi 53 häält siin saalis sellise otsuse puhul vist kätte ei saaks. Ja seetõttu meie 3-liikmelises komisjonis jõudsimme sellise

konsensuseni, et mõnevõrra liberaliseerida seda küsimust, ja te leiate paranduse, millel on kaks mõtet. Üks on see, et kui keegi teeb ettepaneku salajaseks või nimeliseks hääletuseks, siis peab ta seda ka Ülemnõukogule põhjendama. Tähendab, see ei peaks muutuma mitte ainult poliitiliseks mänguks, vaid kui inimene või komisjon või saadikugrupp on sellel arvamusel, peab ta seda ettepanekut põhjendama. See põhjendus arutamisele ei kuulu, seda põhjendust keegi ümber lükkama ei hakka. See teatud mõttes distsiplineerib ettepaneku autorit, enne kui ta selle sammu astub. Ja teine ettepanek on, et protseduuri- ja päevakorraküsimustes ei oleks üldse ei salajast ega nimelist hääletust, sest kui te mäletate veel, meil on paar korda nii läinud, et üks teeb ettepaneku korraldada salajane, teine nimeline ja kolmas jälle salajane hääletus sama küsimuse päevakorda võtmisel. See ei jäta soliidset muljet. Ühesõnaga, ettepanek on protseduuri- ja päevakorraküsimustes salajast hääletamist mitte korraldada. See on siis peale seda üsna pikka arutelu, mis meil komisjonis salajase ja nimelise hääletuse osas oli. Ettepanek, milleni me ühiselt jõudsim, on siin ees.

Ja nüüd § 11 lõige 3. Kõigepealt on venekeelses tekstis, nagu mulle öeldi, lõikes 3 ära jäänud üks sõna, nimelt "последние". Aga nüüd, mis on kogu selle asja mõte? Vaatame nüüd koos nii lõiget 3 kui lõiget 5. Need ettepanekud tegi Lehte Hainsalu ja need tulenesid sellest pikast praktikast, mis tal oli pensioniseadusega. Sama asja kajastab ka minu meelest meie pikk praktika seoses elamute privatiseerimise seadusega. Tähendab, meie arvates praegune reglement ei tööta selles punktis. Praegune reglement näeb ette, et parandusettepanekuid võib esitada esimesele lugemisele järgneva istungi esimese tööpäeva lõpuks, tähendab, esmaspäeva õhtuks. Küll aga peale esimest lugemist, nagu kogemused on näidanud, ei jõua fraktsioonid ega komisjonid selle eelnõuga töötada nii, et esmaspäeva õhtuks võiks esitada. Meil on fraktsioonide koosolekud esmaspäeval, teisipäeval on koos komisjon. Me paneme ette pikendada seda aega neljapäeva õhtuni. Tähendab, sellel nädalal on esimene lugemine, järgmisel nädalal, kui fraktsioonid ja komisjonid tahavad arutada, siis nad saavad arutada ja teha neljapäeva õhtuks oma ettepanekud. Ja teine moment. Praegune reglement näeb ette, et teisel lugemisel saab teha parandusi ja täiendusi vaid nendes paragrahvides, mis on muutunud esimese ja teise lugemise vahel. See paragrahv ei tööta. Me katkestame ja katkestame teisi lugemisi ja reglemendi järgi me nagu rohkem ei tohiks täiendusi esitada, tegelikult esitame. Tegelikult näitab elu seda, et paljud saadikud hakkavad eelnõuga tööle alles teise lugemise käigus, mitte esimesel lugemisel. Ja seetõttu, et viia seadus ehk reglement vastavusse meie tegeliku praktikaga, on selline ettepanek, et kui tekib nii palju mõtteid, muudatusi – ja elu on meil näidanud, et väga tihti need tekivad, et teine lugemine katkestatakse –, siis sel juhul võib esitada parandusettepanekuid kogu seaduseelnõu kohta. Tähtaja, mis ajaks seda tuleb teha,

määrab komisjon, kes asja teisele lugemisele viis. On see siis 24 tundi või on see nädal aega, nii nagu ta enda tööd ise planeerib. See on nende paragrahvide paranduse mõte.

Ja mis on võib-olla kõige vaieldavam, on see viimane parandus § 17 lõige 3. Siin, nagu te mäletate, lähtus sellise probleemi tõstatamise vajadus Kalju Koha pikemast võitlusest vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumiga Jõgeva ja Põltsamaa Piimakombinaadi tsehhide pärast. Me olime probleemi ees, et me oleme sätestanud, nagu maailmapraktikas on, et arupärimisi võime esitada valitsusele ja selle liikmetele, aga seda võimalust, et me midagi pärimise ka Ülemnõukogu Presiidiumi tegevuse kohta, tema otsuste kohta, üldse reglementeeritud ei ole. Mida selles olukorras teha? Meie ettepanek oli anda igale Ülemnõukogu liikmele, kui ta soovib, võimalus protestida Ülemnõukogu Presiidiumi otsus. See tuleks siis täiskogul arutusele nagu arupärimine valitsusele ja nüüd on muidugi ilmselt vaieldav Ülemnõukogu pädevus presiidiumi otsuste muutmisel. Siin on minuni jõudnud arvamused, mida ma peale mõningat järelemõtlemist ka jagan, et võib-olla meie poolt pakutud variant, mille kohaselt presiidiumi otsus läheb lihthäälteenamusega muutmisele, ei ole õige, võib-olla nõuame kvalifitseeritud häälteenamust, et 53 häält või koguni 2/3. Küsimus on selles: presiidium peab siiski oma autoriteedi ja otsustamisõiguse säilitama, et me saalis kujunenud enamuse tõttu ei hakka istungil muutma presiidiumi otsuseid, mis vähendaks presiidiumi otsustusvõimet ja autoriteeti. Selle kohta võiks arvamusi küsida. Kui tuleb selline parandusettepanek, läheb see hääletusele. Igatahes komisjon pani ette, nagu teil on tekst. Ma esinen komisjoni nimel ja kaitsen komisjoni seisukohta lihthäälteenamusega presiidiumi otsuseid muuta. Muidugi on võimalik ka variant, et presiidium ei ole üldse aruandekohustuslik ja presiidiumi otsused muutmisele ei kuulu. Kui keegi teeb sellise ettepaneku, ehk siis peab ka täiskogu selles osas otsuse langetama.

See oleks kõik. Me arutasime veel mõningaid ideid, mis on meile laekunud töö käigus, kuid praegu ei pidanud vajalikuks nende muutmist. Kõige vaieldavam küsimus, mille puhul me ei saavutanud reglemendikomisjonis konsensust, on Ülemnõukogu Presiidiumi aparaadist härra Propstilt laekunud ettepanek. See on täiesti mõistetav, nimelt muuta reglemendi seda punkti, mis näeb ette kiireloomuliste küsimuste vastuvõtmisele eelnevat projekti nõudmist ja laialijagamist. Presiidiumi aparaat väidab, et see kulutab kohutavalt palju paberit, kuna tihti me pole ju päevakorda neid punkte võtnud. Otsuseprojektid on käes olnud ja siis prügikasti rännanud. Variant, mida siin võiks kaaluda, oli nimelt see, et nõuda kas otsuseprojekti ettelugemist või siis selle küsimuse kontseptsiooni selgitamist ja põhjendamist, enne kui me selle päevakorda võtame. Siin me konsensust ei saavutanud. Härra Kase arvamus oli, mis on täiesti aktsepteeritav, et Ülemnõukogu üks minut tööaega maksab rohkem kui see paber, mis

me ära viskame, et hoiame parem aega kokku, mitte paberit. Ja seetõttu me seda küsimust praegu ei tõstata. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, kas kõik sõnasoovijad esitavad küsimusi? Enne esitame küsimusi. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Just teie viimase jutu peale tahakski küsida, kas teie poolt pakutud § 6 lg. 1 ja § 7 lg. 4 ei oleks võimalik kasutada nn. kiireloomuliste otsuste ja projektide menetlusse võtmiseks. Tõesti, probleem on olemas nii aparadi kui meie aja suhtes. Raisatud ajast on ka kahju. On vaja, et me saaksime kiiremini ja otsustavamalt selliste projektide suhtes võtta seisukoha, mis ei ole tegelikult kiireloomulised, vaid on lihtsalt poliitiline populism. Ja see viies täienduspunkt § 17 lg. 3. Kas ei võiks sinna lisada mõtet, et oleks võimalik presiidiumi veel järele mõtlema panna, tasakaalumehhanism juurde luua? Aitäh!

J. Allik

Tähendab, 1. punktis ma päris hästi ei mõistnud ettepanekut. Mis puutub kiireloomulistesse küsimustesse, siis nii reglement praegu toimibki. Kiireloomuliste puhul on sätestatud, et niipea kui ettepanek tehakse ja ta vastu võetakse, lähebki ta arutamisele. Aga see punkt on mõeldud ikka nende seaduseelnõude puhul, mis lähevad meil juhatusest komisjonidesse, need on n.-ö. suuremad ja pidulikumad asjad. Sest kiireloomuline esitatakse saalis ja jagatakse kätte, nii see praegu toimub. Aga nüüd ma sain aru, et § 17 osas paneksite ette, et Ülemnõukogu Presiidiumi otsus ei lähe mitte tühistamisele, vaid Ülemnõukogu saadab presiidiumile otsuse tagasi või esitab teistkordseks arutamiseks. Kas selles oli mõte? Milles oli praegu paranduse mõte § 17 osas, mis härra Koha tegi? Võib-olla peaksite kirjalikult esitama?

K. Koha

Ma teen kirjalikult.

Juhataja

Suur tänu! Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Siin on parandusettepanek täiendada punkti 2. Paragrahv 7 lg. 4 määrab ära selle protseduuri. Kui juhtivkomisjon annab negatiivse hinnangu, juhatus selle aktsepteerib, siis seda päevakorda ei võeta. Nüüd tekib mul küsimus: siin ei ole ju seda reglementeeritud, kuidas siis esitaja saab seda kaitsma hakata, apelleerida Ülemnõukogule, millal? Kas kohe? Kui nii, siis tuleks see sõna juurde panna. Praegu ei ole see kuidagi ära määratud, on väga ebamäärane, umbmäärane protseduur.

J. Allik

Jah, teil on muidugi õigus. Siin tuleb panna juurde sõna "kohe". Mõte on muidugi selles, et kohe. Juhataja ütleb, et juhatus lükkas selle tagasi, ja ma ajan käe püsti ning palun siis, et täiskogu hääletaks. Ainult võib juhtuda nii, et seda härrat, kes esitas, ei ole sel momendil saalis, ta puudub istungilt. Kui me paneme siia "kohe", siis me võtame apelleerimise võimaluse ära.

J. Kass

Samal ajal, kui seda ei reglementeerita, läheb see väga umbmäärasesse tulevikku. Umbmäärane õigus jääb praegusel juhul. Garanteeritud õigust talle ei jäägi siis enam. Siin tuleks mingi lahend leida. Aitäh!

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Minu küsimused puudutavad pakutud projekti 5. punkti, mis käib Ülemnõukogu Presiidiumi otsuste kinnitamise kohta. Kas teie arvates on küllalt täpselt määratletud see, millal pannakse presiidiumis vastuvõetud otsusele pealkirjaks seadlus ja millal pannakse otsus? Nagu me kokku leppinud oleme, tuleb seadlus siis kinnitamisele, otsus aga mitte. Kas on selge vahe ja kas on küllalt täpselt määratletud? Teiseks, kas on olemas statistikat presiidiumi seadluste, otsuste grupeerimise kohta nende sisu järgi? Kolmandaks, kui me pakutud variandi poolt hääletame, kaasa arvatud see 5. punkt, kas siis on reaalne selline variant, et iga Ülemnõukogu Presiidiumi eitav otsus armuandmise osas toob suure osa nendest siia saali, kuna väga suure tõenäosusega leitakse 104-st saadikust üks, kes on valmis seda siia tooma? Kui see nii läheb, mis siis saab? Aitäh!

J. Allik

Mis puutub esimesse küsimusse, härra Kork, siis see ei puutu reglemendikomisjoni kompetentsi. Selle kohta oskab ehk härra Anton midagi vastata. Ma ei tea, mida nad nimetavad seadluseks ja mida otsuseks, sest seadluste kinnitamise protseduur on meil reglementeeritud. Otsuste puhul me ei tee mitte midagi.

Statistika kohta puudub mul igasugune teadmine.

Viimane küsimus on muidugi väga oluline. Jah, me võime panna sulgudesse "välja arvatud armuandmise juhud", kuid siis tuleb kindlasti veel midagi sulgudesse panna. Ma ei näe lahendust. Kas lahendus on see, et Ülemnõukogu Presiidium on nagu keiser ja jumal taevas, et edasikaebamisele ei kuulu? Tõepoolest, me ei hakka siin saalis kunagi arutama armuandmist. See on õige.

Tuleks panna hääletamisele, kui keegi teeks ettepaneku alternatiivina. Siis on asi selge ja ei kuulu protestimisele.

Juhataja

Suur tänu! Tõnu Anton, palun!

T. Anton

Teoreetiliselt peaksid seadused olema normatiivse iseloomuga ja otsused mitternormatiivse iseloomuga. Praktika on aga Eestis välja kujunenud selline, et on erandeid nii ühele kui teisele poole. Selleks, et mitte laskuda täna teoreetilistesse vaidlustesse ja hakata ümber tegema seda ekslikku praktikat, mis on aastakümnete jooksul välja kujunenud, esitan järgmise ettepaneku. Otsuseprojekti viiendas punktis tuleks reglemendi § 17 kolmandat lõiget täiendada selliselt, et välja jääks pakutud esimene lause: Ülemnõukogu Presiidiumi otsused täiskogus kinnitamisele ei kuulu. Ülejäänud tekst näitaks, et Ülemnõukogu Presiidiumi otsuseid on võimalik protestida, kuid jääks ära täpne vahetegemine otsuste ja seadluste vahel.

Juhataja

Suur tänu! Kas reglemendi töögrupi juht Jaak Allik on nõus?

J. Allik

Ma oleksin põhimõtteliselt sellega nõus, kuid mul on Tõnu Antonile küsimus. Kuidas me saaksime siit need surmanuhtlused ja armuandmised välja jätta? Esitate õigustatud küsimuse, et leitakse ka üks 104-st saadikust, kes võib pakkuda Ülemnõukogule otsuse armuandmise

kohta. Siis me hakkame siin igavesti arutama armuandmise küsimusi. On sul mõni hea idee selle kohta? Ah need on seadlusega? Siis on see lahendatud, kui armuandmine on seadlusega. Aga kas seadlused kuuluvad kõik kinnitamisele? Ei kuulu? Ja see on kuskil fikseeritud, et armuandmine ei kuulu kinnitamisele? Aga armuandmise tagasilükkamine on otsusega, nagu ütleb härra Propst.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma esitasin suuliselt oma ettepaneku § 15 kohta. Minu ettepanek ei saanud reglemendikomisjoni toetust ja öeldi, et paberi kokkuhoid on väike, seaduste ja nende eelnõude kvaliteeti saab hinnata ainult siis, kui need on silme ees. Mul on julgust kahelda, kas igasuguse eelnõu või dokumendi, mille me vastu võtame, kvaliteet ikkagi sõltub meist. Rohkem kui aastane kogemus on näidanud, et väga sageli on meil peetud üpris pikki vaidlusi selle üle, kas võtta mõni küsimus päevakorda või mitte, ja lõppude lõpuks otsustati küsimus eitavalt, kulutati asjatult palju paberit ning masinakirjutajate ja tõlkide tööd. Seda arvestades palun panna hääletusele parandus, mis seisneb ettepanekus sõnastada § 15 punkt 1 sellisel: Ülemnõukogu päevakorra mis tahes töödokumendi võib võtta küsimused, mille arutamist selle esitaja peab kiireloomuliseks. Ettepaneku esitaja selgitab Ülemnõukogule küsimuse sisu, läbirääkimisi ei alustata. Pärast küsimuse esitamist päevakorda otsuseprojekt tõlgitakse ja jagatakse paljundatult Ülemnõukogu liikmetele. Seaduseelnõusid niimoodi päevakorda ei võeta. Kui võtame vastu selle paranduse, tingib see loomulikult § 15 3. punkti muutmise, kuid see on juba puhttehniline küsimus.

J. Allik

See lähtus ka minu ettepanekust. Ülemnõukogu saadikud on nõus, et me ei pane hääletusele härra Jermoškini seda sõnastust. Siis me peame tõlkima selle eesti keelde. Küll võiks aga panna hääletusele selle põhimõtte, sest põhimõte on üsna arusaadav – kas me tahame, et kiireloomulistes küsimustes oleks seaduseelnõu enne käes, kui me päevakorda võtame, või piisab, kui ettepaneku esitaja esitab meile suuliselt oma põhjendused. Kui me selle ettepaneku oleme ära hääletanud, siis me saame härra Jermoškiniga sõnastuses kokku leppida. Küsimus on põhimõttes ja see tuleks tõesti panna hääletusele.

Juhataja

Suur tänu, siis ma palun selle ettepaneku kirjalikult teha. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Härra Allik! Kas teile ei tundu, et me läheneme praegu probleemile, jutt on 5. punktist, äraspidi? Alles see oli, kui me püüdsime määrata presiidiumi *status quo*'d. Siis see küsimus võeti suure saali poolt eitavalt vastu ja nüüd me püüame parandada ühe organi tööd, mille *status quo* on määramata. Saate aru, milline vastuolo siin antud juhul tekib? Kerkib küsimus, milleks on siis presiidiumit üldse vaja. Otsustame siis ära, et presiidiumi ei ole tarvis.

J. Allik

Härra Uluots, ma olen teiega täiesti nõus. Ainult et Ülemnõukogu kulutas hulga aega härra Koha protesti arutamiseks, mis ei ole üleüldse reglementeeritud.

Ü. Uluots

Härra Allik, see oli etendus, saite aru?

J. Allik

See oli siiski päevakorrapunkt.

Ü. Uluots

Jah muidugi, päevakorrahane etendus, 1,5 tundi.

J. Allik

Ma lihtsalt selgitan, miks me selle küsimuse kallal töötasime. Kas me välistame üldse edaspidi võimaluse Ülemnõukogu Presiidiumi otsuseid protestida või mitte? Siin on kogu küsimus.

Ü. Uluots

Määrame kõigepealt ära, mis asi on presiidium, ja siis hakkame tema tööd korrigeerima ja esitama temale siis parandusettepanekuid, järelepärimisi, arupärimisi ja kõiki muid asju.

J. Allik

Härra Uluots, ma saan aru, et sinu ettepaneku võiks sõnastada nii, et me lükkame reglemendiparanduse selle lõigu edasi kuni presiidiumi määratlemiseni.

Ü. Uluots

Täpselt nii.

J. Allik

Ma arvan, et sellega on komisjon isegi nõus, sest see on üsna loogiline, et enne tuleks määrata kindlaks, mis on seadlus, mis on otsus. Ja siis arutada küsimust, kes neid võib tühistada ja kas üldse võib tühistada. Mina oleksin sellega nõus, kui härrad Kask ja Menšikov väga ei protesteeriks. Selles on oma juriidiline loogika tõesti olemas. Ja kuni selle hetkeni – ma loodan, õiguskomisjon saab sellega õige pea hakkama – me siis ei aruta proteste Ülemnõukogu Presiidiumi otsuste suhtes.

Juhataja

Suur tänu! Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud ettekandja! Ma pöördun teie poole palvega avaldada oma arvamust sellises küsimuses, mille ma tahan esitada Ülemnõukogule arutamiseks. Otsuseprojekti 5. punkti lõpus viimane fraas: otsuse muutmise või tühistamise otsustatakse lihthälteenamusega. Me teen ettepaneku, et see otsus võetaks vastu kvalifitseeritud häälteenamusega, s.t. 53 häälega. Kuidas te suhtute sellesse ettepanekusse?

J. Allik

Ma oma ettekandes ütlesin ka, et mõelnud selle üle järele, mina isiklikult toetaksin ka 53 häält. Aga praegu ma toetan komisjoni nimel härra Uluotsa ettepanekut, et üldse see punkt edasi lükata kuni presiidiumi staatuse määratlemiseni.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Ma ei teadnudki, et härra Uluots arvab, et ma nii hea režissöör olen, et korraldan poolteisetunniseid etendusi Ülemnõukogus. Kuid ma ei ole nõus selle viienda punkti ärajätmisega, sest presiidium on olemas ja ta võtab teatud otsuseid vastu. Ja küsimus tulebki siit. Kust saab otsuseid teada, kas presiidiumi otsused avaldatakse kuskil või kuidas on võimalik nendega tutvuda? Sest siiski on vaja ka selle organi üle mingit kontrolli. Aitäh!

J. Allik

Vastavalt reglemendile on härra Kohal täielik õigus. Isegi kui komisjon on nõus, peab minema see asi praegu hääletamisele.

Juhataja

Suur tänu! Jaan Lippmaa.

J. Lippmaa

Härra Allik, mis asi on Ülemnõukogu Presiidiumi otsus? Kus see kirjas on, millises dokumendis ja millal ta vastu võeti? Mina ei mäleta, et meie siin saalis oleksime presiidiumile üldse mingisuguse otsustamise õiguse andnud. Milles on asi?

J. Allik

Aga härra Lippmaa, te leiate regulaarselt kord nädalas laua pealt niisuguse brošüüri, kus on sees Ülemnõukogu Presiidiumi otsused. Ma ei ole kompetentne sellele küsimusele vastama, härra Anton püüdis seda juba teha.

Juhataja

Suur tänu, Jaak Allik! Enam küsimusi ei ole, on kõnesoovijaid. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tulen siia pulti kahe küsimusega. Esiteks, ma tahaksin veel kord esitada seisukoha, et meie Ülemnõukogu hääletusprotseduuridest peaks välja jätma salajase hääletuse. Meil on kõigil meeles kõik need võimalikud variandid, kus nimelise hääletuse asemel esitati taotlus salajaseks hääletuseks. Ja siis see kulmineerus, kui Ülemnõukogu otsustas oma palga küsimust. On teada, et mujal maailmas salajast hääletust üldse ei eksisteeri demokraatlike riikide parlamentides. Isegi personaalsed otsused tehakse demokraatlike riikide parlamentides avalikult või nimeliselt. Kõik salajased küsimused, mis on otsustamisel, arutatakse läbi küll kinnises saalis, kui on tegu riigisaladusega. Kuid ka seal on kõik otsused avalikud ja kõik saavad tutvuda hääletusprotokolliga, kuidas üks või teine hääletamine toimus. Seetõttu ma teen ettepaneku, et reglement üldse enam ei võimaldaks salajast hääletust. Juhul kui see hääletus ei lähe läbi, siis ma teeksin ettepaneku, et nimelisel hääletusel oleks eelis salajase ees, kusjuures nimeliseks hääletuseks piisaks 1/5 saadikute soovist ja salajaseks hääletuseks 1/3 saadikute soovist. Juhul kui ka see ei lähe läbi, siis ma

tahaksin, et nimelisel hääletusel oleks ikkagi eelis salajase ees, kuid see vahekord oleks siis võrdsetel 1/3 ja 1/3. Ja eelnõust peaks kindlasti võtma maha selle koha, kus on öeldud, et peab põhjendama nimelise või salajase hääletuse nõuet. Ma arvan, et mida vähem me siin saalis teeme sõnu, seda kasulikum. Sest mina saan aru nii, et igal sellisel ettepanekul korraldada nimelist või salajast hääletust peaks olema taga fraktsiooni või fraktsioonide või ühenduse ühine seisukoht. Niisama ei ole mõtet ühel saadikul pead tulle pista ja seetõttu ei ole siin vaja midagi põhjendada.

Me peame tegema rohkem tööd saalist väljas kui siin saalis. Seda siis oleks mul öelda esimese küsimuse puhul.

Punkti 5 suhtes ma arvan, et Ülemnõukogul peab olema presiidiumi kontrollimise ja otsuste revideerimise võimalus. Kuid minu meelest on Ülemnõukogul see võimalus ka praegu. Ja ma ei taha mingil moel tunnistada Koha pretsedenti etenduseks, vaid see oli just nii, nagu asjaajamine peabki olema. Selleks presiidium saigi tehtud, et teatud küsimusi me ei peaks täiskogu suures saalis arutama ja siin aega raiskama, vaid seda saaks teha presiidiumis. Seetõttu ei ole härra Allikul õigus, kui ta ütleb, et alternatiiv sellele on punktis 5, et kollektiivse riigipea ükski otsus ei kuulu protestimisele. See on demagoogia, sellega ei saa nõustuda. On ju võimalik ka nii, ma sain aru, et ka härra Koha pakkus seda, et saadik võib esitada arupärimise või protesti presiidiumile ja presiidium saab kõigepealt ise seda asja klaarida, ja kui on vaja, ka teisiti otsustada. Aga mitte nii, et ühe saadiku seisukoht põhjustab kohe istungi päevakorrapunkti arutamist ja otsustamist.

Teine võimalus, mis on muidugi veel parem alternatiiv, on see, et asja saab küll tuua täiskogu ette, kuid selleks ei piisa ühe Ülemnõukogu liikme tahtest. Peab olema kas ühe, kahe või kolme fraktsiooni seisukoht või vähemalt kolmandiku saadikute tahe või midagi taolist, aga mitte nii, et üks saadik võib protestida Ülemnõukogu Presiidiumi otsuse vastu. Ma arvan, üks saadik ei või valitsuse otsuseid protestida niimoodi. Peaks olema ikkagi vähemalt 1/3 saadikute toetus, et seda üldse arutada. Nii et alternatiive on väga palju, aga need on praegu läbi arutamata. Saades aru ka sellest, et õiguslikust aspektist on asi veel küllalt toores, ma toetan praegu ettepanekut seda täna üldse mitte hääletamisele panna ja tuua see kunagi juba märksa küpsemana meie ette. Aitäh!

J. Allik

Tahaksin juhtida tähelepanu sellele, et kui me nüüd hääletama hakkame, siis muudatuste ja parandustena saame käsitleda ainult muudatusi ja parandusi esitatud otsuseprojekti mõne punkti sees. Reglemendi paragrahvi muudatus ise on iseseisev otsus ja vajab 53 häält meie

reglemendi järgi. Täheandab, me ei saa teha siin sees mingeid muudatusi. Tahaksin öelda, et me peame hääletama, ja seni oleme oma reglementi nii parandanud, et iga reglemendi paragrahvi muudatust hääletame eraldi, 53 hääle nõudega.

Nüüd siis ettepanekud, mis on käsitletud muudatusi selles tekstis. Punkti 2 osas (§ 7 lõige 4) teeb härra Kask ettepaneku sellise sõnastuse kohta: "ning eelnõu esitajal jääb õigus kohe või tema poolt valitud ajal apelleerida antud istungjärgu jooksul täiskogu arvamusele." Mõte on selles, et sõnastus ei ole nii oluline. Arvan, et härrad Menšikov ja Kask on nõus, et selle võiks siia sisse kirjutada ilma hääletamata, kui keegi ei protesteerii.

Edasi oli täiendusettepanek § 17 lõike 3 osas. Härra Uluotsa ettepanek: katkestada see asi üldse, tähendab, lükata edasi selle punkti vastuvõtmine. Härra Koha ei olnud sellega nõus ja härra Anton tegi ettepaneku jätta ära esimene lause: "Ülemnõukogu Presiidiumi otsused täiskogus kinnitamisele ei kuulu." Ilmselt tuleks panna hääletamisele ka härra Uluotsa ettepanek lükata selle reglemendilõigu parandamine või muutmine edasi kuni Ülemnõukogu Presiidiumi staatust käsitleva seadusandluse vastuvõtmiseni. Kui see ei saa lihthäälteenamust, hakkame seda teksti parandama. Minu meelest on see praegu loogiline käik.

Edasi oli härra Jermoškini parandus, tähendab, veel üks täiendav ettepanek § 15 osas, mis oli tõesti reglemendikomisjonile esitatud. See kõlaks eesti keeles nii (§ 15 lõige 1): "Kiireloomulised küsimused. Ülemnõukogu päevakorda võidakse igal töömomendil võtta küsimusi, mille arutamist ettepaneku tegija peab kiireloomuliseks. Ja edasi: "Ettepaneku tegija avab Ülemnõukogu ees küsimuse sisu, läbirääkimisi ei avata. Pärast küsimuse võtmist päevakorda tõlgitakse ja paljundatakse otsuseprojekt Ülemnõukogu liikmetele." Niimoodi ei võeta päevakorda seaduseelnõu. See tuleks panna eraldi hääletamisele ja see peab koguma 53 häält, siis on ta vastu võetud. Täpselt samuti ka härra Fjuki ettepanekud, juhul kui need saabuvad kirjalikult eesistujale, ja härra Junti ettepanek, mis oli eelmine kord meile esitatud, mida reglemendikomisjon ei aktsepteerinud. Seega on § 10 lõige 1 osas selline sõnastus: "Kõik hääletused Ülemnõukogus on nimelised, salajase hääletamise nõudmise otsustab Ülemnõukogu ühe saadikufraktsiooni nõudmisel personaalsete küsimuste otsustamisel." Ma pean ütlema, et lõpp on üsna segane. Esiteks, mis asjad on personaalsed küsimused, ja teiseks on küsimus, kuidas ta siis otsustab, millise häälteenamusega. Aga härra Junti nõudis sellise sõnastuse hääletusele panemist. See on mul siin ja selle ma kandsin ette. Kui see kogub 53 häält, on reglemendi see punkt muudetud. Nii, rohkem ma ei näe probleeme. Ma ei tea, kas härra Fjuki kirjalikud ettepanekud on olemas?

Juhataja

Ei ole veel.

J. Allik

Tähendab, põhimõtteliselt võiks asuda hääletama nende reglemendilõikude kaupa sellises järjekorras, nagu nad otsuses on. Iga lõige, kui see saab 53 häält, kuulub muutmisele. Kui lõikes on parandused, hääletame alternatiivvarianti. Tähendab, alustaksime § 6 lõige 1 muutmisest.

Juhataja

Üks moment, teeme kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Kohal on 66 saadikut, puudub 38. Hakkame siis hääletama.

J. Allik

On ettepanek muuta § 6 lõiget 1 ja sõnastada see järgmiselt, nagu teil kirjas on. Mingeid pretensioone ega muudatusi selle muudatuse osas ei olnud täna saalis näha.

Juhataja

Suur tänu! Kes on selle poolt? Palun hääletada!

J. Allik

14 inimest ei hääletanud. On nad saalis või ei ole? Võib ka erapooletu olla.

Juhataja

Jah, kohal oli 66 saadikut, poolt 51, vastu 1, erapooletuid 4. Kas teeme uue kohaloleku kontrolli? Teeme. Kohaloleku kontroll. Kohal on nüüd 67 saadikut, puudub 37. Pange, palun, kirja. Paneme uuesti hääletamisele.

J. Allik

§ 6 lõige 1 vastavalt esitatud tekstile. Ma rõhutan veel kord, et mingeid parandusettepanekuid ega proteste selles osas saalist ma ei kuulnud.

Juhataja

Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 61, vastu ei ole keegi, erapooletuid 6. Punkt on vastu võetud. Palun edasi.

J. Allik

Edasi § 7 punkti 4 lõige 2 koos härra Kassi täiendusega, et käesoleval istungjärgul on eelnõu esitajal õigus apelleerida täiskogule. Muid parandusi ega täiendusi selle punkti kohta ei olnud.

Juhataja

Kas kõik said aru? Palun hääletada! Poolt on 61, vastu 1, erapooletuid 4. Seega on see punkt vastu võetud.

J. Allik

Nüüd on siis kõige keerulisem probleem, § 10 lõige 1. Ma pakuksin välja sellise variandi, et kõigepealt läheb hääletamisele reglemendikomisjoni poolt teile ettepanud kirjalik tekst. Minimaalsed parandused teha praeguses tekstis. Te näete praegust teksti, kui võtate allakriipsutatud read maha.

Edasi. Kui see ei saa 53 häält, siis on härra Fjuki esimene ettepanek, kas avalik või nimeline hääletus ja salajane hääletus üldse välja jätta. Kui see ei saa 53 häält, siis härra Fjuki teine ettepanek: projekti nimelisel hääletamisel on eesõigus salajase ees. Kui see ei saa 53 häält, siis härra Fjuki kolmas ettepanek, et nimeline hääletus viiakse läbi, kui seda taotleb 1/5 kohalviibivatest saadikutest. Minu meelest tuleks panna hääletusele härra Junti ettepanek enne härra Fjuki ettepanekut. Härra Junti ettepanek on selline: "Kõik hääletused Ülemnõukogus on nimelised. Salajase hääletuse korraldamise otsustab Ülemnõukogu ühe saadikufraktsiooni nõudmisel personaalsete küsimuste otsustamisel."

Juhataja

Kas Arvo Junttil on küsimusi?

A. Junti

Lugupeetud juhataja, ettekandja! Seoses esitatud täiendavate ettepanekutega, mis on ka ettekandja käes, ja arvestades seda, et neis sisaldub suur osa minu pakutud sõnastusest, võtan oma ettepaneku tagasi ja ei taotle selle eraldi hääletamist.

J. Allik

Selge. Aitäh! Härra Maarend esitab küsimuse, mis on saanud tema ettepanekust. Komisjon arutas seda. Nimelt, hääletusel väljendab Ülemnõukogu liige ainult poolt- või vastuseisukohta, erapooletuks jäämine hääletamisel või hääletamisel mitteosalemine on välistatud. Härra Maarend, me ei saanud aga aru, kuidas me seda välistame. Millised on sanktsioonid? Viskame välja saalist või lööme maha? Noh, istub ja ei hääleta. Mitte mingeid sanktsioone. Me ei saanud seda ka arutusele panna, sest ettepaneku võime ju vastu võtta, aga kuidas me sellest kinni peame? Me ei leidnud võimalust seda siiski hääletusele panna. Kui härra Maarend sanktsioone välja ei paku, siis me ei saa hääletusele panna.

Juhataja

Jaak Allik, ütleme veel kord, missuguse variandi me hääletusele paneme.

J. Allik

Kõigepealt praegu teile kirjalikult ette pandud reglemendikomisjoni ettepanek ja siis Ignar Fjuki kolm varianti.

Juhataja

Suur tänu! Kes on selle poolt? Palun hääletada, esimene variant! Poolt on 47, vastu 10 ja erapooletuid 9. See variant ei läinud läbi.

J. Allik

Nüüd härra Fjuki esimene variant: "Hääletamine on avalik või nimeline." Tähendab, kogu esimese rea muutus, edasi langeb ära ka järgmiste punktide vajadus selles lõigus. Seega likvideeriksime salajase hääletuse Ülemnõukogu tööpraktikas.

Juhataja

Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 14, vastu 45, erapooletuid 10. See ettepanek ei leidnud toetust. Palun edasi.

J. Allik

Härra Fjuki teine ettepanek sel juhul: "Nimelisel hääletusel on eesõigus salajase ees." 1/3 printsiip jääb kehtima.

Juhataja

Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 19, vastu 34, erapooletuid 15. Ei leidnud ka toetust. Palun edasi.

J. Allik

Ignar Fjuki kolmas variant: "Nimeline hääletamine viiakse läbi, kui seda taotleb 1/5 kohalolevatest saadikutest." Ma saan aru, et härra Fjuk jätaks sel juhul salajase 1/3-le ja nimelise 1/5-le.

Juhataja

Üks hetk, Ignar Fjuk, te võtate maha, jah? Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 23, vastu 27, erapooletuid 16. See ettepanek ei leidnud ka toetust.

J. Allik

Tähendab, kehtima jääb praegune reglement oma kõige rangemas variandis. Ei võetud vastu ka meie komisjoni poolt konsensuslikult leitud mõningaid soovitusi selle asja liberaliseerimise suunas, selles suunas, mida härra Fjuk taotles.

Juhataja

Üks hetk. Palun, Peet Kask!

P. Kask

Lugupeetud härra juhataja ja härra Allik! See hääletamise järjekord ei olnud päris loogiline. Ma palun uuesti panna nüüd hääletusele see esimene ettepanek. Mina hääletasin sellele vastu, sest ma olin Fjuki poolt, aga kuna Fjuki asjad ei läinud ka läbi, siis ma oleksin nüüd selle esimese variandi poolt. Tänan!

J. Allik

Lugupeetud härra Kask! Ma olen täiesti nõus, et see ei olnud loogiline, aga see oli reglemendikohane. Ma teeksin ka ettepaneku hääletada uuesti. Ma ei tea, mida täiskogu arvab? Kuidas Ülemnõukogu otsustab? Kas toetab Peet Kase ettepanekut või ei toeta?

Loogiline oleks muidugi see, mida Peet Kask ütles, et enne tuleks hääletada üksikvariante. Proua Hänni teeb siin veel ühe parandusettepaneku. Nüüd võime niimoodi hääletada, siis me nagu ei muudaks ka oma eelmist otsust, aga võtame proua Hänni paranduse arvesse. Nimelt

proua Hänni teeb ühe sammu tagasi praeguse reglemendi suunas ja teeb ettepaneku ära jätta esimene lause paranduses, et mitte nõuda põhjendust. Jätta sisse vaid see punkt muudatuses, et protseduurilistes ja päevakorralistes küsimustes nimelist ja salajast hääletust ei toimu. Sain ma õigesti aru? Paneme siis selle variandi veel kord hääletamisele. Selle põhjendamise lause tõmbame maha, kuna ta ei leidnud toetust tervikuna. Hääletame veel kord proua Hänni ettepaneku seda punkti, et protseduurilistes ja päevakorda puudutavates küsimustes on hääletamine ainult avalik.

Juhataja

Üks hetk, Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma tean, mis on Eesti asi, aga nüüd härra Kask rääkis Fjuki asjast. Ma arvan, et see salajane küsimus ei ole sugugi Fjuki asi. Meil on Eestis selliseid salajasi organisatsioone küllalt palju ja me peaksime kõik salastuse vastu olema.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus ettekandjale. Te teete ettepaneku mitte hääletada nimeliselt küsimuste päevakorda võtmisel. Kuidas te saate seda õiguslikult põhjendada? See on tavaline, normaalne küsimus, mis pannakse hääletusele, ja miks me peame just nendele küsimustele tegema erandi nimelise hääletuse suhtes. Selgitage, palun.

J. Allik

(Stenogrammis tekst puudub.)

Juhataja

Paneme Liia Hänni ettepaneku hääletusele. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 44, vastu 3, erapooletuid 11. See ettepanek ei leidnud toetust. Palun edasi.

J. Allik

Paragrahv 11, siin ei olnud mingeid täiendusi ega parandusi, nii nagu ma ütlesin, see on meie reglemendi kokkuviiimine praegu väljakujunenud praktikaga – tähtaegade pikendamine ettepanekute esitamisel.

Juhataja

Suur tänu! Kes on selle punkti poolt? Palun hääletada! Poolt on 61, vastu 2, erapooletuid 3. See punkt on vastu võetud. Palun edasi.

J. Allik

Paragrahvi 17 puhul tuleks kõigepealt hääletada härra Uluotsa ettepanekut katkestada selle küsimuse arutamine kuni seadusandlike aktide vastuvõtmiseni Ülemnõukogu Presiidiumi staatusest. See vajab lihthäälteenamust.

Juhataja

Kas katkestada selle punkti hääletamine?

J. Allik

Jah, selle reglemendipunkti muutmise arutamine kuni seadusandlike aktide vastuvõtmiseni Ülemnõukogu Presiidiumi töö kohta.

Juhataja

Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Poolt on 42, vastu 15 ja erapooletuid 8. See ettepanek ei leidnud toetust.

J. Allik

Härra Jemoškini parandus § 15 lõige 1 uue sõnastuse osas, millest oli meil täna juba korduvalt juttu. Härra Jermoškin teeb ettepaneku, et kiireloomuliste küsimuste puhul me ei nõuaks otsuseprojekti, vaid ettepaneku tegija avab Ülemnõukogu ees küsimuse sisu, läbirääkimisi ei avata, pärast küsimuse võtmist päevakorda tõlgitakse ja paljundatakse otsuseprojekt Ülemnõukogu liikmetele. Selliselt ei võeta päevakorda seaduseelnõusid. Küsimus on vist kõigile arusaadav. Paneme hääletusele selle probleemi, kas raisata paberit või mitte kiireloomuliste küsimuste ettevalmistamisel. Me ei aktsepteerinud seda. Seda me arutasime, siin tekkis küsimus, mis on olulisem, kas aeg või paber.

Juhataja

Paneme selle ettepaneku hääletamisele. Kes on selle poolt? Palun hääletada! Poolt on 44, vastu 7 ja erapooletuid 7. See ettepanek ei leidnud toetust. Sain aru, meil ei ole vaja panna seda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsust tervikuna hääletamisele. Me hääletasime eraldi punktid üle. Toomas Kork, palun!

T. Kork

Härra juhataja, mul on protseduuriline küsimus. Kas kuulujutud selle kohta, et härra Nugis võttis oma juhatajahaamri reisile kaasa, vastavad tõele?

Juhataja

Kellele see küsimus on? Mulle? Haamer on olemas. Ma arvan, et homme ta hakkab juba töötama.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil jäi nüüd 12 minutit aega üle. Ma arvan, et me täna sellega lõpetame. Homme kohtume kell 10.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

39. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

7. mai 1991

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja (V. Andrejev)

Tere hommikust, lugupeetud rahvasaadikud! Palun asuge oma töökohtadele. Palun registreeruda. Kohal on 56 saadikut, puudub 48.

Lugupeetud rahvasaadikud! Jätkame oma tööd kinnitatud päevakorra järgi.

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund. On esitatud kaks küsimust. Esimese küsimuse esitas Ülo Uluots ehitusorganisatsioonide tegevusest väljaspool vabariiki. Vastab ehitusministri esimene asetäitja Urmo Kala. Palun!

U. Kala

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja asetäitja, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Lubage mul vastata härra Uluotsa küsimusele: "Kui palju on Eesti ehitusorganisatsioonid, alates riiklikest ehitusorganisatsioonidest ja lõpetades kõikvõimalike kooperatiivide ja aktsiaseltsidega, teinud ehituslikke hanketöid väljapoole vabariiki ning millise protsendi see moodustab üldmahust? Kui on ehitatud, siis kus, kellele, mille eest?" Härra Uluots soovis andmeid 1990. ja 1991. aasta I kvartali kohta.

Väljaspool Eesti Vabariiki on Eesti Vabariigi Ehitusministeeriumi käsutuses olevatel andmetel 1990. aastal tehtud ehitus- ja montaažitöid, ehituslikke hanketöid omal jõul kokku 6,3% kogu vabariigi ehitus- ja montaažitööde üldmahust ehk 33 692 000 rubla eest. Ma loetlen suuremaid objekte, nimetan finantseerimisallikad ja mainin ära ka materjalide kätte tulemise ja saamise, sest ilmselt on need kaks küsimust käesoleval etapil kõige olulisemad.

Jätkus Eesti ehitajate töö Lääne-Siberi nafta- ja gaasimaardlate ehitamisel. Vabariigis teatakse neid kahte ehitusobjekti nime all Kogalõm, kus ehitatakse elamuid ning sotsiaal- ja kultuuriobjekte, ning Surgut, kus me ehitame autoteid. "Tartu Maja" ehitas 1990. aastal oma jõududega Kogalõmis NSVL Nafta- ja Gaasitööstusettevõtete Ehitamise Ministeeriumi tellimisel ja finantseerimisel (ja ka tsentraliseeritud materjalide üleandmise teel vabariigile) kokku 8 895 000 rubla eest. Anti käiku 20 000 m² elamispinda. Meie Surguti Teedehitustrust teostas möödunud aastal omal jõul ehitus- ja montaažitöid 17 304 000 rubla eest ja andis käiku 31 kilomeetrit 70 meetrit autoteid.

Teatavasti osalesid 1988. aasta lõpus Armeenias toimunud maavärina tagajärgede likvideerimises 1989. ja 1990. aastal Eesti ehitajad. Loodi spetsiaalne projekteerimis- ja ehituskoondis "Eesti Armeeniaehitus", kes tegi möödunud aastal ehitus- ja montaažitöid kokku 6 590 000 rubla eest. Elamispinda anti käiku 11 490 rubla eest. Neid töid finantseeris vastavalt kehtivale korrale ja kindlustas materjalidega meie vabariik. 1990. aasta lõpus need tööd lõpetati, arvestades Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu määrust, mille kohaselt maavärina likvideerimisega seotud tööd olid ette nähtud kuni 1990. aastani ning arvestades ka Armeenias kujunenud äärmiselt keerulist olukorda. Projekteerimis- ja ehituskoondis "Eesti Armeeniaehitus" paiknes ümber ning jätkab oma tööd Eesti Vabariigis.

Kolmanda suurema objektina osalesid ehitusministeeriumi (ma nimetan veel senises alluvuses) ja ka "Eesti Külaehituse" organisatsioonid graniidikillustiku töötlemise karjääri ehitamisel Leningradi oblastis Pludõis. Vastavalt 1985. aasta vabariigi Ministrite Nõukogu ja Nõukogude Liidu Kaitseministeeriumi vahel sõlmitud protokollile rajavad vabariigi ehitusorganisatsioonid – Narva Ehitustrust peatöövõtjana Ehitusministeeriumi poolt ja "Eesti

Külaehitus" osaliselt vabariigi poolt ja osaliselt Nõukogude Liidu Kaitseministeeriumi poolt finantseeritavana – objekte Pludõi graniidikillustiku karjääris ja killustikutehases. Nende tööde eest me saame käesoleval aastal 200 000 m³ graniidikillustikku. Alates tulevast aastast on ette nähtud saada 250 000 m³ graniidikillustikku, millest ehitame siis mitmesuguseid objekte ning kommunikatsioone.

Möödunud aastal tegi Narva Ehitustrust töid 270 000 ja EKE umbes 400 000 rubla eest. Elamispinda anti 1990. aastal käiku 3300 m². 1990. ja 1991. aastal ehitasid ja ehitavad "Eesti Külaehituse" organisatsioonid Karjalas Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu kunagise määruse alusel ja NSV Liidu Põllumajandusministeeriumi tellimisel Jakinski sovhoosis elamuid. Töö oli seotud Vene Föderatsiooni mittemustmullavööndi arendamisega ja seda Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu määruse alusel. Möödunud aastal ehitati 633 000 rubla eest 1984. aasta hindades. Sel aastal on I kvartalis leppehindadega tehtud töid 477 000 rubla eest ja antud käiku 875 m² elamispinda.

Käesoleva aasta I kvartalis on "Tartu Maja" Lääne-Siberis ehitanud 2 178 000 rubla eest ja Surguti Teedehitustrust teinud 5 900 000 rubla eest ehitus- ja montaažitöid.

Teistes vabariigi ehitusorganisatsioonides ei ole praegu statistilist aruandlust ehitus- ja montaažitööde kohta, mida teevad kooperatiivid ja ühissetevõtted väljaspool vabariigi piire. Ministeerium tegi pistelist kontrolli ja selgitas välja, et 1990. aastal on vabariigi ühissetevõtted teinud väljaspool vabariiki ja Nõukogude turgu ehitustöid 1 151 900 valuutarubla eest. Praegu on Eesti Statistikaameti eestvedamisel käsil vabariigi statistikasüsteemi korrastamine ehitusministeeriumis. On loodud töörühm, kes töötab välja uut statistikavormi, ja me oleme arvamusel, et meil on hädavajalik saada statistikaaruannete kaudu andmeid ehitajate osalemisest töödes nii vabariigis kui ka väljaspool vabariiki. Loodame, et see töö lõpetatakse sel aastal ja tulevast aastast alates muutub Eesti Vabariigi ehitusstatistika kõiki hõlmavaks statistikaks, kusjuures mitte ettevõtlust piiravaks statistikaks.

Härra Uluotsal oli ka teine küsimus: "Kas te ei leia, et on tulnud aeg kehtestada ehituslikele hanketöödele väljaspool vabariiki litsentside süsteem koos paratamatute sanktsioonidega, sest ehituslikud hanketööd on samasugune kaup nagu iga teine?" Küsimus, härra Uluots, on täiesti õigesti püstitatud ja nähtavasti saaks vastus olla ainult jaatav, juhul kui meil poleks vabariigis ka lähitulevikus puudu nii materjalidest kui ehitustöolistest ega oleks rahapuudust.

Need on objektid, kus me praegu ehitasime. Püüdsin anda sellest ülevaate. Me osaleme ainult nendel objektidel, kus materjalide kate ja raha tulevad tellijate poolt. Ehitusministeerium on täna seisukohal, et meil tuleb lähiaegadel jätkata osalemist ja ehitamist nii Nõukogude turul kui ka väljaspool Nõukogude turgu järgmistel põhjustel. Läänes on vaja teenida valuutat,

võimaldada ehitajatel kvalifikatsiooni tõsta, kui tellimine kaetakse raha ja materjalidega. Teiseks on vabariigis juba tekkinud defitsiit ehitustööde finantseerimise osas. Meil valitseb ka mitmete ehitusmaterjalide puudus. Loodame, et aasta lõpuks ehitusmaterjalide defitsiit väheneb, sest tellijatel jääb raha järjest vähemaks. Ehitajate tööga kindlustamiseks on ehitusministeerium seisukohal, et kui Nõukogude turul on tellimusi, on olemas rahaline kate ja materjalid, on põhimõtteliselt õige teha ehitustöid väljaspool vabariiki. Selle mõttega liitub kohe järgmine. Me töötame praegu mitme NSV Liidu metallitööstuse ettevõttega mõningate nende pakkumiste kallal, saamaks täiendavat materiaalsset katet, saamaks metalli lisaks vabariigile ebapiisavalt eraldatud metallifondile Eesti ehitusorganisatsioonide tarbeks. Ma ei tahaks kõikidest pakkumistest veel rääkida, aga kui näiteks õnnestub mõnel meie ehitusorganisatsioonil sõlmida kokkulepe metallitöötlemistehasega, kes on nõus andma lisaks tema objekti ehitamiseks vajaminevale metallile veel kahekordse koguse metalli meile, siis on meie arvates õige sellise töö tegemine, mis makstakse rahaliselt välja metallitehase poolt ja vabariigile laekub täiendavalt ehitamiseks metalli. Niipalju vastuseks härra Uluotsa küsimustele.

Juhataja

Suur tänu, härra Kala! Kas olete vastustega rahul, härra Uluots?

Ü. Uluots

Mul on üks lisaküsimus. Kas teil on andmeid, kui palju möödunud aastal meie ehitusorganisatsioonid tegid hanketöid Volga Autotehases ja kui palju sealt selle eest autosid saadi?

U. Kala

Kahjuks minul neid andmeid ei ole. Ehitusorganisatsioonide poolt meie andmetel ehitustöid tehtud ei ole. Kui selliseid andmeid on, siis ma heameelega kuulaksin ja me kontrollime asja järele.

Ü. Uluots

Mina ei ole spioon. Sellepärast ma ei saa neid teile anda. Ja kui mul ka oleksid need salajased andmed, ma ei avalda neid. Aga teie ametlik kohus on seda teada saada ja sellele asjale piir panna.

U. Kala

Urime. Ja kui te lubate, siis me anname teile lisainformatsiooni.

Ü. Uluots

Täna!

Juhataja

Suur tänu! Tõnis Mets.

T. Mets

Lugupeetud ettekandja, mida on tehtud valitsuse tasandil Armeeniasse jäänud kalli ja defitsiitse Eestile kuuluva ehitustehnika tagastamiseks? Teatavasti Armeenia keeldub seda tagastamast ja pakub kompensatsiooniks osaliselt raha. Kas on lõpetatud igasugune sellealane läbikäimine Armeeniaga kui autu partneriga?

U. Kala

Kui me olime sunnitud kokku tõmbama ehitustegevuse Armeenias, jäi ehitustrusti bilansis olevast materjalist Armeeniasse veidi alla 5 miljoni rubla eest põhifonde, mehhanisme, seadmeid ja materjale, mis olid varutud ehituskoondise lattu tööde jätkamiseks. Möödunud aasta lõpul, käesoleva algul arutati rahandusministeeriumis, meie poolt ka valitsuses, küsimust, kuidas tuua ehitusorganisatsioon võimalikult väikeste kadudega tagasi Eestisse, ja arvestades kujunenud situatsiooni Armeenias, kus liikurmehhanismide ja materjalide veoks kehtestati Nõukogude Liidu Ministrite Nõukogu loal ja korraldusel väljaveokeeld, õnnestus koondisel "Eesti Armeeniaehitus" tuua tagasi vabariiki 47 autot, paar kraanat. Mõned ehitusmehhanismid jäid Armeeniasse. Selle ligi 5-miljonilise bilansilise maksumusega objekti põhifondide hulka kuuluvad ka kaarhallid, mis me rajasime nii Spitakki kui Kurzalisse. Armeenia maksis "Eesti Armeeniaehituse" eelarvesse tagasi 2 miljonit rubla, mis on ligikaudu pool sellest bilansilisest väärtusest. Me andsime need materjalid üle bilansist bilanssi, esialgu anti need üle vastutavale hoiule. Mul on raske öelda, et aasta lõpul tungiti sõna otseses mõttes relva jõul meie ehitajate territooriumile. Kui püüti tuua mehhanisme üle Armeenia piiri välja, siis paaril juhul õnnestus meie inimestel päästa ennast põgenedes mägedesse peitu. Need on kurvad faktid, ma ei tahaks nendel väga palju peatuda. Hea on see, et inimesed jõudsid elusalt ja tervelt tagasi. Sündmused Armeenias, Kaukaasias on kahjuks just nimelt sellised, nagu nad on. Me olime valmis lõpetama alustatud objekte, kuid arvestades seda, et alates käesolevast

aastast peab Armeenia valitsus ise finantseerima oma eelarvest ehitusi, leidis Armeenia ehituskomitee, et õigem on pöörduda oma ehitajate ja lähimate naabrite poole, mitte maksta meile transpordiraha. Rahalises väärtuses saime ligi 5 miljonist tagasi 2 miljonit rubla.

Juhataja

Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud härra eesistuja, lugupeetud esineja! Te nimetasite rahalises vääringus ja naturaalsetes näitajates mahud, mida meie ehitajad teevad Tjumenis. Ma ei tea, kas te osalesite möödunud aasta hilissügisel nendes läbirääkimistes, mida pidasid härra peaminister ja ehitusminister Tjumeni esindajatega. Vabariigis käis nende päris suur delegatsioon. Ja ajakirjanduses ilmus pärast seda umbes sellise sisuga teadaanne, et Eesti jätkab ehitust Tjumenis kompensatsioonitehingu meetodil, me saame sealt naftat. Palju me oleme tänaseks päevaks sealt naftat saanud?

U. Kala

Ma ei oska, härra Leisson, vastata teile konkreetselt tonnides. Möödunud aasta augustikuus (me ei kasuta ju vabariigis toornaftat, me saame töödeldud naftat) toimusid läbirääkimised, milles osalesid peale vabariigi, Tjumeni ja NSV Liidu ministeeriumi esindajate ka Leedu kolleegid Mažeikiai naftatöötlemistehasest. Lubati tagada Mažeikiai kaudu vabariigile vajaminev töödeldud nafta. Seni ajani on nendest lubadustest kinni peetud, kuid kahjuks ei ole sõlmitud veel Vene Föderatsiooni ja Eesti Vabariigi konkreetset majanduslepingut. Nii et selles mõttes läheb meie töö ka vastukaubana saadava nafta eest, mis töödelduna Mažeikiai ja teiste tehaste kaudu saabub vabariiki. Loodame, et see koostöö jätkub sõltuvalt sellest, kui palju tuleb naftat. Kui naftakogus hakkab vähenema, siis peame ka meie vähendama oma kohustusi.

Juhataja

Härra Kalale enam küsimusi ei ole. Teise küsimuse esitab Andrei Prii Eesti meremeeste töö kohta välislaevadel. Vastab Eesti Veeteede Ameti peadirektor Nathan Tõnisson.

N. Tõnisson

Lugupeetud istungjärgu juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ammustest aegadest on Eesti meremehed olnud maailmameredel nii oma laevadel kui võõraste lippude all ja see protsess on ka nüüd käivitunud. Kindlasti on seal nagu iga alguse korral teatud ebakõlasid, Meremeeste Liidus on seda asja arutatud ja Ülemnõukogu liikme härra Andrei Prii poolt saabus valitsusele järelepärimine antud küsimuses. Kuna see on lühikese tekstiga, võiksin selle ette lugeda: "Käesoleval ajal paljud Eesti meremehed on huvitatud või on juba asunud tööle välislaevadele seal valitsevate mitmekordselt paremate palgatingimuste tõttu. Meremeeste välislaevadele tööle suunamisega tegeleb mitu asutust ja erafirmat, nagu A/S "H&V", firma "Kanter", Kaptenite Klubi, väikeettevõtte "Estman", Vetelpääste Ühing ja mitmed teised. Sageli ei suunata välislaevadele ametlikult mitte tööle, vaid praktikale ehk õppima. Tegelikult aga teevad meremehed igapäevast meretööd ja seda rasketes tingimustes. Osa töötasust, mis on tavaliselt tunduvalt madalam rahvusvahelistest määradest, tuleb neil üle anda vahendavatele asutustele või firmadele. Eesti Meremeeste Liit on seisukohal, et selline olukord pole normaalne, on väljunud Eesti Vabariigi Valitsuse kontrolli alt ja on vastuolus Eesti meremeeste huvidega. Eesti Vabariigi Valitsus ei saa välismaal töötavatest meremeestest mingit tulu, küll aga peab viimase tööõnnetuse puhul või pensionile jäämisel kandma kulutusi pensionide maksmisel. Leiame, et meremeeste tööle saatmisega välislaevadele peaks tegelema riiklik organ või mõni teine valitsusele alluv organisatsioon. Selleks võiks olla näiteks Eesti Vabariigi Riiklik Veeteede Amet. Õiglane vahendustasu peaks laekuma riigieelarvesse. Palume teie arvamust. Lugupidamisega Ülemnõukogu saadik Andrei Prii."

Vastavalt sätestatud seadustikule ja valitsuse määrustele tegeleb tööjõu suunamisega välismaale, samuti kodanike õppima suunamisega Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. Valitsuse määrus 24. maist 1990 nr. 104 sätestab: "Üksikisikute töötamine välisriikides kuulub kohustuslikule registreerimisele Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumis vastava ministeeriumi poolt kehtestatud korras." Ja seda tehakse, et tagada üksikisikute sotsiaalne kaitse ja edaspidine sotsiaalne kindlustatus Eesti Vabariigis.

Härra Kuddo, Eesti Vabariigi sotsiaalminister, vastab sellele küsimusele nii: "Vastuseks teie kirjale teatan, et Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumi kaudu on aastatel 1990–1991 välisriikidesse tööle siirdunud vaid üksikud meremehed. Vastavalt kehtestatud korrale on ministeerium väljastanud mitmele organisatsioonile tööhõivealaseid litsentse. Litsentsid on vormistatud firmale "Kanter" oma 12 põhikohaga töötaja vahendamiseks, väikeettevõttele "Estman" 52 inimese vahendamiseks, eritingimusena Eesti Vabariigi sissekirjutus, samuti

ühisfirma "Baltic Group International Limited". Kuigi Eesti Vabariigi Valitsuse dokumendid (terve rida määrusi) peaksid olema kohustuslikud täitmiseks kõigile Eesti Vabariigi asutustele, organisatsioonidele ning üksikisikutele, minnakse nimetatud dokumentidest pahatihti mööda ja pöördutakse otse välisriikide esinduste poole. Kuna aga Eesti valitsusel puuduvad vastavad ametlikud kokkulepped välisriikidega, pole meie ministriumil ka õigust neilt nõuda Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumis tööle siirdumise dokumentide registreerimise aktsepteerimist. Seega oleks otstarbekas Ülemnõukogu saadik Andrei Prii poolt tõstatatud küsimus arutusele võtta Eesti Vabariigi Valitsuses ning täiendada kehtivat seadusandlust."

See tähendab, et küsimus on laiem, ei piirdu ainult meremeestega, vaid ka teiste elanikekategoriatega. Et mu vastus ei oleks kuiv, siis püüaksin mõningal määral oma kompetentsuse piirides täiendada, milline on praegu meremeeste tööturg välismaal. Aprilli seisuga on Rahvusvahelise Laevandusföderatsiooni andmetel praegu välisriikide kõikidel laevadel üle kogu maailma puudu ligi 50 000 laevaohvitseri. Warwicki Ülikooli prognoosi andmetel see tendents süveneb. Igal aastal läheb merelt ära 10% kõrgelt kvalifitseeritud kaadrist kogu maailmas, asemele tuleb umbes 12 000 – 15 000 inimest. Kui see tendents jätkub ja piiri ei saa pandud, siis on aastaks 2000 maailmas puudu 400 000 meremeest. Põhjusi on väga palju – isiklikku, poliitilist ja muud laadi. Üks küsimus on ka merehariduse kallidus. Kuna tänapäeva komplitseeritud laevad nõuavad väga kõrgelt kvalifitseeritud spetsialiste, siis arvatakse, et spetsialisti ettevalmistus on umbes 30 000 inglise naelsterlingit, ja praegu hakkavad teatud riigid nagu Norra, Inglismaa ja traditsioonilised mereriigid suunama on raha Indiasse, Pakistani, Filipiinidele, Indoneesiasse (huvi tuntakse isegi Baltikumi vastu), et õpetada välja meremehi, keda saaks maailma laevadele tööle suunata. Siit kerkib teine küsimus – meresõiduohutuse küsimus. Kuna mehed tõusevad ametis kiiresti ja nad ei ole kompetentsed, suureneb ka avariide arv. Indoneesiast ja Filipiinidelt toodud inimestega tekivad keeleprobleemid. Keeleprobleemide traagilisuse näiteks võib tuua eelmise aasta kevadel juhtunud õnnetuse Norra lipu all sõitnud "Scandinavia Stariga". Oslo–Kopenhaageni liinil puhkes laeval tulekahju ja kuna laeval oli Filipiini meeskond, kes ei olnud üldse võimeline kontakteeruma reisijatega, siis hukkus tulekahjus 168 inimest.

Teine aspekt selles küsimuses on laevaregistrid. On olemas rahvuslikud registrid, näiteks Rootsi ja Soome omad, kuhu on keelatud vastu võtta välistöölisi. Kuna majanduslikel põhjustel on paljud laevaomanikud sunnitud viima laevad rahvuslikust registrist välja, siis mõned riigid, näiteks Norra ja Taani, on moodustanud teise kategooria, nagu "International Ship" registrid. Sellisel juhul võidakse võtta Norra lipu alla tööle ka välistöölisi, jälgides muidugi ITF-i tariife. Kolmas kategooria registreid on "odavad", nn. mugavuslipuga registrid.

Maaailmas on olemas rahvusvaheline transporditöötajate föderatsioon "International Transport Workers Federation", mis koondab üle 5 miljoni töötaja, ja see kontrollib omakorda väga rangelt töö- ja palgatingimusi.

Eelmisel aastal sai alguse kolmas tendents. Idabloki riigid – Bulgaaria, Rumeenia, Tšehhoslovakkia, Ungari, Poola – pöördusid ITF-i poole palvega võtta nad vastu selle liikmeks. Märtsikuus esines samasuguse palvega eelmisel aastal moodustatud Föderatiivne Sõltumatu Veetransporditöötajate Liit Nõukogude Liidust, endise meremeeste ametiühingu järeltulija. ITF võtab ta vastu, kui ta juba vastu võetud ei ole. ITF-i huvitab nüüd küsimus, et Nõukogude Liidu meremehed ei töötaks alla ITF-i tariife. See tähendab, et näiteks madrus saab 821 dollarit kuus. Poola "Solidaarsus" ja selle aseesimees Jacek Cegielski pöördusid ITF-i poole taotlusega sõlmida Poola ja ITF-i vahel leping, et Poola meremehed saaksid töötada välislaevadel mitte ITF-i tariifide järgi, vaid veidi madalama palgaga, pakkudes sellega konkurentsi teistele. Poola laevadel töötab 20 000 meest ja välislaevadel töötab poolakaid umbes 10 000, ja kui igaüks saaks miinimumi, s.o. 700 dollarit kuus, mis oli lepingus ette nähtud, siis Poola vaatab sellele nagu valuutaallikale, mis aastas peaks talle sisse tooma umbes 100 miljonit dollarit.

Eestis kuni viimase ajani meremeeste hulgas tööpuudust ei olnud. Aga üldised tendentsid Nõukogude Liidus – laevastiku vananemine ja vähenemine, uute laevade hankimise raskused – on loonud sellise situatsiooni, et eelmisel aastal jäi ligi 200 meest kaldale. Sellel kuul koondab Eesti Merelaevandus umbes 110 inimest. Need on sellised inimesed – motoristid, madrused, teenindav personal –, kellest ei saa komplekteerida tervet laevameeskonda ja saata välismaale.

Missugused oleksid minu ettepanekud selles küsimuses? Mitte luua Veeteede Ameti juurde mingisugust riiklikku monopoli (seda ei mõistetakse ka välisriikides), vaid vastupidi, soodustada nende vahendusfirmade tekkimist. Just mitmete firmade tekkimine ühtlustab tingimused. Teiseks tuleks soovitada sotsiaalministeeriumil korraks need firmad kokku kutsuda ja vaadata läbi need probleemid, mis on päevakorral. Kolmandaks tuleks nähtavasti ametiühingutel sekkuda aktiivselt sellesse küsimusse, samuti ka Eesti Meremeeste Liidul, sest Eesti Meremeeste Liit on loodud Eesti Vabariigi aegse liidu eeskujul laialdaste funktsioonidega. See oleks meil üks küsimuste rida. Iseenesest ei ole teatud hulga meremeeste välismaale saatmine sugugi halb. Välismaal õpitakse töökultuuri ja keeli, teenitakse valuutat. Praegu on välismaal teenivad mehed (eile ma rääkisin veel kapten Vello Muruga) rahul oma eluga. Pärast üle 30-aastast meresõitu tunneb ta ennast esimest korda inimesena.

Mis Veeteede Ametisse puutub, siis siin kindlasti kerkib meremeeste küsimus meil üles hoopis teise nurga alt. Need on merehariduse küsimused, mis on riigi funktsiooniks. Koordineerima peab merehariduse vastavust rahvusvahelistele normidele. Peab nähtavasti prognoosima, kui palju meil on tarvis mehi koolitada. Nüüd on uued küsimused päevakorral seoses loodava Eesti Vabariigi Laevaregistriga. Seal võetakse vaatluse alla töö- ja palgasuhted. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Härra Prii, kas olete vastusega rahul? Tõnis Mets.

T. Mets

Lugupeetud ettekandja! Enne sõda oli Eesti laevandus tõusuteel, andis teenistust tuhandetele inimestele, tõi valuutat riigile. Nüüd on olukord järsult muutunud, oleme Nõukogude Liidu kontrolli all. Teile küsimus. Kui reaalne on endise olukorra taastamine? Omal ajal olid Eesti laevad põhiliselt ostetud odavate pruugitud laevadena, kuid vaatamata sellele olid nad kõlblikud, andsid inimestele tööd ja tõi ka riigile kasu. Kas me ei saaks ka praegu seda poliitikat jätkata? Kas meil on eesti rahvusest kaadrit nendele laevadele? Kas me saaksime teid aidata, kui te seda vajate?

N. Tõnisson

Abi on kindlasti tarvis. Võib-olla ütleks nii, et Eestis oli omal ajal kaubalaevastikus 340 laeva, mis kuulusid 265-le laevakompaniile, firmale ja ettevõtjale. Peale kaubalaevade oli Eesti Vabariigil riigilaevastik, mis oli Veeteede Talituse valduses. Seal oli 87 erineva suurusega, eriotstarbelist põhimõtteliselt tehnilist laeva. Nii riigi- kui kaubalaevastik natsionaliseeriti. Praegu on Eesti Riiklik Merelaevandus töötanud Nõukogude Liidu Merelaevanduse süsteemis. Moskva mereministeriumis algasid eelmisel aastal läbirääkimised merelaevanduse ja ka sadamate ületoomisest Eesti inspeksiooni alla või Eesti omandusse. Meie lähteseisukohad on erinevad. Moskva mereministerium peab sadamaid ja laevastikku NSV Liidu omandiks. Meie seisukoht on, et 1940. aastal, kui oli natsionaliseerimise protokollile alla kirjutatud ja moodustati 25. oktoobril Eesti Riiklik Merelaevandus, anti riiklik merelaevandus üle mereministeriumi juhtimise ja kontrolli alla, aga mitte omandiks. Omandiõiguse üleandmise pabereid me teinud ei ole. Ja kuna meie seisukohad olid täiesti erinevad, siis teatav lähenemine läbirääkimistel mereministeriumis oli augustikuus, kus peaaegu oleks välja pakutud kompromissvariant. Praegu on see asi seisma jäänud.

Juhataja

Suur tänu, härra Tõnisson! Enam küsimusi ei ole.

Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta" eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud rahvasaadikud, jätkame oma tööd kinnitatud päevakorra järgi. Punkt 3, Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise kohta" eelnõu esimene lugemine. Ettekandja on Eesti Statistikaameti peadirektori esimene asetäitja Lembit Tepp. Palun!

L. Tepp

Teile on esitatud Eesti Vabariigi Valitsuse poolt läbivaatamiseks ja otsustamiseks Eesti Vabariigi Riikliku Statistikaameti koostatud Eesti Vabariigi rahvastikuregistri seaduseelnõu koos selle juurde kuuluva rahvastikuregistri põhimääruse projektiga, mis reglementeerib rahvastikuregistri moodustamist, pidamist ja kasutamist, näeb ette isikuandmete kaitse tagamise tingimused ja korra, järelevalve ja vastutuse andmebaasi üle, samuti rahvastikuregistri moodustamise, pidamise ja selle alusel statistiliste töötluste tegemisega ning teabe väljastamisega seotud kulude finantseerimise korra. Rahvastikuregistri põhimääruse eelnõu lisana on antud registrisse kantavate isikuandmete loetelu. Kuna seni vastuvõetud statistikaseaduse ja riiklike registrite seaduste rikkumise korral vastutuselevõtmiseks puuduvad sanktsioonid, tõusid rahvastikuregistri asutamise seaduse ja põhimääruse eelnõu koostamisel päevakorrale täienduste ja muudatuste tegemise vajadus Eesti NSV administratiivõiguserikkumiste koodeksis ja Eesti NSV kriminaalkoodeksis. Vastav seaduseelnõu on ette nähtud korras kooskõlastatud ja esitatud Ülemnõukogule läbivaatamiseks ja vastuvõtmiseks enne uute koodeksite koostamist. Eesti Vabariigi rahvastikuregistri asutamise seaduseelnõu ja rahvastikuregistri põhimääruse eelnõu koostamisel on silmas peetud paljusid õiguslikke akte ja seni kehtivaid eeskirju ning nendest eeskätt kodanike elukohta sisse- ja väljakirjutamise juhendit ja kehtivat passimäärustikku, edasi perekonnaseisuaktide registreerimise eeskirju, Eesti NSV riiklike registrite seadust

möödunud aasta 26. jaanuarist, Eesti NSV statistikaseadust möödunud aasta 15. märtsist, Eesti Vabariigi immigratsiooniseadust möödunud aasta 26. juunist ning kehtivaid koodekseid ja teisi õiguslikke akte. Arvesse on võetud ka teiste riikide kogemusi rahvastikuregistri pidamisel ja kasutamisel, eeskätt andmekaitse osas. Peab märkima, et rahvastikuregistrid eksisteerivad enam kui 60 riigis.

Kommenteeriksin kõigepealt seaduseelnõu punkte. Neid on kolm. Esimene punkt sisaldab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse asutada Eesti Vabariigi rahvastikuregister ja määrab selle registri pidajaks Eesti Statistikaameti. Miks just statistikaameti? Sellepärast, et siia maani on rahvastikustatistikaga tegelnud statistikakeskus. Mõnevõrra erineb see otsustus möödunud aasta 26. jaanuaril Eesti NSV registrite seaduse paragrahvides 4 ja 5 sätestatud situatsioonist, millega nimetatakse registri asutajaks riigiorganid, kelle taotluse alusel moodustatakse vabariiklik register, registripidajaks aga on ettevõtte, asutus või organisatsioon, kellele tehakse ülesandeks registriandmete kogumine, salvestamine ja säilitamine, kontroll ja kasutamise korraldamine. Riiklike registrite seadusega on ette nähtud, et kodanike isiklikest andmetest moodustatava registri puhul registriseadusega antakse vaid asutamisluba, millega määratakse ühtlasi kindlaks registripidaja ja kinnitatakse registri põhimäärus. Ametkondliku isikuregistri puhul on registriseaduses ette nähtud protseduur igati kohane, kuna rahvastikuregistri seaduse eelnõu autorina arvan, et arvesse võttes riigi- ja rahvastikuregistri üldriiklikku ja rahvusvahelist tähtsust ja seost ÜRO õigusaktide ja riikidevaheliste kokkulepetega on vajalik, et rahvastikuregistri asutamise otsuse teeks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, kes ühtlasi määrab kindlaks registrisse kantavate isikuandmete loetelu, kehtestab põhimääruse, millel on seaduse jõud ja mille rikkumine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse. Rahvastikuregistri asutamise seaduseelnõu 2. punktis ongi ette nähtud sellise põhimääruse kinnitamine.

Seaduseelnõu 3. punkt sisaldab seadusandlikku otsustust kehtestada Eesti Vabariigi isikut identifitseeriva tunnuseks ühtne asutatav isikukood, mida hakatakse andma alates 1991. aasta 1. juulist. Isikukoodi andmise ja dokumentides märkimise korra kehtestamine tehakse eelnõus ülesandeks vabariigi valitsusele. Isikukood võetakse kasutusele rahvastikuregistris ja teistes isikuregistris, mis vabariigis luuakse. Isikukoodi vabariiklik standard on juba kinnitatud, mille kohaselt isikukood koosneb 11-st arvkohest. Mis puutub rahvastikuregistri põhimäärusesse, siis selles on kuus peatükki või osa ja 37 punkti ning lisana rahvastikuregistrisse kantavate isikuandmete loetelu.

Mõned kommentaarid nende punktide juurde.

Punkt 1 on põhiline, mis määrab kindlaks rahvastikuregistrisse kantavate isikuandmete n.-ö. objekti. Selleks on vabariigi alaline elanik ja samuti ajutise või tähtajalise elamisloaga elama

asunud isikud, kelle andmed kantakse registrisse. Isikuandmete loetelu, mille kandmine rahvastikuregistrisse ja nende andmete muutmise fikseerimine on rahvastikuregistris kohustuslik, on antud põhimääruse lisas. Miks see isikuandmete loetelu on just selline ja mitte teistsugune, on tingitud sellest, et neid andmeid on võimalik registrisse kanda olemasolevatelt aadresslehtedelt ja vormistatavatelt perekonnaseisuaktidelt. Ei nõuta lisadokumente. Tõsi küll, nendes dokumentides pole seni isikukoode, isiku kodakondsust, kuna kõik, kellel on Nõukogude Liidu pass, loetakse Nõukogude Liidu kodanikeks, samuti ei ole elukoha geodeetilist indeksit ja elunemisloa andmeid. Kuid neid on võimalik edaspidi võtta rahvastikuregistri alusdokumentidesse või siis määratleda kas või aadresslehe andmete alusel elukoha geodeetiline indeks. Rahvastikuregistri moodustamine, selle andmete kontrollimine, kodeerimine ja vormistamine kestab *ca* kaks aastat. Selle aja jooksul peab jõudma nii kaugemale, et register oleks täielik ja kasutatav. Olenevalt vajadusest võiks edaspidi tulla kõne alla rahvastikuregistri andmekoosseisu laiendamine või siis alamregistrite loomine. Nagu teada, on mujal peale rahvastikuregistri veel sünniregister, surmaregister, abielu- ja abielulahutuseregister, immigratsiooni- ja emigratsiooniregister jt.

Isikutunnuseid rahvastikuregistris ei ole esialgu palju. Edaspidi võiks kõne alla tulla registri laiendamine ja võtta rahvastikuregistrisse hariduse, õpitud eriala ja kvalifikatsiooni andmed, töökoha, ameti ja tööstaaži andmed ja võib-olla ka muud andmed, olenevalt sellest, kuidas riik otsustab.

Käesoleva loetelu alusel rahvastikuregistrisse kantavad andmed võimaldavad töödelda ja saada statistilisi koondandmeid rahvastiku arvu, paiknemise ja koosseisu kohta nii vabariigi territooriumil tervikuna kui iga linna, alevi ja maa-asula kohta. Samuti võimaldavad need jälgida rahvastikus toimunud muutusi samade üksuste lõikes, ja mis kõige olulisem, need võimaldavad teha tagantjärele statistilisi töötlusi rahvastiku koosseisus ja paiknemises toimunud muudatustest.

Et mõista rahvastikuregistri pidamise eesmärke, võimalusi ja eeliseid, võrreldes senise rahvastikuarvestuse ja rahvastikustatistika korraldusega, võiks lühidalt rääkida, kuidas see praegu toimub. Elanike arvestust peetakse majaraamatutes või maja ja korteri kaartidel. Lisaks sellele külanõukogudes (praegu valdades) peetakse majapidamisraamatutes ja ajutiselt külanõukogu territooriumil elunevate isikute nimekirjades rahva arvestust. Kui majapidamisraamatute ja külanõukogude territooriumil elunevate isikute nimekirjade alusel koostatakse statistilisi aruandeid juba alates 1947. aastast, siis majaraamatute andmeid ei töödelda statistiliselt. Senine rahvastikustatistika baseerub peamiselt rahvaloenduste, perekonnaseisuaktide ja elukohavahetajate kohta saadud andmete statistilisel töötlemisel.

Rahvaloendused toimuvad teatavasti 10 aasta tagant. Perekonnaseisuaktid sünni, surma, abielude, abielulahutuste kohta ja talongid elukoha vahetanud isikute kohta esitatakse statistikaameti peaarvutuskeskusele, kus need töödeldakse ja saadakse andmed rahvastiku liikumise kohta.

Iga aasta 1. jaanuari seisuga tuuakse välja haldusüksuste rahva üldarv. Vabariigi ulatuses koostatakse ka soolise ja vanuselise koosseisu arvestused. Selle põhjal arvutatakse välja demograafilised näitajad, nagu fertiilsus- ja suremuskoefitsiendid või -tabelid, keskmise eluea näitajad, tehakse rahvastikuprognose jne. Rahvastikuregistri sisseseadmine võimaldab pidada pidevalt rahvastikuarvestust ja töödelda andmeid kiiresti ükskõik millise haldusüksuse, asula või registris oleva tunnuse järgi. Ta avab hoopis avaramad võimalused rahvastikuandmete saamiseks ja kasutamiseks. Rahvastikuregister võimaldab hoopiski tõhusamalt kasutada rahvastikuandmeid haldus- ja majandustegevuses, eriti avarduvad rahvastikuprotsesside uurimise ja analüüsimise ning rahvastikupoliitika tõhusama teostamise võimalused.

Olulise osa rahvastikustatistikast võib edaspidi teha rahvastikuregistri andmetel, eriti selles osas, mis iseloomustab rahvastiku paiknemist ja muutusi selles, migratsiooniprotsesse, perekonna koosseisu, laste arvu perekonnas, sündimust, suremust jne. Ka võimaldab rahvastikuregister saada vajalikke andmeid demograafiliste arvestuste ja prognooside tegemiseks ükskõik mis haldusüksuse lõikes. Rahvastikuregistri andmetel võib koostada igasuguseid elanike nimekirju n.-õ. praktiliste küsimuste lahendamiseks, kas või valimiste korraldamiseks, kooliastujate kontingendi kindlaksmääramiseks, väljavõtete tegemiseks, ankeetküsitluste korraldamiseks jne. Rahvastikuregister võimaldab ka lihtsustada rahvaloenduste korraldamist, kontrollida ja täiendada loendusega saadud andmeid.

Viimasel, 1989. aasta rahvaloendusel osutus alaliste elanike arv 13 900 inimese võrra väiksemaks jooksva aasta andmetest. Selline vahe on üldiselt ebatõenäoline. Seda kinnitabki paljude tühjade korterite olemasolu loenduslehtede järgi, see tähendab, et loendajatel lihtsalt ei õnnestunud kõigist korteritest elanikke kätte saada ja neid küsitleda. Rahvastikuregistri olemasolul teistes riikides viiakse need andmed, mis puuduvad nende elanike kohta, loenduslehtedesse sisse registri baasil. Muidugi eelnevalt kontrollitakse, kas need elanikud elavad seal. Rahvastikuregistri sisseseadmine ei nõua uute dokumentide kasutuselevõtmist, pigem vastupidi. Kui korraldada vabariiklikus aadressbüroos andmete salvestamine otse aadresslehtedelt, võib loobuda aadresslehtede talongide esitamisest vabariigi statistikaametile. Perekonnaseisuaktide kodeerimine ja statistiline töötlemine on seni toimunud statistikaameti peaarvutuskeskuses ja ilmselt toimub seal ka edaspidi.

Punkti 5 kohta võib öelda, et registripidaja korraldab isikukoodide väljaandmist ning tagab kontrolli isikukoodide õigsuse üle. Isikukoodi märgib perekonnaseisuaktidesse ja tunnistustesse, mis seoses sellega välja antakse, neid akte ja tunnistusi vormistav perekonnaseisuamet, passidesse ja teistesse isikut tõendavatesse dokumentidesse märgib isikukoodi linna või maakonna passiosakond või talitus rahvastikuregistri pidajalt saadud andmete alusel.

Punkt 7 selles põhimääruses käsitleb registripidajat. Siin saame aru nii, et kui registri asutab Ülemnõukogu, hakkab seda otsust ellu viima ja registrit moodustama registripidaja, kelleks oleks siis välja pakutud statistikaamet. Et korraldada registripidamist, tuleb näha toimingud ette vastavate juhenditega. Ma usun, et sellega tuleb registripidaja toime.

Register koosneks kahest osast. Üks on aktualiseeritud osa, kus on n.-ö. jooksvad andmed ja mis peegeldab momendiseisu. On ette nähtud, et see seis viiakse välja iga kuu 1. kuupäeva seisuga. Teine moodustab n.-ö. arhiiviosa või need andmed, mis on muutunud. Need kantakse jooksvast registrist üle arhiiviregistrisse.

Punkt 11 käsitleb klassifikaatoreid ja kodeerimissüsteemi. Siin on niisugune nõue püstitatud, et tuleks püüda rakendada rahvusvaheliselt aktsepteeritud süsteeme. Registripidamisel on muidugi vaja klassifikaatoreid riikide kohta, NSV Liidu ja Eesti Vabariigi haldusüksuste ja asulate kohta, Eestis kasutusel olevate aadresside kohta, rahvaste ja rahvuste ning geodeetiliste indeksite kohta. Need registrid ja klassifikaatorid on vaja välja töötada. Ka rühmituste puhul tuleb silmas pidada jaotusintervalle, mida rakendatakse maailma statistikapraktikas.

Punkt 12 näeb ette rahvastikuregistrist teabe saamise korra. On ette nähtud, et selle reglementeerib detailsemalt statistikaamet kui registripidaja, lähtudes rahvastikuregistri põhimääruses sätestatud tingimustest ja andmekaitsenõuetest. Kehtestatav kord peab sisaldama nõudeid tellimuste või lepingute vormistamiseks ja nende täitmiseks. Nüüd punktid 13 kuni 19 reglementeerivadki rahvastikuregistri andmete töötlemise ja kasutamise tingimusi. Oluline osa rahvastikuregistri põhimääruses on rahvastikuregistri isikuandmete kaitsel. Registripidajale on vaja luua tingimused, et rakendada organisatsioonilisi ja tarkvaralisi abinõusid, et registri isikuandmete juurde ei pääseks kõrvalised isikud, kes ei tunne registri kasutamise eeskirju, või need, kes püüavad registris midagi muuta. Välistada tuleb andmetes muudatuste tegemine ilma dokumentaalse tõenduseta või andmete kõrvaldamiseta registrist. Andmed peavad olema dubleeritud magnetkandjatel.

Punktid 21 kuni 28 käsitlevad andmete õigsuse tagamist ning isikule rahvastikuregistris tema kohta olevate andmete teatavakstegemise korda. Igal isikul peab olema õigus järele pärida,

mida tema kohta tegelikult registris hoitakse. Punkt 29 käsitleb järelevalvet. Kuna Eestis puudub selline organ nagu riiklik andmekaitse inspeksioon, siis kõigepealt teostab järelevalvet ja kontrolli registripidaja ise, sest ta on huvitatud, et oleks usaldus rahvastikuregistri vastu. Kaebuste puhul võiks kõne alla tulla juba prokuratuuri ja kohtu sekkumine asjasse. Mis puutub veel finantstegevusse ja kulutustesse, siis võivad kontrolli teostada nii finantsorganid kui ka riigikontroll. 30. punkt käsitleb vastutust. Siin on siis ette nähtud distsiplinaarvastutus töötajatele, kes rikuvad registripidamise eeskirju, kui see ei kutsu esile tõsisemaid tagajärgi. Mis puutub kriminaalvastutusse, siis praeguses kriminaalkoodeksis on olemas §-d 161, 162, 166 ja 167, mida võidakse kasutada, kuid meie poolt on välja pakutud ka täiendav ettepanek võtta kriminaalkoodeksisse § 167¹ "Vastutusest riiklike registrite asutamise, pidamise ja kasutamise korra rikkumise eest" ja administratiivõiguserikkumiste koodeksisse § 214 lõige 4 "Vastutusest riiklikesse registritesse esitatavate andmete moonutamise või nende esitamata jätmise või nende esitamisega hilinemise eest". See looks registripidamiseks vajaliku tagatise.

Viies osa puudutab rahvastikuregistri eelarvet. Selles on määratletud, et kulutused registri moodustamiseks, pidamiseks ja teatud osas ka statistika tegemiseks nähakse ette vabariigi eelarves, teistel juhtudel, mis on väljaspool ettenähtud ja planeeritud mahtusid, kaetakse kulutused juba tellijate poolt.

Registri moodustamine on kulukas ettevõtmine. See on umbes sama kulukas kui rahvaloenduse läbiviimine ja võib arvata, et vabariigis läheb see maksma umbes 1,8 miljonit rubla praeguste hindade ja tasumäärade järgi. Kuid selle registri sisseviimisest loodetav kasu on ilmselt mõistetav kõigile, kes vajavad andmeid rahvastiku kohta. Andmeid on võimalik kätte saada kiiresti ning nad on tõesed ja täpsed.

Mis puutub rahvastikuregistri põhimääruse viimasesse ossa, mis käsitleb registri likvideerimise küsimust, siis loodame, et seda küsimust kunagi päevakorda ei tule, et ei tule see, mis juhtus 1925. aastal vastuvõetud perekonnaseaduse alusel loodud perekonnaregistriga, mille pidamine lõpetati 1940. ja osalt 1945. aastal.

Austatud saadikud! Ma loodan, et te suhtute rahvastikuregistri asutamise kavasse tähelepanelikult ja heatahtlikult ja kiidate heaks teile esitatud eelnõud. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, härra Tepp! Lugupeetud rahvasaadikud! On ettepanek kuulata ära ka kaasettekanne ning siis esitada küsimused. Kas olete nõus? Kaasettekanne teeb õiguskomisjoni esimees Tõnu Anton. Palun!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Õiguskomisjonis on läbi arutatud nii seaduseelnõu üldalused kui ka eelnõu tekst paragrahvide viisi. Arutelu tulemusena on tänaseks esimeseks lugemiseks esitatud eelnõu uus tekst. Õiguskomisjoni seisukoht arutatava eelnõu kohta on järgmine. Rahvastikuregister on Eesti Vabariigile vajalik ja esitatud seaduseelnõu toetub riiklike registrite seadusele ning on sellega põhiliselt kooskõlas. Registri põhimääruse kinnitamine Ülemnõukogu poolt on vajalik nimetatud registri tähtsuse tõttu. Riiklike registrite seaduse paragrahvi 5 lõike 2 tekst, mis sätestab viisi, kuidas peaks põhimäärus kinnitatud saama, on mitmeti mõistetav. Seepärast loen nimetatud paragrahvi teksti teile ette: "§ 5. Vabariikliku registri asutamine. Lõige 2. Kodanike isiklikest andmetest moodustatava registri puhul antakse asutamisluba Eesti NSV seadusega, muudel juhtudel Eesti NSV valitsuse määrusega, millega määratakse ühtlasi kindlaks registripidaja ning kinnitatakse registri põhimäärus."

Seaduseelnõule on juurde lisatud eelarve. Õiguskomisjonil oli võimalik kasutada ka informaatikanõukogu otsust, mille teksti ma loen teile ette: "Konstateerida, et nõukogu vaatas läbi rahvastikuregistri põhimääruse projekti ning kiitis heaks selles esitatud registriandmete koosseisu ning nende kogumise ja kasutamise alused redaktsioonis, mis esitati Eesti Vabariigi Valitsuse istungile 15. oktoobriks 1990. aastal."

Lisatud seaduseelnõu administratiivõiguserikkumiste koodeksi ja kriminaalkoodeksi täiendamise ja muutmise kohta oleks vaja läbi vaadata Ülemnõukogu Presiidiumi õigusliku analüüsi ja ekspertiisi osakonnas.

Võimalik vastuolu on esitatud seaduseelnõu § 1 ja riiklike registrite seaduse § 4 vahel. Viimase teksti loen teile ette: "§ 4. Registri asutaja ja pidaja. Vabariiklik register moodustatakse riikliku organi, keda nimetatakse registri asutajaks, taotluse alusel." See võimalik vastuolu, millele ma juhtisin teie tähelepanu, ei ole sisulist laadi ja võib seisneda ka selles, et riiklike registrite seaduses on § 4 sõnastatud liiga avaralt.

Õiguskomisjon toetab lõppjärelendusena rahvastikuregistri seaduseelnõu arutamist ja selle küsimuse otsustamist Ülemnõukogus. Tänan!

Juhataja

Suur tänu, härra Tepp! Rahvasaadikutel on küsimusi.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kui me vaatame rahvastikuregistri põhimäärust, siis torkab silma, et see on täielikult tsentraliseeritud. Praegu jääb siit täiesti välja maakondade

ja vabariiklike linnade osa registri pidamisel, seega siis on ka määratlemata nende järelevalve ja vastutus. Kas te ei arva, et selles põhimääruses peaks siiski ära määrama, millised on ja mismoodi formeeritakse kohalikud registripidajad ja millised on nende õigused ja kohustused?

L. Tepp

Selles küsimuses on olemas registrite seadus, kus on öeldud, et esimesel etapil luuakse vabariiklikud registrid, aga see ei välista ka kohalike registrite loomist. Seal on antud võimalus, et kui kohalikud registrid luuakse vabariikliku registriga n.-ö. samade näitajate ja andmete alusel, siis ei nõuta Ülemnõukogu luba. Kui aga kohalikke registreid laiendatakse, tuleb küsimus läbi vaadata Ülemnõukogus ja esitada kohaliku registri põhimäärus ja kõik ülejäänud dokumendid, nagu registrite seadus ette näeb.

Juhataja

Suur tänu! Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Praeguse Eesti Vabariigi rahvastikuregistri põhimääruse lisas on isikuandmete loetelu, kuid ma ei näe siin selliseid isikuparameetreid, mis on sotsiaal-majanduslikud, see tähendab, haridust ja professionaalsust. Kas neid ei peeta vajalikuks või antakse edasi mingi teise registriga? Samal ajal põhimääruse punktis 3 viidatakse, et registri eesmärk on selle kasutamine majandustegevuses, kuid majandustegevuses on kõige olulisem just isiku haridus, professionaalsus ja vastavad andmed.

L. Tepp

Küsimus on arusaadav, me muidugi toetame seda igati. Ma oma ettekandes märkisin, et registri loomise esimesel etapil võtame aluseks need dokumendid, mis on olemas, aadresslehed, ja pärast seda, kui see on sisse viidud ja võib minna üle registriandmete laiendamisele, võib kehtestada lisadokumente, siis tuleb küsimus uuesti läbi vaadata. Selleks, et sisse viia haridusandmeid, on tarvis kehtestada spetsiaalne dokument haridusandmete saamiseks. Asi on natuke keerulisem, sest oma koolidest võime muidugi need andmed hankida, aga isikute kohta, kes omandavad hariduse väljaspool vabariiki, on vaja ka andmeid saada. See on omaette protseduur. Samuti oleks otstarbekas võtta registrisse ka inimese töö

andmed, siis peegelduks registris ka tema tööalane tegevus. Ka see jääb edaspidiseks, loodame, et need andmed ka kunagi registrisse jõuavad.

Juhataja

Suur tänu! Enn Põldroos.

E. Põldroos

Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin teile küsimuse esitada seoses Eesti Vabariigi rahvusregistrisse kantavate isikuandmete loeteluga, milles on vastuolu Eesti Vabariigi keeleseadusega. Isikunimedede hulgas on meil viimase 50 aasta jooksul traditsiooniliselt juurutatud vene traditsiooni: perekonnanimi, eesnimi ja isanimi. Teatavasti Eesti keeleseaduse järgi on eesti inimesel kaks nime – perekonna- ja eesnimi. Kusjuures isanimi ei kuulu nimekompleksi. Sellega ei ole üldse välistatud isanime kasutamine nende inimeste puhul, kes pärinevad kultuuritraditsioonidest, kus on kombeks isanime kasutamine, liitega nime kasutamine islami päritoluga inimestel jne. Ma ütleksin lisaks niipalju, et andmed inimese vanemate kohta, sealjuures ka isanime kohta, ei kuulu inimese nimesse, need kuuluvad ankeetandmetesse vanemate osas ja need on ka antud küsimustikus olemas, nimelt punktis 6.6, kus on isa isikukood ja andmed isa kohta. Antud küsimusest me rääkisime veel eelmise presiidiumi koosseisuga, ja me ilmselt jõudsime kokkuleppele, et see andmete loetelu viiakse keeleseadusega kooskõlla. Seda ilmselt tehtud ei ole ja sellepärast ma tahaksingi küsida, milleks seaduseelnõu esitajad nii kangekaelselt püüavad ignoreerida kehtivat seadusandlust.

L. Tepp

Keeleseadus keeleseaduseks, see ei tee veel isa olematuks. Isa on siiski inimesel olemas, ja siis peaks ta ka rahvastikuregistris olema.

E. Põldroos

Te ilmselt ei saanud küsimusest aru. Jutt ei ole mitte andmetest, vaid nime vormist. Siin on toodud isanimi nimekompleksis. Seda ei ole eesti inimestel. Eesti inimese nimi koosneb nimest ja eesnimest. Andmeid võib anda ju isa kohta, ema kohta, ka vanaema ning vanaonu kohta, kui need on vajalikud, need tuleb esitada, ja need on punktis 6.6 olemas. Need on kaks täiesti erinevat asja. Ja rääkida siin otstarbekusest, kas seda on tarvis või mitte, pole üldse mõtet. Asi on seadusega piiritletud.

L. Tepp

Mis puutub punkti 6.6, siis need andmed hakkavad formeeruma alles vastsündinute puhul, vanemate kohta meil neid andmeid registrisse ei ole kuskilt võtta. Ainukene võimalus on nime koosseisus oleva isanime kaudu punkti 6.6 edaspidi täita. See on lihtsalt vahend perekonnaseoste kindlaksmääramiseks ja uurimiseks registri andmetes, kuna praegu lihtsalt ei ole teist võimalust. Kas see on nüüd nime koosseisus või mitte, praegustes dokumentides on see niimoodi meil sees. Me ei anna muidugi isikuandmeid välja ja see ei oma arvatavasti olulist tähtsust. Me võime need andmed anda ka registrist välja ilma isanimeta. Siin me võime keeleseadust väga täpselt silmas pidada. See on lihtsalt registri loomise praeguses situatsioonis ilmselt vajalik. Teistmoodi me kaotaksime järjepidevuse ära.

Juhataja

Suur tänu! Pavel Grigorjev.

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Mul tekkis selle registriga tutvumisel küsimus. Kes konkreetselt vastutab konkreetse isiku muutunud isikuandmete kogumise ja töötlemise eest? Kas need on perekonnaseisuamet, passilaud või veel keegi? Või kas vastutab eraisik ise, kui ta ei teata muudatustest seoses abiellumisega jne.?

L. Tepp

Perekonnaseisuaktid, mille alusel andmed kantakse registrisse, esitab meile Eesti Perekonnaseisuamet kord kuus. Mis puutub nüüd rahvastiku liikumisse, siis praegu esitatakse statistikaametile statistilise arvestuse talongid aadresslehtede alusel, mis käsitlevad inimese liikumist ühest administratiivüksusest teise. Edaspidi on ilmselt tarvis saada andmeid ka teistelt aadresslehtedelt, mis käsitlevad sealseid muudatusi – korterivahetust samas linnas või muus asulas. Nii et lisadokumente inimestelt ei nõuta. Need dokumendid vormistatakse. Mis juhtub nendega edaspidi, seda me muidugi ette ei oska näha.

Juhataja

Suur tänu! Jüri Liim.

J. Liim

Austatud ettekandja! Puudutan rahvastikuregistrisse kantavate isikute loetelu punkti 3, kodakondsust. Te mainisite, et meil kõigil on taskus Nõukogude pass ja seega nagu oleksime Nõukogude Liidu kodanikud. Tuletan meelde, et on olemas Eesti Vabariigi kodanikud ja nende järeltulijad ning muud Eestisse elama asunud ja toodud kodanikud. Ma ei usu, et Eesti Vabariigi kodanikele meeldib, kui kirjutada nime taha NSV Liidu kodakondsus, mida siis kannate punkti 3 nii ühtede kui teiste puhul. Olgugi et te juba mainisite seda küsimust, paluksin veel kord selgitada, kuna punkt 3.1 mainib riigi nimetust, mille kodakondsust isik omab. Tänan!

L. Tepp

Praegustes dokumentides kodakondsust ei ole, aadresslehtedel ka ei ole, nii et praegu jääb see lahter tühjaks, kuna me alustame täitmist aadresslehtedest. Kui kodakondsuse küsimus vabariigis lahendatakse, siis tuleb selle sisseviimine edaspidi kõne alla. Koha me oleme selleks reserveerinud.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on mitu küsimust härra Tepile. Punkt 2.3, rahvus. Öelge, palun, missugustes tsiviliseeritud riikide registris on selline punkt? Teiseks, punkt 5, andmed migratsiooni kohta. Missuguste tsiviliseeritud riikide registris on punktid 5.2, 5.5 ja 5.6? Ja kolmas moment: kas on sellised näitajad, kaasa arvatud rahvus, olemas Rootsi registris? Tänan!

L. Tepp

Ega me ei peagi kõigi punktide osas jälgima teiste riikide andmestikku. Me lähtume ka sellest, kuidas meil on sätestatud. See, et meil registreeritakse rahvastikku elukoha järgi, on oma protseduur, teistes riikides on oma protseduur, kuidas seda tehakse. Seal on nii, et isik ise esitab enda kohta andmed. Siin muidugi erinevusi on. Punkt 5.2 käsitleb Eesti Vabariiki elama asumise aega, punkt 5.5 – kust saabuti Eesti Vabariiki elama, millisest riigist, liiduvabariigist. See käsitleb migratsiooniprotsessi ja selle alusel on võimalik teha ja välja võtta koondandmeid migratsiooni kohta. Migratsiooni statistika on olemas igas riigis, seda ma võin küll kinnitada. Aga kõikide riikide registri koosseisu mul ei ole muidugi teada.

V. Lebedev

Nagu ma aru sain, oleme ka siin tsiviliseeritud riikidest ees. Kas ma sain õigesti aru? Me paistame ka siin nendel puhkudel silma, võrreldes teiste õigusriikidega, kus selliseid punkte ei ole. Tänan!

L. Tepp

Rahvuse küsimus on paljudes ankeetides olemas ja meil on see olemas ka passis. Nii et siin eraldi seda ei küsita, nii nagu ta passis kirjas on, nii on. Ja mõnedes riikides ei kasutata rahvuse, vaid kasutatakse päritolu mõistet ja muid tunnuseid, mis näitab ka ära, millise riigi või rahva esindajaga on tegemist. Mis puutub migratsiooniprotsessi andmestikku, siis igas riigis on olemas arvestus immigratsiooni ja emigratsiooni üle ja selliseid arvestusi peetakse, nii et siin ka midagi uut ei ole. Siin on oma protseduurireeglid, me oleme silmas pidanud ka meie immigratsiooniseadust. Kuna seadus kehtib, siis on ta aluseks ka registri pidamisel.

V. Lebedev

Ma täpsustan oma küsimust. Missuguste tsiviliseeritud riikide registris märgitakse rahvust ja andmeid punkti 5 kohta ja kas teil on kasutatud teiste riikide kogemusi? Tänan!

L. Tepp

Ma ei ütleks. Tsiviliseeritud riikides on isegi täpsem rahvastikuarvestus kui meie vabariigis praegu. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud ettekandja! Mul on ka küsimus. Esimene küsimus. Punktid 2, 3 – rahvuse kohta. Mida selles osas tahetakse kindlaks teha? Mina võin tuua näiteks kreeklase, kellel on Kreekaaga nii palju seost, et oskab ainult kaardi peal näidata. Praktiliselt on ta eestlane. Teiseks, ma tean eestlast, kes ei oska ühtegi sõna eesti keelt. Nii. Kui oleks selle küsimuse või punkti all näiteks emakeel. Mina arvan, et just emakeele valdamine näitab ära selle põhitunnuse. See on esimene küsimus. Aga teine küsimus on punktide 5 ja 6 kohta. Viimasest registreeritud alalisest elukohast väljakirjutamise aeg. Mis on selle all mõeldud?

L. Tepp

Esimese küsimuse kohta. Väga õige. Siia juurde oleks vaja andmeid ka keele kohta, aga kahjuks meil ei ole seda praegu võimalik sisse viia, sest registri alusdokumendis, mis meil on kasutada, neid andmeid ei ole. Seda peaks siis küsima inimeste käest. Selliste andmete hankimine tuleks kõne alla võib-olla järjekordse rahvaloenduse ajal. Nii et me ei vaidle vastu. Mis puutub nüüd punktidesse 5 ja 6, siis seal käsitletakse igasugust väljakirjutamist oma varasemast korterist. Tähendab, see puudutab kõiki, kes vahetavad elukohta. Selle alusel on võimalik saada koondandmeid selle kohta, kui palju rahvast elukohta vahetab, kui palju on korterivahetajaid, kui palju on ühest haldusüksusest teise kolijaid või elama asujaid, ja kindlaks määrata ka ühes elukohas elamise järjepidevuse. Selline statistika on siiski vajalik. Me teame, et rahvastiku mobiilsus üldiselt suureneb, kuid on ka paikseid inimesi, kes elavad sündimisest saadik ühes kohas. See on lihtsalt demograafiliste protsesside kohta vajalike koondandmete saamiseks sisse toodud.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud ettekandja! Kahtlemata on rahvastikuregister vajalik, kuid projekti 31. punktis räägitakse selle loomise kuludest, et need kaetakse vahenditest, mis eraldatakse statistikaametile sihtotstarbeliselt Eesti Vabariigi riigieelarvest. Edasi, punktides 32, 33, 34 räägitakse sellest, et kõik registri kasutajad isegi maksavad juurde Eesti Vabariigi eelarvevahenditest. Punktis 34 räägitakse, et isikuandmete väljastamine registrist toimub samuti riigieelarve vahenditega. Kas tehakse arvutusi? Need on ju kolossaalsed kulutused selle rahvastikuregistri koostamiseks – see on esimene küsimus. Ja teine küsimus. Kui mul on vaja andmeid rahvastikuregistrist, kuhu ma pean siis pöörduma, kas Tallinna Statistikaametisse või perekonnaseisuameti maakonna- või linnaosakonda? Tänan!

L. Tepp

Arvestus toimub registri pidamise kuude kaupa ja statistika tegemine registri andmete alusel. On ette nähtud selline kord, et iga aasta vaadatakse läbi valitsusele esitatav statistiliste tööde kava ja maksumus. Need tööd, mis otsustatakse teha registri baasil, on ette nähtud finantseerida eelarvest. Informatsioon, mis selle töötluse tulemusena saadakse, on tasuta kättesaadav vabariigi riigivõimu- ja -valitsemisorganitele, kohalikele omavalitsustele ja

nendele, kes on loetletud paragrahvis 32. See, mis toimub väljaspool vastuvõetud kava ja mille töötlus ei ole ette nähtud eelarvega, tuleb tasuda tellijal. Nii on ka siin kavandatud. Nüüd teine küsimus, et kui isik tahab ise andmeid saada. Ta võib küsida ainult enda kohta. Ma usun, et neid küsimusi, kus isik kahtleb registriandmetes või tahab neid kontrollida, neid ei ole palju, seda enam, et kontrolli tehakse ka teistes liinides. Aga hakata nüüd isiklikult sisse kasseerima postikulusid ja registrist oma andmete väljavõtmist oleks liig, seda enam, et me kasutame selle isiku andmeid.

Mis puutub küsimusse, kuhu tuleb pöörduda, siis peaks pöörduma vahetult registripidaja poole, aga välistatud ei ole võimalus ka kohaliku statistikabüroo kaudu tellimust täita. Nii et on kaks võimalust.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma näen, et registri eksisteerimiseks soetatakse küllaltki suur arvutite süsteem, ja mul oleks niisugune küsimus. Me teame, et kuritegevus Eestis suureneb ja suureneb ka kogu Liidus, ning kogu selle protsessi tõkestamiseks oleks meil vaja lähemal ajal (mida kiiremini me suudame seda teha, seda parem) isiku kontrolli meie piiril. Mul on selline küsimus. Isikukontroll on võimalik ainult sel juhul, kui on olemas küllaltki efektiivne arvutite süsteem. Nii nagu ma aru saan, jääb mälumahtu üle. Kui see küsimus nüüd ei ole väga spetsiifiline, siis palun vastata, kas sellist asja oleks võimalik lahendada läbi selle arvutite süsteemi või ei. Tänan!

L. Tepp

Arvutite süsteemidega tegeleb arvutuskeskus. Ma usun, et on. Siis peaks vastavalt muidugi kokku leppima, sest nendel on seal olemas ka teisi arvuteid, mida on võimalik kasutada. Ma usun, et iga töö jaoks arvutit hankida ei olegi otstarbekas, arvuteid tuleks kasutada maksimaalselt.

J. Põld

Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus 15. paranduse kohta. Rahvastikuregistri alusel töödeldud koondandmeid võivad kasutada kõik Eesti Vabariigi juriidilised isikud ja üksikisikud, teatud juhtudel ka teiste riikide juriidilised isikud ja kodanikud. Kuidas on sätestatud teiste riikide juriidiliste isikute ja kodanike ligipääs nendele töödeldud koondandmetele ja kuidas neid kasutatakse ning kes selle korra kehtestab? Aitäh!

L. Tepp

Jutt on koondandmetest, n.-õ. statistikast. Sellised koostöövormid statistikakeskuste vahel, et vahetada informatsiooni ja võib-olla ka töödelda neid andmeid, kui on tellimused ja kõik lähteandmed olemas, miks ka mitte. Kuidas tasumine toimub, selles suhtes peab mingisugune kokkulepe olema. On ka olemas selliseid kodanikke, kes uurivad rahvastikuprotsesse teiste riikide kohta ja tahaksid saada andmeid oma teaduslikuks tööks. Ka siin võib üksikutel juhtudel andmete väljaandmine kõne alla tulla, kui see temaatika sobiv on ja registripidajaga leitakse selles suhtes kokkulepe?

V. Kois

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus § 19 kohta, kus räägitakse sellest, et andmeid enda kohta võib iga inimene saada, kes avaldab selleks soovi. Öelge, palun, mis keeles hakatakse registrit pidama, kui keeleseaduses on niisugused paragrahvid, kus on öeldud, et informatsiooni võib inimene saada eesti või vene keeles. Lühidalt, kas teil on register ainult eesti keeles või ka vene keeles? Tänan!

L. Tepp

Registrit peetakse muidugi eesti keeles. See ei tähenda, et neid andmeid ei võidaks tõlkida kas vene või ka mingisse võõrkeelde, mida registripidaja suudab teha. Nii et võib välja anda seda ka selles keeles, nagu soovitakse.

H. Viirelaid

Ma läheksin veel kord tagasi rahvuse küsimuse juurde, punkt 2.3. Kas ei oleks mõttekas jätta ka siia praegu vaba koht nagu kodakondsuse osas, jätta rahvus märkimata ja uurida välja, milline on kodune keel? Teatavasti ka emakeele kohta on raske andmeid saada, sest kui näiteks isa on kreeklane, ema venelanna, siis oleks väär rääkida emakeelest, õigem oleks vahest kodune keel. Jätta praegu rahvus märkimata, sest mujal maailmas rahvust ka ei küsita. Seda ühelt poolt ja teiselt poolt segarahvuselistes perekondades on rahvuse määramine ääretult raske.

L. Tepp

Tegelikult see jääb teie otsustada, kas panna rahvus sisse, sest praegu on see dokumentides igal pool olemas ja rahvuse kohta või rahvustunnuse alusel statistikat rahvastiku kohta küsitakse praegu väga palju. Sellisel juhul me siis ei oska midagi sellele vastata. Nüüd kodune

keel, seda tõesti kusagil dokumentides fikseeritud ei ole ja seda võib öelda ainult isik ise, millist keelt ta kodus räägib, sest tihtipeale räägivad erinevast rahvusest perekonnaliikmed kodus hoopis kolmandas keeles. Koduse keele küsimus on omaette, aga seda me praegu lihtsalt sisse võtta ei saa. See küsimus tuleb edaspidi. Kui te leiate, et on tarvis küsimus koduse keele kohta registrisse võtta, võib seda ju teha ja siis tuleb järgmisel rahvaloendusel seda küsida.

Juhataja

Suur tänu, härra Tepp! Enam küsimusi ei ole.

Lugupeetud kolleegid! Me kuulasime ära eelnõu koostaja ettekande ja juhtivkomisjoni kaasettekande, esitasime küsimusi ja kuulsime vastuseid. Kui keegi ei ole vastu, siis lubage Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi rahvastikuregistri moodustamise kohta" eelnõu esimene lugemine lugeda lõppenuks. Olete nõus?

Lugupeetud kolleegid! Justiitsminister härra Raidla palub meid panna arutusele omandiseaduse eelnõu kolmapäeval ja maaseaduse eelnõu neljapäeval. Sellisel juhul lõpetame täna oma töö ja kohtume homme kell 16. Täna töötavad komisjonid ja juhatuse koosolek toimub kell 14.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

39. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

8. mai 1991

Juhataja (V. Andrejev)

Tere õhtust, lugupeetud rahvasaadikud! Asugem töökohtadele. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 71 saadikut, puudub 33.

Lugupeetud kolleegid, homse rahupäeva puhul palub sõna Ülemnõukogu liige, sõjaveteran Nikolai Aksinin. Palun!

N. Aksinin

Seltsimehed, sõbrad, kolleegid, daamid ja härrad! Berliin, Karlshorst algas 9. mail 1945, 46 aastat tagasi. "Teen Saksa delegatsioonile ettepaneku tulla minu laua juurde, siin te kirjutate alla Saksamaa tingimusteta kapituleerumise aktile. On saabunud võit *de facto* ja *de iure*." Hommikupoole tegi marssal Žukov, see tugev, mehine, meie kodumaale andunud mees, kes jagas lihtsate sõduritega kaotusekibedust ja võidurõõmu, ettepaneku juua legendaarse Nõukogude sõduri terviseks, nende terviseks, kelle auks on püstitatud riste ja helistatud laevakelli iidse Euroopa maismaal ja merel, elavate ja surnute mälestuseks. Palun teid, lugupeetud parlament, tõusta ja mälestada neid leinaseisakuga! Tänan!

Täna ja homme pöördun teie poole Suure Isamaasõja veteranina, kutsun langetama pea sellest osavõtjate mehisuse ees, tooma lilli venelaste, valgevenelaste, ukrainlaste, tatarlaste, usbekide, kasahhide, armeenlaste, aserbaidžaanlaste, lätlaste, leedulaste ja eestlaste hauale, kõigile Nõukogude Eesti ja tema andeka rahva vabastamises osalenutele ja et teed nende haudade juurde ei rohtuks, ei vajuks unustusse. Langenuid mälestada on meie kohus, nagu näevad ette meie esivanemate tavad. Meenutagu see päev veel kord meile, et ainult üheskoos me suudame läbi teha kõik katsumused, mis on meile osaks langenud, vastu pidada ja võita. Tänan tähelepanu eest!

S. Sovetnikov

Me arutasime tähelepanelikult koos härra Propstiga – meil on ainult üks Suurest Isamaasõjast osavõtnu, sõjaveteran Nikolai Aksinin. Lubage õnnitleda nelja meie saadikurühma nimel (arvan, et mõttes te ühinete õnnitlustega) Nikolai Mihhailovitši eelseisva võidupüha puhul! Tema isikus me soovime selget ja rahulikku taevast meie ühise kodu kohal, soovime tervist ja heaolu kõigile sõjaveteranidele. Lugupeetud Nikolai Mihhailovitš, siin on teile romaan, et meenutada sõda. (Aplaus.)

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, üks teadaanne. Palun 17. mail toimuvast sõidust Ida-Virumaale osavõtjatel, Ülemnõukogu liikmetel registreerida oma osavõtt tänase ja homse päeva jooksul toas nr. 261 härra Tähiste juures.

Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivse kontseptsiooni esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, jätkame oma tööd kinnitatud päevakorra järgi. Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivne kontseptsioon. Esimene lugemine. Ettekanne on justiitsminister Jüri Raidlalt. Palun!

J. Raidla

Lugupeetud eesistuja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Esitan ettekande omandireformi aluste normatiivse kontseptsiooni kohta kolmes plokis: esimene osa – teesid reformi kohta; teine – kontseptsiooni üldiseloostus; ja kolmas, kui ajalimiit kannatab – kahe erineva kontseptsiooni juriidiline võrdlus.

I. Omandireformi õige ja täpne ning teoreetiliselt põhjendatud nimetus on kahtlemata omandisuhete reform. Muudetakse reformi käigus ju ikka suhteid, mitte aga vara, asju ja esemeid iseendid. Paraku on keelepruugi tava ja poliitikute toetus terminile "omandireform" nii suur ja võimas, et ainuüksi õiguslik-teoreetiliste argumentidega pole suudetud nimetust muuta. Küllap on põhjus selleski, et antud terminil pole reformi edukuse või vildakuse seisukohalt mitte just esmatähtis roll täita.

II. Omandireform on ühiskondlike suhete kogu ümberkorralduste kompleksi südamik. Mõistagi on ta majandusreformi vundamendiks. Sellisena haarab omandireform kogu ühiskonda, puudutades praktiliselt iga üksikisiku ja üksiksubjektide koosluste erinevaid huve. Kuivõrd see on nii, siis on omandireformi üheks keerulisemaks momendiks sotsiaalsete konfliktide minimeerimine ja leevendamine. Omandireform ja loomulikult ka maareform ei pea Eesti ühiskonda mitte pikki ja põigiti lõhki ajama, vaid peab olema suunatud olemasolevate ja tekkivate lõhede ületamisele.

III. Omandireform on kompleksne nähtus, mille üle otsustamiseks on vaja probleemi analüüsida väga paljudest aspektidest. Otsustuse langetamine eeldab vähemalt järgmiste analüüside tegemist: 1) poliitiline; 2) finantsmajanduslik; 3) õiguslik; 4) eetilise; 5) ajalooline ja 6) sotsiaalpsühholoogiline.

Lõplikult jaatava seisukoha omandireformi aluste ja maaseaduse suhtes saab anda vaid pärast seda, kui seaduseelnõudele on võimalik anda vähemalt rahuldav hinnang vähemalt kõigist neist kuuest aspektist lähtudes.

Sotsiaalset kriisi süvendavat omandireformi läbi viia oleks lubamatu. Vajaduse korral peaks Ülemnõukogu kaaluma isegi rahvahääletuse korraldamise otstarbekust.

IV. Kuna omandireform kui protsess on kompleksse iseloomuga, tuleb seda ka seadusandlikul tasemel arutada komplekselt. Seetõttu on väär taandada kogu arutelu vaid varade tagastamise või kompenseerimise küsimusele. Kõrvuti nimetatuga peab lahenduse leidma lahtiriigistamine tervikuna, nii nagu vajavad eraldi reguleerimist munitsipaliseerimine ja erastamine. Tõele au andes, nende protsesside reguleerimisel oleme elu vajadustele juba ammu jalgu jäänud.

V. Omandireformi eesmärk jaguneb vastavalt normatiivse kontseptsiooni teisele paragrahvile kolmeks: 1) eelduste loomine turumajandusele üleminekuks; 2) omandisuhete ümberkorraldamine omandi puutumatus ja vaba ettevõtluse tagamiseks; 3) Eesti Vabariigi territooriumil omandiõiguse rikkumisega tehtud ülekohtu heastamine. Teise paragrahvi teises lõikes sisaldub minu poolt juba eelnevalt korduvalt rõhutatud sotsiaalse turvalisuse järgimise nõue. Tsiteerin: "Omandireformi käigus vara tagastamine endistele omanikele või nende õigusjärglastele ei tohi kahjustada teiste isikute seadusega kaitstud huve ega tekitada uut ülekohtu." Teisisõnu, § 2 on programmeeritud omandireformi arutamise metodoloogia. Ei rohkem ega vähem! Antud metodoloogiast juhindudes lähtutakse projektis omandiõiguse järjepidevuse tagamise, omandi tagastamise või kompenseerimise põhimõttest, mida on rakendatud maksimaalse võimalikkuse piires. On selge, et maksimaalne võimalikkus ise on ühtaegu nii objektiivne kui ka teatavas ulatuses subjektiivne kategooria. Seetõttu pole põhjust imestada, kui just selle probleemi ümber hargnevad Ülemnõukogus kõige suuremad vaidlused.

VI. Omandireform on määrava tähtsusega Eesti Vabariigi olevikule ja tulevikule. Professor Jüri Uluots, kommenteerides 1939. aastal valminud Eesti Vabariigi tsiviilseadustiku projekti, manitses nii poliitikuid kui juriste kainele otsusele, mida ei saa teha mitte johtuvalt hetkehuvidest, vaid arvestusest, et nõnda kardinaalsed seadused tehakse olevate ja tulevaste põlvete jaoks.

Seadusandluse loogika kohaselt saab omandireformi põhiküsimusi otsustada vaid parlament või rahvas vahetu demokraatia, s.t. referendumite teel. Eesti Vabariigi Valitsusel puudub taoline otsustusõigus. Seetõttu ongi projekt esitatud mitte traditsioonilise eelnõuna, mida peaks kas tagasi või edasi lükkama või vastu võtma, vaid normatiivse kontseptsioonina, mille põhjal tehtavates poliitilistes otsustes on parlament vaba täidesaatva võimu survest.

Konkreetseteks lähtealusteks käsitletavate eelnõude väljatöötamisel olid:

1. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsused 19. detsembrist 1990 "Omandiõiguse järjepidevuse taastamisest" ja 20. detsembrist 1990 "Maareformi kohta".
2. Poliitiliste erakondade ja liikumiste ning teadlaste diskussioonide materjalid.
3. Eesti Vabariigis 20-ndatel ja 30-ndatel aastatel läbi viidud maareformi loogika.
4. Alates 1988. aastast Eestis vastuvõetud normatiivaktid, mis otseselt või kaudselt on olnud suunatud käsitletavate reformiprotsesside, näiteks talu- ja omandiseaduse reguleerimisele.

Lähtutud on seda valdkonda puudutavast konkreetsest statistikast ja nende aktide rakendamise tulemustest.

Mõni näide kahjude hüvitamisest, millest samuti tuleb omandireformi aluste seaduse reguleerimise objekt.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu 20. veebruari 1989. aasta määruse nr. 81 "Massirepressioonide läbi kannatanutele vara tagastamise ja kahju hüvitamise korra kohta" punkti 7 alusel moodustatud linna- ja maakonnavalitsuste komisjonidele esitati 1991. aasta 1. jaanuari seisuga (22 kuu jooksul) 12 270 avaldust. Nendest avaldustest on läbi vaadatud 10 222 ehk 83,3 protsenti. 97,7 protsenti ehk 9982 läbivaadatud avaldust lahendati positiivselt. Kõige enam laekus avaldusi Viljandi ja Pärnu maakonnast, vastavalt 1292 ja 1104. Kõige suurem keskmine hüvitus ühe positiivselt lahendatud avalduse kohta oli Valga maakonnas – 31 440 rubla, kusjuures vabariigi keskmine sellekohane näitaja oli 16 800 rubla.

Rehabiliteeritutele on 1991. aasta 1. jaanuari seisuga hüvitatud kokku 167 980 300 rubla, sealhulgas 1989. aastal 67 559 700 rubla ja 1990. aastal 100 420 600 rubla.

Kõik see toimus tingimustes, kus omandireformi alused olid paika panemata. Paljud põhimõttelised küsimused tuli lahendada kiirustades, ning nagu elu on näidanud, osutus kehtestatud kord mõnes osas vähe põhjendatuks. Mitmeid selle rakendamise olulisi tagajärgi ei nähtud ette või neid alahinnati. See on toonud kaasa pingeid elanikkonna hulgas ning huvide kokkupõrkeid. Käibele tuli sõnaühend "uusrepresseerimine", mille all mõeldakse represseeritute vara heausksete omandajate ning tagastatud elamutes elavate üürnike huvide kahjustamist. Mitmed poliitilised ühendused ja erakonnad on kritiseerinud represseeritutele vara tagastamise kehtivat korda. Ülemnõukogu on rahvasaadik Kaido Kama initsiatiivi alusel ajutiselt peatanud heauskselt tasu eest omandatud elamute tagastamise represseeritutele ning asunud seisukohale, et represseeritute vara tagastamise korda on vaja oluliselt täiustada. Kompensatsioonide väljamaksmine tuli aga peatada ka seetõttu, et riigieelarves selleks käesoleval aastal raha ei ole.

5. Eesti Kongressi ja Eesti Komitee seisukohad.

6. Sotsioloogiliste küsitluste ja uurimuste tulemused.

7. NB! Eeldus, et omandireformi aluste seadus ja maaseadus jäävad kehtima ka üleminekuperioodi lõppedes.

8. Ida- ja Kesk-Euroopa endiste sotsialismimaade kogemused (nii negatiivsed kui positiivsed) omandireformi kavandamisel ja läbiviimisel.

9. Prognoos seaduste rakendamise sotsiaalsete tagajärgede kohta.

10. Seaduse enda ja seadusandluse süsteemi juriidiline loogika.

Kindlasti on veel palju muud, mida siinkohal ei jõua loetleda. Paraku piisab ka toodud kümnest punktist, et teha vähemalt kaks järeldust. Esiteks, kõike ja kõiki rahuldav omandireformi ja maaseaduse variant puudub. Sellist varianti ei saagi mitte kunagi teha!

Teiseks, käesolevad kaks eelnõu on üles ehitatud kompromissvariandina erinevate poliitiliste ning õiguslike nõudmiste ja finantsmajanduslike võimaluste vahel.

VII. Järgnevalt juba otseselt arutatavast projektist.

Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivne kontseptsioon koosneb viiest osast: üldsätted, õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine ning kompenseerimine, munitsipaliseerimine, erastamine, taasriigistamine.

Normatiivse kontseptsiooni esimeses osas sätestatakse seaduse ülesanded, omandireformi eesmärk, sisu ja objekt, õigustatud ja kohustatud subjektid. Olulisim on siinkohal §-s 3 sätestatu, mille alusel võib omandireformi sisu tinglikult jagada kaheks: ühelt poolt õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine või kompenseerimine omandireformi käigus, teiselt poolt vara omandivormi muutmine munitsipaliseerimise, erastamise ja taasriigistamise kaudu. Eelnevast omandireformi sisu jagunemisest lähtuvalt ei ole püütudki üldsätetes konkretiseerida omandireformi objekti, õigustatud ja kohustatud subjekte, vaid need on antud väga üldisel kujul, jättes konkretiseerimise normatiivse kontseptsiooni järgmiste osade lahendada.

Omandireformi aluste seaduse normatiivse kontseptsiooni teise osa – õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine ning kompenseerimine – väljatöötamise otseseks aluseks olid Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1990. aasta 19. detsembri otsus "Omandiõiguse järjepidevuse taastamisest" ja 1990. aasta 20. detsembri otsus "Maareformi kohta". Nimetatud normatiivse kontseptsiooni osa võib õigusega pidada kõige komplitseeritumaks, kuna selle juriidiline lahendus eeldab paljudes küsimustes eelnevate poliitiliste otsuste langetamist.

Normatiivse kontseptsiooni § 6 teises lõikes sätestatud õigusvastase võõrandamise toimumise ajavahemiku kindlaksmääramisel on aluseks võetud ühelt poolt Eesti NSV Ülemnõukogu 1990. aasta 30. märtsi otsus "Eesti riiklikust staatusest", mille kohaselt Eesti Vabariigi

okupeerimise alguspäevaks NSV Liidu poolt tuleb lugeda 1940. aasta 17. juunit, teiselt poolt on aga lähtunud Eesti NSV 1961. aasta 6. jaanuari seadusest "Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi kriminaalkoodeksi kinnitamise kohta", mille § 1 kohaselt kehtestati nimetatud koodeks 1961. aasta 1. aprillist. Seega kaotas sellest päevast kehtivuse Vene NFSV kriminaalkoodeks ning seega ka need kriminaalkoodeksi sätted, mis seni olid olnud aluseks toimepandud represseerimisele.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamine ning kompenseerimine kui omandireformi ühe osa objekt on sätestatud § 6 kuuendas lõikes, mille kohaselt võib selleks olla ainult Eesti Vabariigi territooriumil õigusvastaselt võõrandatud vara, välja arvatud juhud, kui vara võõrandati õigusvastaselt ajal, mil territoorium ei allunud Eesti Vabariigi või Eesti NSV jurisdiktsioonile. Nimetatud sätet konkretiseeritakse §-s 11, kus määratakse kindlaks juhud, mil õigusvastaselt võõrandatud vara ei kuulu tagastamisele, ja §-s 12, kus määratakse kindlaks juhud, mil õigusvastaselt võõrandatud vara ei kuulu kompenseerimisele.

Arutusel on olnud vajadus määratleda õigusvastaselt võõrandatud tagastamisele või kompenseerimisele kuuluv vara konkreetsemalt. On pakutud võimalust tagastada või kompenseerida vaid kinnisvara, teiselt poolt pole seda aga peetud õigeks, kuna selle tulemusena jääks heastamata omandiõiguse rikkumisega tekitatud kahju väga laiale kodanike ringile, kellelt võõrandati vaid vallasvara, mille väärtus võis aga olla võrdne või paljudel juhtudel isegi suurem võõrandatud kinnisvara väärtusest. Õigusvastaselt võõrandatud vara endiste omanike, nende õigusjärgsete pärijate ja ka omandireformi õigustatud subjektide kindlaksmääramine on omandireformi selle osa keskne küsimus. Normatiivse kontseptsiooni §-d 7, 8 ja 9 annavad selles osas mitmeid alternatiivvariante.

Kollektiviseeritud vara tagastamise või kompenseerimise reguleerimiseks on normatiivses kontseptsioonis eraldi säte, mille kohaselt kolhooside moodustamisel ühistatud vara tagastamine või kompenseerimine toimub samadel alustel muu õigusvastaselt võõrandatud varaga, kui käesolevast seadusest või muudest Eesti Vabariigi seadustest ei tulene teisiti. Selle küsimuse eraldi reguleerimine on tingitud juba praegu praktiliselt toimuvatest protsessidest.

Eraldi leiavad reguleerimist ka välisriikide, nende juriidiliste isikute ja kodanike ning kodakondsuseta isikute vara tagastamine või kompenseerimine ning natsionaliseeritud maaomandi tagastamine või kompenseerimine.

Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avalduste esitamine ja arvestus (§ 16) hõlmab niivõrd laia küsimuste ringi, et otstarbekas on seaduses tuua vaid üldpõhimõtted, avalduste esitamise, nende läbivaatamise, tõendite esitamise ning hindamise kord aga määrata kindlaks Eesti Vabariigi Valitsuse poolt vastuvõetud normatiivaktidega.

Samuti on jäetud õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise korra kehtestamine Eesti Vabariigi Valitsuse pädevusse (§ 17 lg. 2). Nimetatud normatiivaktide väljatöötamine on võimalik alles pärast omandireformi seaduse vastuvõtmist, kuna valitsuse normatiivaktid peavad lähtuma seadusest.

Omandireformi aluste normatiivse kontseptsiooni kolmas osa – munitsipaliseerimine – avab kõigepealt munitsipaliseerimise mõiste. Munitsipaliseerimist käsitletakse omandireformi käigus riigi või kooperatiivsete või ühiskondlike organisatsioonide omanduses oleva vara üleandmisena valla, alevi, linna, vabariikliku linna või maakonna omandusse või nimetatud omavalitsusüksuste ühisesse omandusse.

Munitsipaliseerimise reguleerimisel on lähtutud Eesti Vabariigi omandiseadusest.

Uueks momendiks on nn. sundmunitsipaliseerimine (§ 23 lg. 5 ja 6). Selle kohaselt antakse vara, mis ei ole riigi omanduses ja mis on vajalik kohaliku haldusüksuse elanikkonna sotsiaalseks ja kultuuriliseks teenindamiseks, tasu eest üle munitsipaalomandusse kohaliku omavalitsuse organi ettepanekul Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse alusel. Ettepaneku selle sätte kehtestamiseks on teinud mitmed kohaliku omavalitsuse organid, kelle territooriumil on hakatud kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide poolt ehitatud ja nende omanduses olevaid sotsiaal- ja kultuuriobjekte (lasteaedu, kultuurimaju, toitlustusasutusi) võõrandama, jättes sellega valla (küla), alevi või linna elanikud ilma selle haldusterritooriumi ainsast sotsiaal- ja kultuuriobjektist.

Munitsipaliseerimise õigustatud subjektideks on valla, alevi, linna, vabariikliku linna ja maakonna omavalitsusorganid, kusjuures viimaste omandusse üleantav vara on piiratud (§ 26). Munitsipaliseerimise objekti võib tinglikult jagada kaheks:

- 1) § 21 lg. 1 märgitud vara, mis kuulub üleandmisele kohalikele omavalitsusorganitele;
- 2) vara, mida võidakse üle anda kohalikele omavalitsusorganitele (§ 21 lg. 2 ja 3).

Normatiivne kontseptsioon näeb §-s 28 ette võimaluse erastada munitsipaliseerimise kohustusega. Sel juhul võib Eesti Vabariigi Valitsus ette näha munitsipaliseerimisele kuuluva vara nimekirja kinnitamisel kohaliku omavalitsuse organi kohustuse erastada munitsipaalomandusse antav vara.

Normatiivse kontseptsiooni neljas osa reguleerib erastamist. Erastamisena käsitletakse omandireformi käigus riigi- ja munitsipaalomanduses oleva vara müümist või mõnel muul viisil üleandmist füüsiliste isikute omandusse või nende üleandmist füüsiliste isikute omandusse või nende ühisesse omandusse või ainult füüsilistest isikutest koosneva kooperatiivse organisatsiooni või rendiettevõtte omandusse.

Erastamise läbiviimine eeldab lisaks nimetatud seaduse vastuvõtmisele veel rea teiste normatiivaktide vastuvõtmist.

Esitatud normatiivses kontseptsioonis on välja pakutud rahvakapitali obligatsioonid, mille väljaandmise tingimused ja kord on juhul, kui rahvakapitali obligatsioonid leiavad aktsepteerimist, vaja kindlaks määrata eraldi seadusega.

Vara taasriigistamine, mida reguleeritakse viiendas osas, on varem tasuta üleantud riigivara tagastamine Eesti Vabariigi omandusse kooperatiivsete, riiklik-kooperatiivsete ja ühiskondlike organisatsioonide omandusest. Nimetatud taasriigistamine toimub vaid Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt määratud korras.

M. Oviir

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ma ei nimetaks enda esinemist kaasettekandeks, pigem nimetaksin seda informatsiooniks. Kaks päeva tagasi toimus siin omandi- ja maareformi komisjoni istung, kus ma tõin esile mõningaid probleeme ja kahtlusi seoses selle õigusliku alusega, mille järgi oli kogu meie maa- ja omandireform üles ehitatud. Ja ma pean vajalikuks neid kahtlusi jagada teiega, sest minu arvates on nad küllalt olulised.

Probleem on lühidalt järgmine. Peale 19. detsembri Ülemnõukogu vastava otsuse vastuvõtmist, millega pandi alus omandi- ja maareformi väljatöötamise õiguslikele probleemidele, tekkis juristide ringkonnas terve rida probleeme, kuivõrd tekkinud küsimus on õiguslikult aktsepteeritud.

Probleem on kahene. Ühest küljest on meil olemas Eesti NSV Ülemnõukogu otsus Eesti riiklikust staatusest, mis räägib, et Eesti Vabariigi territoorium on okupeeritud NSV Liidu poolt alates 1940. aasta 17. juunist. Teiselt poolt konstateeriti 1990. aasta 30. märtsi seisuga, et Eesti Vabariigi territoorium on okupeeritud tänaseni. Sealt tuleneb rida probleeme. Milline on okupeeritud riigi õiguslik staatus, millise õigusliku hinnangu me saame anda ühele või teisele protsessile, mis selle aja jooksul on toimunud? Kuivõrd teema oli kaunis ebapopulaarne, jäi see esialgu juristide ringkonda, viimasel ajal me oleme sellest rääkinud raadios, televisioonis ja samuti oma esinemistes. Kuigi sellele probleemile vajalikku kõlapinda ei ole olnud, saavutas ta uue kvaliteedi peale neid probleeme, mis tekkisid seoses kahe Saksa riigi ühinemisega, kus töötati väga põhjalikult ja veel kord läbi okupeeritud riigi staatus ka omandiõiguse muutmise aspektist, need õiguslikud küsimused, mida tuleb aktsepteerida peale okupatsiooni lõppu, ja nende küsimuste lahendamine, mis on tekkinud okupatsiooni ajal.

Lubage mul lühidalt tuua need probleemid teie ette. Nagu te teate, on kahe Saksa riigi ühinemise aluseks ühinemisleping, kusjuures ühinemislepingus oli öeldud, et põhimõtteliselt tagastatakse võõrandatud vara endistele omanikele ja nende pärijatele. See oli esimene õiguslik dokument.

Teine õiguslik dokument oli rahvale kuuluva vara privatiseerimise ja reorganiseerimise seadus 1990. aasta 17. juunist.

Kolmas, meie tänasele konkreetsele situatsioonile väga tähelepanuväärne seadus oli omandiküsimuste reguleerimise kohta. See seadus tõi välja rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtte, et need tagastamise ja kompenseerimise küsimused ei kehti võõrandamiste suhtes, mis toimusid vastavalt okupatsiooni õigustele või okupatsioonivõimude otsusele. Selle taga olid suured, endise Saksa Demokraatliku Vabariigi territooriumil asunud varad, näiteks haaras see 1/3 kogu Saksa Demokraatliku Vabariigi maavaldusest. Mis sai edasi? Vastavalt demokraatliku riigi institutsioonidele on olemas kolm reaalselt võimu: seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim. Terve rida isikuid, kes leidis, et see seadus neid otseselt puudutab ja piirab nende arvates neil olevaid õigusi, mis puudutab omandisuhete järjepidevuse probleemi, pöördusid Saksamaa Kõrgemasse Konstitutsioonikohtusse. Kõrgem Konstitutsioonikohus arutas ja langetas 25. aprillil otsuse. Otsuses öeldi, et Saksa seadus lahendamata omandiküsimuste reguleerimise kohta on täies vastavuses rahvusvaheliste õigusprintsipiidega ja see punkt, mis näeb ette, et okupatsiooni ajal toimunud okupatsioonirežiimi poolt antud omandi võõrandamine ükskõik mis vormis ei kuulu muutmisele. Seetõttu jättis kohus selle seadusesätte endiseks. Kohus lähtus rahvusvaheliselt tunnustatud õigusprintsipiidest, mille kohaselt okupatsioonivõimude poolt või otsusel toimepandud sundvõõrandusi tuleb peale okupatsiooni lõppemist vaadelda kehtivatena. Ainukene tingimus oli et riik, s.o. okupeeriv riik peab ise vastavusse jääma nende seadustega, mis kehtivad tema enda territooriumil tema enda suhtes. Kohtu seisukoht oli, et kõne all olevad võõrandamised olid algusest peale suunatud ühiskondlike suhete muutmisele ja sotsialistliku korra kehtestamisele, kuid ei kuulu vaatamata sellele muutmisele, sest see tuleneb rahvusvaheliselt tunnustatud üldpõhimõtetest.

Saksamaa Konstitutsioonikohtu otsus on 62 lehekülge pikk. Seda põhjenduslikku osa käsitletakse 11 lehel. Mul ei ole tõenäoliselt otstarbekas hakata neid siin pikemalt lahti rääkima. Igaüks, kes tunneb huvi, võib antud seadusega tutvuda ja ma olen valmis selle seaduse temale andma, kuigi selle põhjalikum läbitöötamine seisab ees, sest ma rõhutan veel kord, et selle kohtu otsus oli alles 25. aprillil. Me pöördusime selles küsimuses ka teile tuttavate väliseksperptide poole, kellega me oleme erinevatel tasanditel kohtunud. Mängisime nende ette selle stsenaariumi vastavalt meie kõrgemate riigivõimuorganite otsustele, mis

seada asja võiksid mõjutada, ja nemad olid sellel seisukohal, et antud situatsioonis kehtivad meie suhtes täielikult rahvusvaheliselt aktsepteeritud õigusnormid, kuigi igapäev teist on ju selge, et ükski rahvusvahelise õiguse norm ei mõjuta vahetult ühegi riigi tegevust ega nende poolt vastuvõetud otsuseid. Nii nagu väliseksperdid minu arvates teravmeelselt märkisid, on see kehtiv kultuurriikide suhtes, kes loevad enda kohustuseks aktsepteerida rahvusvahelist õigust. Samal ajal ma tahaksin teile meelde tuletada Eesti Vabariigi seadust Eesti valitsemise ajutise korra alustest, mis räägib, et rahvusvaheliselt üldtunnustatud normidest tulenevad sotsiaalsed, majanduslikud, kultuurilised ja poliitilised õigused ja vabadused tagab Eesti Vabariik kogu Eesti Vabariigi territooriumil. Ma saan aru, siin tekib seoses sellega terve rida õiguslikke probleeme ning minu arvates tuleb need ära lahendada. Neid edasi lükata ei saa, me peame ütlema välja oma seisukoha nendes küsimustes. Probleem ei ole veel minu arvates põhjalikult läbi töötatud, sellepärast et ajavahemik oli lühikene. Ma teeksin ettepaneku, et Ülemnõukogu liikmetest moodustataks niisugune komisjon, kes sellisel juhul töötab olemasoleva probleemi läbi ja kannab selle Ülemnõukogule ette. Sest me võime ka väga hästi ette kujutada teistsugust protsessi, kui me ühelt poolt deklareerime oma seotust rahvusvahelise õiguse normidega ja tahame ennast pidada tsiviliseeritud riikide hulka kuuluvaks, siis tekib ju kohe küsimus, kui me moodustame tõesti endale vastava kohtusüsteemi kolmanda võimu mõttes ja ka konstitutsioonikohtu. Kui siis pöördub keegi oma nõudeõiguses selle konstitutsioonikohtu poole, lähtudes rahvusvaheliselt üldtunnustatud normidest, ettepanekuga tühistada igasugune Ülemnõukogu otsus, mis nendest normidest otseselt ei tulene, mis on vasturääkiv, siis sellisel juhul tekib siin minu arvates väga palju komplikatsioone. Ma tahaksin lõpuks öelda ka kui sõltumatu ekspert, et minu arvates omandireformi läbiviimise üheks põhiliseks vundamendiks peaks meil olema vastava kohtusüsteemi lõplik väljatöötamine koos konstitutsioonikohtuga.

Lubage mul lõpuks teile ette lugeda ühe väliseksperdi lühikene arvamus, mis otseselt puudutab ka neid probleeme, mida me siin arutame. Seal öeldakse nii: kui vabariigid, mõeldud on siin eelkõige Balti vabariike, ei ole kehtestanud mehhanismi, et nende siseriiklik õigus oleks kooskõlas rahvusvaheliste standarditega, siis nad ei ole selles suhtes andnud kohtutele mingit võimu. Neil on kavas luua konstitutsioonikohtud. Kuid ilmselt kulub poliitikutel selleks veel omajagu aega. Poliitikutele on praegune seis mugav, sest nad võivad kehtestada iga seaduse, mida nad peavad vajalikuks, ilma kohtupoolse kontrollita. Kuid see on väga lühinägelik seisukoht. Minu ettepanek oleks, et see seadus, millest me täna räägime, omandisuhete seadus, mis puudutab paratamatult igapäev meie hulgast, ei oleks lühinägelik seadus. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, härra Oviir! Annan kaasettekandeks sõna Ülemnõukogu eelarve- ja majanduskomisjoni esimehele Ants Veetõusmele. Pärast esitame küsimused.

A. Veetõusme

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Täna on Ülemnõukogu jõudnud siis ühe verstaposti juurde: on alustatud omandireformi aluste seaduse normatiivsete kontseptsioonide arutamist. Meile on esitatud kaks omavahel konkureerivat, alternatiivset eelnõu, kuid juriidiliselt, nagu ka juristid on väitnud, nad teineteist ei välista, vaid on Ülemnõukogu seisukohtade järgi normtehniliselt ühitatavad. Peab ütlema, et mõlemas projektis on veel omakorda alternatiivseid formuleeringuid ja seetõttu on Ülemnõukogu ees raske ülesanne otsustada, mida teha nende erinevate variantidega. On olemas kolm võimalust. Esitatud materjali põhjal võtta vastu seadus (üks või teine variant), võttes vastu põhiseisukohad põhiküsimustes, ning teha kellelegi, näiteks valitsuse mõnele komisjonile ülesandeks välja töötada kahe kontseptsiooni alusel uus eelnõu. Kolmas võimalus – tagastada eelnõud kui edasiarutamiseks ja otsustuseks kõlbmatud. Arvan, et väljendan Ülemnõukogu enamuse seisukohta, mis tuli välja ka komisjonis, et kolmandat varianti ei saa kasutada, kuna valitsuse poolt esitatud eelnõud on siiski arutamiseks kõlblikud.

Projekti põhiosasid on küll kolm: õigusvastaselt represseeritutele vara tagastamine või kompenseerimine, munitsipaliseerimine ja erastamine ning riigistamine ehk tagasiriigistamine. Ja peabki ütlema, et kui põhitähelepanu on pööratud õigusvastaselt võõrandatud varade tagastamisele ja kompenseerimisele, siis tagasiriigistamisele ja ka erastamisele on pööratud vähem tähelepanu. Selles osas oleks vaja projekti täiustada, sest erastamine on osa lahtiriigistamisest.

Põhierinevused ongi kahes projektis seotud õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimisega. Otsustamise kiiruse juures peame arvestama ka seda, et tegelikkuses need objektiivsed protsessid toimuvad ja nad vajavad kiiret reguleerimist antud seadusega, sest praegu toimub stiihiline vara ümberjagamise seadusliku aluseta. Võib-olla tuleks antud projekti täiendada veel ühe peatükiga, mis sätestaks, mida teha selle stiihiliselt kulgeva protsessiga, mis praegu toimub. Jutt on erastamisest, lahtiriigistamisest, varade üleminekust ühelt omandivormilt teisele, sellest, mida me teeme nendega pärast seda, kui me oleme vastu võtnud omandireformi, sest tegelikult on ju kontrolli alt väljas olukord põllumajanduses ja seal loodud aktsiaseltsid, ühistud. Alguses olid sovhoosid, siis muudeti need valitsuse otsusega kolhoosideks, kolhoosi üldkoosoleku otsusega ühistuks ja vara oli laiali jagatud. Kes

tahab täpsemalt seda anatoomiat tundma õppida, see võib lugeda mitmest "Rahvalehest" Riisipere sovhoosi lugu, kuidas see mehhanism töötab. Ja seetõttu ma pean arengu oluliseks piduriks just seda ebamäärasust ning reeglite puudumist. Ma arvan, et vaadeldavate projektide tähendus ongi eelkõige see, et on loodud juriidiline norm, mille raames tuleb langetada sisulisi otsuseid.

Ma tahaksin saadikute tähelepanu juhtida nendele paragrahvidele, mis tuleb igal saadikul endal lahti mõtestada. Eelnõu kaks varianti on ühtsed tegelikult nii munitsipaliseerimise ja taasriigistamise osas kui ka erastamise osas. Tuleb vaadata teist peatükki. See on varade tagastamine ja kompenseerimine. Kui me lähtume Ülemnõukogu 19. detsembri otsusest, siis me peaksime aluseks võtma esimese variandi. Kui ma lähtume Ülemnõukogu selle aasta 25. märtsi otsusest, siis ma enam ei ole nii kindel, et tuleks aluseks võtta esimene variant. Ja nagu tuli välja ka komisjonis, siis vastavalt sellele, millise otsustuse me teeme, millise variandi kasuks me hääletame, tuleb ka revideerida mõningaid Ülemnõukogu poolt varem vastuvõetud otsuseid, mis tegelikult kui mitte ei välista teineteist, siis on teineteisega vastuolus. Esiteks ma soovitan igapähe võrrelda kahe variandi § 6, mis räägib, millal ja mida tuleb tagastada. Paragrahvi 6 ühes variandis on kirjas, et omandireformi objektiks on ainult Eesti Vabariigi territooriumil võõrandatud vara. On jäetud muidugi täpsustamata, millist Eesti Vabariigi territooriumi mõeldakse. See tekitab omakorda komplikatsioone. Põhivastuolu on muidugi ka §-s 7. Kes on siis vara tagastamist või kompenseerimist õigustatud nõudma? Milline on pärijate ring? Ühel juhul on pärijate ring küllalt kitsas – abikaasa, vanemad ja lapsed ning pärimise korral ka lapselapsed –, teisel juhul on see ring, kes võib saada varanduse tagasi või kompensatsiooni, tunduvalt laiem. Nii et § 7 osas oleks hea, kui me kõik vaataksime ja mõtleksime. Paragrahv 9, juriidiliste isikute õigusjärglased omandireformi õigustatud subjektidena. Üks variant ütleb, et nad on seda ainult juhul, kui õigusjärglus ei ole Eestis faktiliselt katkenud.

Neid juriidilisi isikuid on suhteliselt vähe, kelle faktiline õigusjärglus ei ole katkenud. Teine variant annab suuremad ja laiemad võimalused: kui õigusjärglus ei ole katkenud ja, teiseks, kui on katkenud, kuid juriidilise isiku tegevus kujutab endast sisuliselt eelmise juriidilise isiku tegevuse jätkamist ja nende põhikirjalised eesmärgid ning tegevusvaldkonnad kattuvad. Konkreetne näide elust on olemas kas või ühe Ülemnõukogu Presiidiumi otsuse näol, mida me arutasime ka Ülemnõukogus: piima-lihaühistud. Kas nad on õigusjärglased või mitte, kas me anname vara tagasi või mitte? Täna ma võin öelda, et eelarve-majanduskomisjoni laekus veel ühe piimaühistu taotlus, kes loeb ennast samuti nüüd 1950. aastal likvideeritud piimaühistu õigusjärglaseks ja tahab vara saada kätte kompensatsioonita. Nii et on, mille üle

järele mõelda, ja see näitab veel kord, et iga meie otsustus toob kaasa mingi tagajärje, millest me saame aru alles teatud perioodi möödudes.

Paragrahv 12, õigusvastaselt võõrandatud vara kompenseerimine. Esimene variant räägib väärtpaberitest ja, võiks öelda, osakutest, teine variant räägib kompenseerimisest kompensatsioonifondist. Kompensatsiooni suurus tuleks kindlaks määrata. Kaks põhimõtteliselt erinevat varianti, üks nõuab sisuliselt raha – kompensatsioonifond –, teine näeb ette väärtpabereid.

Paragrahv 17, õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise ja kompenseerimise kord. Täna on küsimus ka selles, mida me loeme ikkagi võõrandatud varaks. Me enamasti mõtleme selle all vaid kinnisvara – hooneid ja suuri ehitisi. Härra Uluotsa kass, millest ta on rääkinud nii ajakirjanduses kui ka Ülemnõukogus, on jäänud mängust välja, kuid selle hoone ja kassi vahel on veel väga palju objekte, kaasa arvatud ka rahakapital. Kas see on vara või ei ole? Nii et see tuleks meil samuti ära otsustada. Ja sellepärast ma soovitan Ülemnõukogu liikmetel lugeda läbi esimene variant ja teise variandiga võrrelda ainult teist peatükki. Ülejäänud osas on mõlemad variandid praktiliselt ühesugused.

Kuid olles siin teie ees, ma tahaksin meelde tuletada, et need probleemid ei ole mitte ainult Eestis või Saksamaal, need on kõigis Ida-Euroopa maades. Tšehhid ise väidavad, et just nemad on ainukesed, kes on otsustanud hüvitada kahjud kodanikele, kes on süütult kannatanud, ja neil on ka kaks seadust restitutsioonist – kohtulikult ja kohtuväliselt rehabiliteerimisest. Nad on läinud sellele teele, et ka osa kompensatsioone makstakse sularahas, osa riigilaenukohustustega kümne aasta jooksul. Siin on üks huvitav lause. Restitutsioon, mille poole me püüdleme, on poliitiliselt populaarne, kuid majanduslikult väljakannatamatu vahend. Kas ei tähenda see majandusliku džinni pudelist väljalaskmist, kui me otsustame alustada tagastamist ja kompenseerimist massilises ulatuses? Ja nii nagu ma ütlesin, nii ka Teaduste Akadeemia, kes andis oma arvamuse omandireformi suhtes, ütleb, et me ei saa ikkagi vastust, mida ja kuidas tagastatakse tööstus- ja pangakapitalist. Tegelik olukord ja võimalused natsionaliseeritud omandi tagastamiseks tööstuses, kaubanduses, panganduses on veel ebaselged. Me peaksime endale selgeks tegema veel ühe asja. Kas meie eesmärk on eelkõige vara tagastamine omanikele või üleminek turumajandusele? Ja mida kauem vaidleme esimese punkti üle, seda kaugemale jääb turg. Mida rohkem me takistame privatiseerimist, seda kaugemale jääb turumajandus. Teaduste Akadeemia arvab, et ilma kindla väärtuse mõõduta, s.o. enam-vähem konverteeritava rahata ei tule reformidest edu.

Tahaksin lõpetuseks nende dokumendist tuua veel ühe lõike. Vara kompenseerimise aluseks peaks olema Teises maailmasõjas sõdinud poolte, NSV Liidu ja Saksa riigi süü ja nende arvel

tulekski varade väärtust kompenseerida ja kahjusid hüvitada. Kui sel teel midagi teha ei ole võimalik, siis võib kõne alla tulla endiste omanike varaliste õiguste taastamine ainult Eesti Vabariigi praeguse ja edaspidise varalise seisundi alusel ning maksejõulisuse piires. Me peaksime endale selgeks tegema, kui paljusid inimesi puudutab otsustus, ja mitte ainult positiivses, vaid ka negatiivses mõttes. On aeg (ja ma tean, et valitsus on rahandusministeeriumile teinud ülesandeks) arvutada välja, kui palju läheb maksmata kompenseerimine.

Kõige lõpuks tahaksin öelda seda, et eelarve-majanduskomisjoni ja ajutise omandi- ning maareformi komitee ühisel istungil leiti, et tuleb avaldada omandireformi aluste kontseptsiooni esimene variant ajakirjanduses koos teises peatükis oleva kahe variandi erinevuste väljatoomisega. Nii et ma palun Ülemnõukogu ja ka valitsust, et me saaksime esimese variandi avalikustada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, esitame küsimusi.

Palun justiitsministri kõnetooli. Küsib Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra justiitsminister! Mul on kolm küsimust. Esimene on üldisem ja sellest rääkis äsja ka härra Veetõusme. Ma tahaks teie ja teie ametkonna arvamust just selles suhtes, et ajal, kui seda projekti ette valmistati (ja kulub veel küllalt aega, kuni Ülemnõukogu seda arutab ja lõpuks midagi otsustab), algas stiihiline privatiseerimine. Kas on võrreldud praegu käimasolevat stiihilist privatiseerimist õiguslikult aluselt nende sätetega, mida seaduseelnõud ette näevad? Ühesõnaga, kuivõrd te oskate hinnata, kui suures osas tuleb pärast omandireformi seaduse vastuvõtmist tunnistada vahepeal toimunud privatiseerimisaktid õigustühiseks algusest peale? See on probleem, mille kohta ma tahaksin teie kommentaari. Teine, konkreetne küsimus on reformiprojekti § 8 kohta. Ühes esimeses normatiivses kontseptsioonis räägitakse testamendist ja tuuakse kolm kuupäeva testamendi tegemise kohta – 16. juuni 1940, 16. november 1988, 7. detsember 1988 –, teises kontseptsioonis testamendist üldse ei räägita. Milles te näete probleemi testamendi ohtlikkusest, tähendab, kui oleks lihtsalt kirjast testament, miks teises variandis ei ole üldse testamendist räägitud? Kust tuleb oht seoses testamentidega? Me täna komisjonis seda arutasime ja jäime ka sinna pidama. Tahaksin teie arvamust kuulda. Kolmas küsimus on hästi konkreetne. Kas Justiitsministeerium võtaks endale, kui Ülemnõukogu täna selle aktsepteerib, ülesande kiiresti

toimetada sellisel kujul nii esimese kui teise variandi täiendused ajalehtedele "Rahva Hää!" ja "Sovetskaja Estonija"? Me kõik räägime juba mitu nädalat, et tuleks avaldada, aga asja avaldamiseni ei jõua. Selle asja peaks ruttu ära tegema, muidu me kaotame ju aega. Aitäh!

J. Raidla

Lubage ma alustan kolmandast küsimusest. Kui 1. aprillil valitsus andis üle selle normatiivse kontseptsiooni, siis tõepoolest tehti ka ettepanek see ajakirjanduses avaldada. Minu teada, kuigi see ei ole päris kindel informatsioon, seda küsimust ka arutati Ülemnõukogu Presiidiumis ja jõuti järeldusele, et paberi ja trükivõimsuste puuduse tõttu seda ei saa teha. Nii et ma ei saa kahjuks küll arvata, et justiitsministeeriumi võimsus oleks suurem kui valitsusel või Ülemnõukogu Presiidiumil sellise küsimuse lahendamisel. Selle tõttu ma ajan selle kolmanda küsimuse lahendamise juures ilmselt käed püsti. Muidugi, kui selle taga on Ülemnõukogu otsus, siis loodetavasti ta avaldatakse ja justiitsministeerium võib mõistagi selle ajakirjale, ajalehele üle anda. Nüüd esimene küsimus – stiihilise privatiseerimise kohta. Küsimus sellest, kui palju tuleb tühistada. Selle kohta ei ole võimalik praegu arvestusi teha. Arvestusi ei ole võimalik kahel põhjusel mitte mingil juhul teha. Esiteks, me ei tea või vähemasti ma ei tea, kui palju seda stiihilist privatiseerimist toimub ja kuidas seda saaks mingis väärtuses mõõta. Fakt on see, et see toimub, sellega ma olen päri. Ja teiseks, meil ei ole veel praegu vastuvõetud kujul ka omandireformi seadust, mis sätestaks, millised toimingud langevad ebaseaduslikkuse pitseri alla ja millised mitte. Küll on aga siin kinnitatud (kui te loete ka sama kontseptsiooni), et näiteks ühiskondlike organisatsioonide ja kooperatiivsete organisatsioonide puhul arutatava seadusega vastuolus tehtud tehingud, kui nad on vastuolus ka praeguste seadustega, on sel juhul tühistatud.

Teine küsimus, testamendi ohtlikkusest. Testament ei ole ohtlik ühiskonnale mitte kunagi, testament on dokument, mille alusel antakse vastavad õigused pärijatele edasi. Küsimus on paljuski jällegi poliitilise otsustuse küsimus, milline kuupäev siis võtta selleks piiriks. Kaudne oht võib olla, kuid me ei saa eeldada seda, et see kaudne oht on reaalne. Mis puutub võltstestamentidesse, eeldades, et informatsioon teatava aja vältel on hakanud levima, siis selline asi võib tulla. Kuid me ei pea seda eeldama.

L. Hänni

Lugupeetud juhataja, austatud härra minister! Mul on teile kolm küsimust, millest kahele esimesele on teil kindlasti vastus valmis. Kõigepealt: kas omandireformi aluste seadus ja maaseadus on põhiseaduslikud aktid? See tähendab, millise häälteenamusega tuleb nad vastu

võtta? Teiseks, kas te veel kord analüüsiksite esitatud eelnõu vastavust juba Ülemnõukogu poolt vastuvõetud otsustele, ma mõtlen, 1990. aasta 19. detsembri ja 1991. aasta 25. märtsi otsuseid? Ja kolmandaks, härra Oviir seadis Saksamaa näitele tuginedes kahtluse alla meie põhikontseptsiooni, mis tugineb omandiõiguse järjepidevusele. Milline on teie seisukoht selles küsimuses? Aitäh!

J. Raidla

Esmalt esimesest küsimusest. Ma pean ütleva, et valmis vastust ei ole, ja ma kardan, et kellelgi seda ei ole. Sest vastavalt Ülemnõukogu 1990. aasta 7. augusti otsusele on kirjas niimoodi, et Eesti NSV konstitutsioon on lakanud toimimast. Igal juhul ei ole see Eesti NSV konstitutsiooniline akt, see on küll kindel. Praegu reguleerib neid küsimusi Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra § 16 lõige 1. Ja siin on kirjas, et kui vastuvõetavad aktid muudavad Eesti NSV põhiseadust, peab nende poolt olema vähemalt 2/3 Ülemnõukogu valitud liikmetest. Mõistagi tekib mul küsimus, kas mittetoimivat põhiseadust on võimalik muuta. Ilmselt mitte. Probleem on muidugi olemas. Tegemist on konstitutsioonilise iseloomuga aktiga. Kuid kas see on 2/3 kvoorumiga alla langev, seda on raske hinnata omandireformi puhul, sest otseselt konstitutsiooniline akt on omandiseadus 1990. aasta 13. juulist. See on seadus, mis kirjeldab situatsiooni ja reguleerib seda, kuhu me tahame läbi omandireformi jõuda. See on vastu võetud ja kehtib. Omandireformi seadus on piltlikult öeldes normilt dünaamikas. Omandiseaduses on suur hulk staatilisi norme konstitutsioonilise iseloomuga. Nii et siin draama nii suur ei ole. Kuigi, kui Ülemnõukogu selle küsimuse tõstatab, siis peab järeltõlgendusele enne otsuse langetamist Ülemnõukogu ise andma oma kodukorra punkti autentse tõlgenduse. Ja selle autentse tõlgenduse kaudu on siis võimalik otsustada, on see konstitutsiooniline või mitte. Teist suveräänsuse väljendajat peale rahva vahetu demokraatia meil ju praegu ei ole. Nii et see on ainuke lahenduskaik.

Nüüd vastavusest Ülemnõukogu 1990. aasta 19. detsembri ja 1991. aasta 25. märtsi otsustele. See on keeruline probleem, mille üle on õiguslikust aspektist palju mõelda ja analüüsida. Sest esiteks on Ülemnõukogu läinud seda teed, et ta võtab ka otsustes vastu norme, üldkohustuslikke norme. Kuigi õigusteoreetiliselt see ei peaks nii olema, on see pikka aega nii toimunud ja see on sündinud fakt. Järelikult need normid kuuluvad täitmisele ja rakendamisele kõrvuti normidega, mis on seaduses. Nüüd teiseks otseseks lähteülesandeks on 19. detsembri otsuse punkt, mille kohaselt kohustati valitsust esitama Ülemnõukogule 1. märtsiks ettepanek omandireformi õiguslike subjektide ringi kohta, tähendab, endiste omanike ja nende pärijate ringi suhtes. Valitsus arutas seda ja leidis, et selline käitumisvariant

oleks pehmelt öeldes ülesandest kõrvalehiilimine, sest subjektide ringi ei ole praktiliselt võimalik otsustada, vähemalt mitte kompetentselt, kui ei arutata samal ajal ka omandireformi objektide ringi. Kolmandaks, Ülemnõukogu 19. detsembri otsus omandiõiguse järjepidevuse taastamisest. Selle otsuse järgimise üle omandireformi alustes on võimalik diskuteerida vaid kvantitatiivsest aspektist. Kvalitatiivses aspektis seda on arvestatud, sest omandiõiguse järjepidevust tunnustatakse ja ka varasid tagastatakse. On iseasi, kas see kvantiteet, see hulk nii subjektide kui objektide osas rahuldab Ülemnõukogu või mitte. Nii et vastuolu ei ole, kuid vaidlusobjekt on olemas. Raskeks muutub olukord siis, kui me hakkame võrdlema esitatud seaduseelnõude vastavust k.a. 25. märtsi otsusele. See muutub väga raskeks seetõttu, et esiteks, 1990. aasta 19. detsembri ja 1991. aasta 25. märtsi otsused on omavahel põhimõttelises vastuolus. Lootuses, et ainuüksi preambulatele viitamine, millest lähtutakse 25. märtsi otsuses, midagi parandab, on õiguslikult primitiivne. Preambula ei sisalda õigusnorme, paremal juhul sisaldab see taotlusi, soodumusi, mida varem on arvestatud. 25. märtsi otsuse punkt 1 kõlab, et arvele tuleb võtta omanikud, kusjuures veel isikute avalduste alusel. Tähendab, pole öeldud, et tegemist peaks olema omaniku avaldusega, pole öeldud, et tegemist peaks olema omaniku volitatud isiku avaldusega. Tähendab, suvaline persoon võib esitada avalduse suvalise teise isiku suhtes. Kui me nüüd võrdleme 1990. aasta 19. detsembri otsust k.a. 25. märtsi otsusega, siis selgub, et viimase punktis 1 ei ole üldse öeldud, et jutt peaks olema endistest omanikest, tähendab, reaalselt on võimalik ette kujutada 1 600 000 omanikku Eestis. Isegi kui oleks öeldud ainult, et endised omanikud, oleks see samuti ebapiisav, sest sel juhul oleks vaja teada, millise seisuga endised omanikud. Taolisi vastuolusid, kahjuks, võib nende otsuste võrdlemisel välja tuua väga palju, ja mul ei ole muud võimalust kui kinnitada seda, et Ülemnõukogu k.a. 25. märtsi otsuse punktis 1 on kirjas omandireformi jaoks totaalne nullvariant ja sellele nullvariandile valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu ei vasta. Nüüd järjepidevuse küsimusest seoses Saksamaa näitega. Härra Oviir oma informatsioonis juba viitas, et rahvusvahelise õiguse normide rakendamise siseriiklikus õiguses otsustab iga riigi parlament või teatavatel juhtudel isegi valitsus, tähendab, selleks volitatud institutsioon, iseseisvalt. See tähendab, et rahvusvahelise õiguse norm automaatselt ei kehti. Samas ta lisas ka, et tõepoolest püüavad arenenud tsiviliseeritud maad rahvusvahelise õiguse norme maksimaalselt järgida. Ma arvan, et on olemas kompromissvariant. Rahvusvahelise õiguse norme on ka teisi ja rahvusvahelise õiguse normidel, kuna nad ei kujuta endast lõplikult süstematiseeritud kogu, on omadus olla mõnikord ka kollisioonis. On olemas ka inimõiguste ülddeklaratsioon, on olemas pakt sotsiaalsete, kultuuriliste, poliitiliste õiguste kohta, kus on fikseeritud omandiõiguse puutumatus küsimus. Iseasi on nüüd see,

kuidas lahendada subjektide küsimus, kes neid omandiõigusi siis taastama peab. Vaat siin me jõuame tõepoolest selle probleemini, millel peatus härra Veetõusme oma ettekandes, et tegelikult sel juhul neid omandiõiguslikke kaotusi peaksid hüvitama selle kahju tekitamises otse süüdi olevad. Seadusandluses kehtivad nii füüsilised kui juriidilised isikud, järelikult peab hakkama siit ka üht võimalikku arenguskeemi otsima. Samas ei ole mõtet olla ka eriti utopist ja arvata, et Teise maailmasõja osaliste suurriikide kaudu hakkab Eestisse praegu ohjeldamatult voolama rahalisi vahendeid tekitatud kahjude kompenseerimiseks. Seetõttu on ilmselt võimalik kompromissvariant, kus Eesti riik võtaks eetilistel ja humaansetel kaalutlustel enda kanda teatava osa nendest kahjudest, mis ei ole tekitatud mitte tema enda poolt, et säilitada ja taastada niipalju, kui see finantsmajanduslikult vähegi võimalik on, õiglus omandiõigussuhetes ajaloolises aspektis.

I. Hallaste

Lugupeetud eesistuja, austatud härra minister! Mul on teile mitu küsimust. Kõigepealt ma alustaksin härra Mihkel Oviirist. Kas teda saab käsitada sõltumatu eksperdina, nagu kuulutas välja meie spiiker, või väljendas ta valitsuse kõrge ametnikuna, justiitsministeeriumi osakonnajuhatajana omandiõiguse taastamise suhtes Eesti Vabariigi Valitsuse seisukohti? See on esimene küsimus. Teiseks, kas te loetleksite konkreetselt need rahvusvahelise õiguse aktid, mis välistavad okupatsiooni ajal õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise nende seaduslikele omanikele või pärijatele vara praeguse omaniku poolt. Milliste rahvusvahelise õiguse aktidega, nendest, mida te üles loete, on ühinenud Eesti Vabariik või Eesti NSV? Järgmine küsimus. Millist õiguslikku tagajärge omava sammuga on Eesti Vabariik või Eesti NSV nende aktidega ühinenud ja millal? Ja viinane küsimus lähtub 1991. aasta 25. märtsi otsusest, mis kohustas valitsust alustama 1. aprillist endiste omanike registri koostamist. Teie põhjendus, et Ülemnõukogu läks täielikult nullvariandile, ei ole päris korrektne. Ülemnõukogu soov oli, et omanikelt vara ära võtmise suhtes antaks ka vastav hinnang. Ebaseadusliku ja õigusvastase tehinguga ei saa sündida õigust, järelikult on nad edasi omanikud ja ka pärijad on omanikud, kuna vara olemine riigi käes on ebaseaduslik. Järelikult tuleb koostada omanike register nende inimeste kohta. Milliseid konkreetseid samme valitsus astus registri koostamiseks alates 1. aprillist või hülgas valitsus Ülemnõukogu otsuse ja ei suvatsenud seda täita? Aitäh!

J. Raidla

Härra Oviiri kui eksperdi sõltumatus. Sellises staatuses on ta tõepoolest Ülemnõukogu komisjoni lülitatud. Ta töötab justiitsministeeriumis, ja kui te tähele panite, on ta selle esitatud kontseptsiooni üks olulistest põhiautoritest. Saksamaa kogemuse käsitlemisel läksid tema seisukohad lahku sellepärast, et Saksamaa vastava seaduse §-s 5 on kirjas niimoodi: mitte midagi ei tagastata, kui asja olemus on muutunud. Nüüd, kas on olemas rahvusvahelise õiguse aktid, mis välistavad sellise kontseptsiooni, millest oli juttu Saksamaa puhul, ja millisega neist on ühinenud Eesti Vabariik või Eesti NSV ja millal? Küsimuse esimesele poolele vastavat loetelu ma teile tuua küll ei saa, sellepärast et ma ei ole selleks spetsiaalselt valmistunud, kuna normatiivset kontseptsiooni selle järgi ei koostatud. Küll aga võib eeldatavasti vastata küsimuse teisele poolele, et Eesti NSV nendega küll ühinenud ei ole.

Nüüd endiste omanike registrist ja selle käsitlusest. Tähendab, mulle tundub ka, et arvestades poliitilisi artikleid ja arutlusi, Ülemnõukogu ei loobunud, ei soovinud loobuda oma 1990. aasta 19. detsembri otsusest. Paraku k.a. 25. märtsi otsuse sünni juures ei saanud olla valitsuse esindajad, kuna nad samal ajal lõpetasid omandireformi normatiivset kontseptsiooni. Seda teksti lugedes saan ma muidugi aru, et tegemist on õigusliku möödalaskmisega. Väga problemaatiliseks muudab olukorra see, et Ülemnõukogu otsustes sisalduvad praegu ka normid, veelgi enam, neis sisalduvad sageli generaalsnormid. Ja selle tõttu kahjuks ei saa ma teie seisukohta jagada, et seal on endistest omanikest juttu, seda ei ole seal lihtsalt kirjas. Mis puutub registrisse, siis k.a. 25. märtsi otsuse punkti 4 järgi oli veel nii, et nende organisatsiooniliste tagatiste kohta, mis peaksid tagama omandireformi, peaks valitsus esitama vastavad ettepanekud Ülemnõukogule 15. aprilliks. Ja tõepoolest oli ka kohustus hakata registreerima omanikke. Valitsus on selleks valmistunud, kuid ei ole seda veel käivitanud, sellepärast et nagu ikka puudub meil subjektide ring, keda registreerida. Kui Ülemnõukogu karmisõnaliselt nõuab seda, siis võib seda teha, kuid see tekitab ühiskonnas igal juhul segaduse. Valitsus ootaks heameelega vastust, tõlgendust Ülemnõukogu või tema organite poolt valitsuspoolsele järelepärimisele, kuivõrd valitsuse 22-liikmeline mõistus osutus liialt väikeseks, et täita seda otsust täht-tähelt. Me esitasime rea küsimusi, kuidas toimida, kuid me ei ole seni vastust saanud. Meil on dokument valmis ja see on praegusel hetkel isegi siin saalis olemas, kuid me ei saa seda kahjuks enne alla kirjutada, kui me saame teada, mis siis tegelikult teha tuleb.

J. Reinson

Lugupeetud eesistuja, austatud minister! Ma küsin vahepeal midagi konkreetset. Paragrahvi 11 punkt 3 vist peaks ütlema: vara tagastamise küsimuse otsustab Eesti Vabariigi Valitsus või kohaliku omavalitsuse täitevorgan Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras. Kas oleks võimalik seda veidi selgitada, kuidas see punkt haakub seaduse üldise olemusega? Mida ma selle all mõistma pean?

J. Raidla

See on sõna-sõnaliselt mõistetav punkt. Loomulikult Eesti Vabariigi Valitsus otsustab selle küsimuse vastavalt kehtivale seadusele, see tähendab, Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seadusele. Kuidas käib see protseduur, kes ja kuhu millise dokumendiga peab minema, kes mida peab tegema, et see raha kätte saada, selle korra kehtestab valitsus. Ta on selle seaduse otsene rakendaja.

J. Reinson

Ma siis lisan veel. Kas see on iseenesestmõistetav, et vastavalt sellele seadusele, või peaks see olema siin märgitud?

J. Raidla

Tegelikult on see muidugi iseenesestmõistetav.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Väljatöötatud eelnõude omandisuhete põhikontseptsioon põhineb õiguslikul järjepidevusel. Õiguslikku järjepidevust mõistame üksnes vara tagastamise ja kompenseerimisena. Meie põhikontseptsioon on valdavalt poliitilise sisuga, ta on suunatud eelkõige minevikku ja tulevikku. Ta lähtub rohkem teatud inimgruppide huvidest kui riigi ja rahvuse huvidest ja vajadustest. Küsimus. Millistes Nõukogude impeeriumi võimuala maades on praegu omandiküsimuses samasugune lähenemine ja millistes teistsugune?

J. Raidla

Omandisuhetega tegelevad praegu aktiivselt Balti riikidest Leedu ja Läti. Teistest piirkondadest on informatsioon katkendlik ja niipalju, kui selle põhjal võib otsustada, käib põhiliselt jutt privatiseerimisest, mitte reprivatiseerimisest. Läti ja Leedu puhul käib jutt nii

varade tagastamisest, omandiõiguse taastamisest kui ka privatiseerimisest. Proportsioonid on ilmselt erinevad. Leedus on toimunud mõningaid nihkeid. Kui Prunskiene valitsuse ajal üldjuhul toetati nullvariandile lähedast varianti koos rahaliste kompensatsioonidega, siis Vagnoriuse valitsuse puhul on toimunud praegu mõningad aktsentide ümberasetused. Lätis näiteks käivitub 20. juunist maareform. Seal peetakse maade tagastamise võimalikkuse korral mõistetakse ka omandiõiguse taastamist. Pilt on üldlaastus selline.

T. Mets

Härra minister! Omandireformi esimese kontseptsiooni järgi (§ 10) on öeldud, et kohus, saanud juriidiliselt isikult avalduse enne 1940. aasta 16. juunit Eesti Vabariigis registreeritud juriidilise isiku õigusjärglaseks tunnistamise kohta, avaldab 10 päeva jooksul vastava kuulutuse. See tähendab, sama reformi §-s 8 toodud kolmest alternatiivist jääks järele punkt e, mis samuti viitab 1940. aasta 16. juuni seadusele. Võrreldes neid kahte eeltoodud paragrahvi, ikkagi ei selgu, kas legaliseeritakse enne 1940. aasta 16. juunit tehtud ja säilinud testamendid või on säilinud testamentide legaliseerimiseks vaja: kas Ülemkohtu pleenumi otsust või piisab vastava paranduse tegemisest käesolevasse seaduseelnõusse. Küsimus on aktuaalne. See oleks ennetavaks sammuks võimalikele arvukatele protsessidele omandi- ja maaseaduse vastuvõtmisel. Millist lahendust teie näete?

J. Raidla

Lahendus ei ole õnneks eriti keeruline, sellepärast et § 8 käsitleb pärijaid ja testamendijärgset pärimist, § 10 juriidiliste isikute õigusjärgsust ja testamendi sätteid §-le 10 kui juriidiliste isikute õigusjärgsuse lahendamise normile ei laiene. Need on teineteist välistavad normid.

S. Sovetnikov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Raidla! Omandiseaduse eelnõu koostamise eel vaieldi palju omandi ja kodakondsuse üle. Ja nüüd loeme §-st 33: "Privatiseerimise subjektid. Privatiseerimise täieõiguslikud subjektid on Eesti Vabariigis alaliselt elavad füüsilised isikud." Kui neid sõnu otseselt võtta, siis võetakse küsimus privatiseerimisest ja kodakondsusest päevakorrast maha. Kas ma mõistsin õigesti seda sõnastust? Tänan!

J. Raidla

Teatavas ulatuses laheneb selle normiga see küsimus, kuid mitte täielikult. See ei laiene varade tagastamise normidele. See ei laiene loomulikult ka alternatiivides kajastatud

väliseestlastele. Peale selle on olemas mõningad normid, mis reguleerivad prioriteete erastamisel. Siia seaduseelnõusse on sisse kodeeritud Eestimaa Keskerakonna poolt tõstatatud idee rahvakapitalist. Tõsi küll, mitte samade terminitega. See ei ole otse seoses kodakondsusega, kuid on seotud elamise ja töötamise pikaajalisusega.

H. Kostabi

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud härra minister, austatud kolleegid! Paragrahvis 7 on juttu Eesti Vabariigi territooriumist. Mida siin on mõeldud, kas endist Eesti Vabariigi territooriumi või endise Eesti NSV territooriumi või Eesti Vabariigi majandusterritooriumi? Riigipiir on meil teatavasti seadusega määratlemata. Läti Vabariigis on seadus riigipiirist juba vastu võetud. Kas poleks ka meil aeg siin seadus riigipiirist vastu võtta, et saada selgust, ning siis määratleda, millisel osal territooriumist kehtivad Eesti Vabariigi seadused ja millisel on nad meist mitteolenevatel põhjustel peatatud? Aitäh!

J. Raidla

Riigipiiri seaduse vastuvõtmine oleks mõistagi lahendus, ainult et käesoleval hetkel on see komplitseeritud nii vasakult kui paremalt, nii alt kui ülevalt. Praegusel juhul me peame ikkagi lähtuma sellest, et meie seadused kehtivad sellel territooriumil, kuhu laieneb meie jurisdiktsioon. Järelikult kehtib see ka selle seaduse kohta. Nendes piirides, kuhu meie jurisdiktsioon praegu laieneb, hakkab ka see seadus kehtima.

A. Mölder

Austatud minister! Te kunagi siit puldist ütlesite, et omandiseaduse kontseptsiooni teised peatükid valmisid ajalises järjekorras. Nüüd olete te korduvalt öelnud, et 1990. aasta 19. detsembri ja 1991. aasta 25. märtsi Ülemnõukogu otsused on valitsusele andnud konkreetseid piiranguid, ning komisjonis te ütlesite, et teie pooldate esimest varianti. Kui te praegu valitsuse poolt ette kannate, siis mul oleks selline küsimus: miks üldse teine variant tehti ja miks te seda praegu ette kannate? On see siis realselt teostatav või on see lihtsalt valitsuse üleastumine?

J. Raidla

Kõigepealt k.a. 25. märtsi Ülemnõukogu otsust meil ei olnud võimalik selle kontseptsiooni koostamisel arvestada sellepärast, et valitsus lõpetas kontseptsiooni umbes kolm tundi enne seda, kui Ülemnõukogu selle otsuse vastu võttis. Faktiline seis oli selline. Ajalises

järgnevuses valmis esimene kontseptsioon 1. märtsiks. See oli esimest korda valitsuse ees 4. märtsil. Oli palju diskussioone, oli palju kõhklusi ja kaalutlusi sel teemal, kui suured on meie finantsmajanduslikud võimalused selleks, et esimest kontseptsiooni realiseerida, ja neil põhjustel otsustas valitsus lisada ka teise kontseptsiooni, mis on lähedasem nullvariandile, tagastamiste ja kompenseerimiste osakaalult väiksem ning eeldatavasti ka odavam realiseerida. Miks valitsus ei võtnud esimest kontseptsiooni maha? Sellepärast, nagu ettekandeski juttu oli, et neis küsimustes peab olema ilmselt võimalikult suur poliitiliste otsuste diapason, sest kordan ausalt, kui läbi hääletada esimene variant, siis on võimalik jõuda väga lähedaste tulemusteni teise variandiga ja vastupidi, on võimalik sama palju ka teisest variandist kaugeneda. Nii et siin on oma sügav loogika. Mis puutub nüüd sellesse, kas valitsus on Ülemnõukogu otsuseid eiranud või mitte, siis ei saa ma küll öelda, et ta oleks neid teadlikult eiranud. Küll on aga küllalt raske viie päeva jooksul käivitada omanike, seejuures piiritlemata arvu ja ringi omanike registreerimine, kuivõrd 25. märtsist 1. aprillini on ikkagi 5 või 6 päeva. Küsimus ei ole mitte teadlikus ignoreerimises.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud minister! Minu küsimus puudutab esimese, normatiivse kontseptsiooni § 8 lõiget 3. Tuleb välja, et kui ebaseaduslikult võõrandatud vara omanikul, kes tänaseks on surnud, oli 5 last, kes ka kõik on tänaseks surnud ja nendest neljal ei ole alles ka pärijaid, ainult ühel on laps, tähendab, ebaseaduslikult võõrandatud vara omaniku lapselaps, siis temale kompenseeritakse selle seaduseelnõu järgi ainult 1/5 ebaseaduslikult võõrandatud vara väärtusest. Mille alusel see niimoodi on? Kellele jääb siis see 4/5 ja kas ei tulegi siis välja, et sellele perekonnale tagastatakse ainult 1/5 ebaseaduslikult võõrandatud vara väärtusest? Aitäh!

J. Raidla

Paragrahvis 8 väljendub pärimisõiguse traditsiooniline norm ja põhjenduseks on siin rohkem praegu raske välja tuua. See küsimus jääb alati. Kellele jääb see vara, mis mingitel põhjustel jäi tagastamata ja hüvitamata? See vara on praegu kas riigi, ühiskondlike organisatsioonide või mingite muude subjektide käes, järelikult läheb ta sel juhul omandivormi muutmisele üldkorras. Tegemist on lapselapsega. Sain ma õigesti aru teie küsimusest? Jah.

I. Raig

Austatud spiiker, austatud härra minister! Mul on kõigepealt esimene küsimus. Milliseid seadusandlikke akte on vaja vastu võtta lisaks omandireformi- ja maaseadusele, et nimetatud reformid hakkaksid tegelikkuses toimima? Kui kaugel on nende teiste seaduste ettevalmistamine?

Teine küsimus. Milliseid organisatsioonilisi meetmeid on võtnud valitsus juba vastu ja milliseid kavatab veel vastu võtta, et omandi- ja maareformi ettevalmistamist kiirendada ja ka läbi viia?

Ja küsimus härra Oviirile. Miks härra Oviir tõi meile täna siia saali kogemuse endisest Saksa DV-st? Miks ei ole analüüsitud või miks ei toodud siia saali ka näiteks Ungari, Poola ja Leedu kogemusi ja võib-olla veel kogemusi kuskilt mujalt, kus on käsil samasugused omandireformid nagu meilgi? Tänan!

J. Raidla

Täiendavatest aktidest. Mõlemad eelnõud, nii omandireformi normatiivne kontseptsioon kui maaseadus, on koostatud lähtudes eeldusest, et reformiga saab nende seaduste alusel alata. Tõepoolest, nad on ebapiisavad selleks, et reformi läbi viia. Näiteks on välja töötatud põllumajanduse privatiseerimise seadus. See eelnõu on valmiskujul praegu juba olemas. Millised täiendavad aktid näiteks omandireformist tulenevad? Osa on neist siin loetletud, kuid ma lisaksin juurde veel mõningad põhimõttelised momendid. Omandireformi faktiline läbiviimine eeldab seda, et me viime oma seadusandlusesse sisse mitte uued, vaid just nimelt vanad institutsiooni mõisted ja normid. Meil ei ole praegu ei hüpoteegi, meil ei ole kinnisvara ega vallasvara mõistet isegi seadusandluses. Ma võin üles lugeda, kui palju meil on neid seadusandlikke akte vaja, kuid algetapil on võimalik praegu alustada sellest, et nendest seadustest lähtudes juba uusi seadusi välja töötada. Kuivõrd mõlemad, nii maaseadus sätete osas, mis puudutavad reformi, kui ka omandireformi alused nende sätete osas, mis puudutavad reformi korraldust, on üles ehitatud selliselt, et teatud aeg läheb igal juhul organisatsiooniliseks tegevuseks, olgu selle all mõeldud kas või tõepoolest omanike ja vara registri loomist.

Millised organisatsioonilised meetodid valitsuse poolt on võetud kasutusele? Valitsus on üsna mitmeid oma normatiivseid akte ette valmistanud. Ja nagu eelnevalt oli juttu, mõnede osas neist on seisukoht kõhklev veel sellepärast, et me ootame ka Ülemnõukogu kindlat otsustust või kindlat tõlgendust, kuidas see asi praktikas peab ikkagi välja nägema. Kas või see, kuidas ja keda ning millal ikkagi registreerida. Neid organisatsioonilisi tagatiseid, millest oli juttu

Ülemnõukogu k.a. 25. märtsi otsuse punktis 4 on valitsus praegu arutanud korduvalt. Nende organisatsiooniliste tagatiste määruse projekt on valmis ja ilmselt kirjutatakse sellele lähematel päevadel ka alla. See tähendab, et vastavad valitsusorganid on valmis selleks, et hakata tõepoolest registreerima. Kuid ma juhin teie tähelepanu sellele, et näiteks isegi registreerimise faktiline läbiviimine sõltub ikkagi sellest, millise otsuse langetab Ülemnõukogu. Kas te langetate otsuse, et varade tagastamine, see tähendab, omandiõiguse järjepidevuse tagamine ja kompensatsioonide maksmine, toimub läbi omavalitsuste või läbi riigiorganite. Need on põhimõtteliselt kaks erinevat skeemi. Järelikult valitsus on ikkagi oma organisatsiooniliste meetmete rakendamisel seotud Ülemnõukogu otsustega.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Kas Justiitsministeerium on nõus nende poliitiliste jõudude seisukohaga, kes väidavad, et kolhoosid on kuritegelikud organisatsioonid ja et nad peavad hüvitama nende loomisega seoses olevad kahjud, või on nad nõus teiste poliitiliste jõudude seisukohaga, kes väidavad, et kolhoosid ei vastuta riigi poolt toimepandud kuritegude eest moraalselt, juriidiliselt ega materiaalselt?

J. Raidla

Vastamisel sellele küsimusele me peaksime tegema ühe täpsustuse. Tõsi, meil ei ole praegu spetsiaalset seadust riigiteenistusest ja riigiteenistujatest, aga kõikide traditsioonide kohaselt pole justiitsministeerium mitte poliitiline valitsusorgan. Justiitsministeeriumis peaks olema ainult üks poliitik, see on minister, ning seetõttu olen ma loomulikult kohustatud sellele küsimusele vastama. Ja seetõttu ma vastaksin sellele küsimusele üsna delikaatselt. Need organisatsioonid on kuritegelikul teel loodud. Kuid ma ei arva, et tänase päeva seisuga tuleks nad tunnistada kuritegelikuks.

K. Raud

Lugupeetud juhataja, austatud minister! Kas seaduseelnõu esitajad on valmis konkretiseerima § 23 lõiget 6? Milliseid varasid põhimõtteliselt peetakse silmas, mis kuuluvad kohustuslikule munitsipaliseerimisele? Ja teine küsimus on seotud erastamisega. Paragrahvi 3 lõige 2 sätestab, et erastamise objektiks käesoleva seaduse mõttes on tehnoloogiliselt tervikliku majandusüksuse vara. Kas omandireformi aluste seadus käsitleb erastamise objektina ainult majandusüksuste vara? Kas see tähendab seda, et muude vara liikide, nagu elamud, maa ja kõikvõimalikud muud varad, erastamine määratakse mingite teiste seadustega? Või on

omandireformi aluste seadus aluseks ka kõigi teiste vara liikide erastamisel, mis siis ainult detailsemalt konkretiseeritakse vastavates seadustes? Aitäh!

J. Raidla

Kõigepealt esimesest küsimusest, mis puudutab sundmunitsipaliseerimise probleemi, millest oli eelnevalt juttu. Minu arvates ei ole otstarbekas käsitletavaid norme lõikes 5 ja 6 tõlgendada ei laiendavalt ega kitsendavalt, vaid täpselt nõnda, nagu on kirja pandud. Jutt käib endastmõistetavalt sotsiaal- ja kultuuriobjektidest. Kirjas on nõnda, et sellise vara nimekirja kinnitab kohaliku omavalitsuse volikogu, järelkult on tegemist selle organi otsustusega. Edasi, see mõiste nendele objektidele, mida on võimalik lõigete 5 ja 6 järgi sundmunitsipaliseerida, on samamoodi lõike 5 alguses antud. See on elanike sotsiaalkultuuriliseks teenindamiseks. Ma lisan juurde, et jutt ei käi tasuta natsionaliseerimise analoogist, vaid sundmunitsipaliseerimisest tasu eest.

Mis puudutab § 3 lõiget 2 tehnoloogilise terviku kohta, siis need normid ei ole mitte sellise iseloomuga, justkui oleks võimalik erastamine ainult tehnoloogilise tervikvara kaupa. Jutt käib sellest, et tehnoloogilist tervikvara ei saa eraldi osistena erastada niivõrd, kuivõrd see tehnoloogiliselt tsükli ära lõhub. Tehnoloogiline vara on tõepoolest tehnoloogiline, see ei ole mitte üksuste, majandusüksuste kaupa. Järelkult ka ülejäänud ei ole keelav norm, ka ülejäänud ei takista vähemalgi määral erastamist. Juhul, kui ei ole tegemist tehnoloogilise tervikvaraga.

J. Põld

Austatud härra minister! Mul on üks küsimus nii teile kui ka härra Oviirile ja teine küsimus ainult teile. Esimene küsimus, mis on ühine, on selline: kas omandireformi objektiks võiksid teie arvates olla endised pangalaenud, see tähendab, mis olid inimestel hoiuarvetel enne pankade natsionaliseerimist?

Ja teine küsimus. Millisest õigusnormist komisjonis lähtuti, kui määratleti õigusreformi subjektide ring? Ma olen tähele pannud, et pärijatena ei käsitleta omanike õdesid ja vendi. Aitäh!

J. Raidla

Kõigepealt, praeguse konstitutsiooni järgi pangalaenud ei ole nende objektide ringi sees, mis kuuluvad tagastamisele, sest see on konstitutsioonis selliselt fikseeritud. Mul on pabereid siin palju, kui ma ei eksi, on see § 12, subjektide ring. Siin ei saanud lähtuda mitte mingisugustest tavadest ega ettekirjutatud normidest, see on poliitilise otsustuse küsimus ja sellepärast see

alternatiividena ka vormistati, et Ülemnõukogu langetaks otsuse, kui lai või kitsas võiks olla omandireformi õigustatud subjektide ring.

M. Ahven

Austatud juhataja, lugupeetud minister! Kas teie arvates on üldse mõtet aega raisata selle seaduse 2. peatüki peale? Kui vaatame § 11 lõiget 5, siis õigusvastaselt võõrandatud vara ei tagastata, kui vara tagastamine kahjustab riigiorgani või kohaliku omavalitsuse organi arvates Eesti Vabariigi või kohaliku haldusüksuse majanduslikke ja muid huve. Näiteks teeb tööd juurde ja vara ei tagastata. Aitäh!

J. Raidla

Mõistagi on Ülemnõukogul võimalik ka see punkt välja hääletada, kui seda peetakse otstarbekaks. Aga me ei pidanud võimalikuks jätta formuleerimata neid põhimõtteid, mille järgi saaks siiski tõepoolest majanduslikke ja mõnikord ka muid huve arvestada. Töötegemist me tõesti muu huvi all ei mõistnud. Muude huvide all me mõistsime kas või seda põhimõtet, mille pärast lülitati sisse sundmunitsipaliseerimise mõiste, mis on kahtlemata mittemajanduslik huvi, kuid vastavale kohalikule territooriumile ülitähtis huvi ja võib-olla ka kõige tähtsam. Sellest on lähtutud. Võimalik, ma ei välista, et siin tuleks formuleeringut ehk tõesti täpsustada ja vastav otsus enne langetada.

A. Tähiste

Lugupeetud eesistuja, austatud minister! Minu küsimus käib § 23 kohta, mis räägib munitsipaliseerimise korrast. Kas te võiksite selgitada, mida on seaduse autorid või eelnõu autorid mõistnud § 23 lõike 6 all? Palun selgitust, milline võiks olla see varade ring, mille kohta kehtib kord, mis oleks lõikes 5?

J. Raidla

Eelnevalt oli ka sellest juttu. Lõikes 5 on see määratletud, mis on vajalik kohaliku haldusüksuse elanike sotsiaalseks ja kultuuriliseks teenindamiseks. Lõige 6 ei puuduta enam loendit liigilistena, vaid konkreetseid nimetusi, kuivõrd siin ei saa otsused olla enam abstraktset laadi. Aga see mõiste on antud lõikes 5.

K. Elik

Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab seaduseelnõu esimese kontseptsiooni § 39. Lõige 2 sätestab, et välismaalane peab teatama oma ostusoovist Eesti Vabariigi Riigivaraametile jne. Lõige 6 samas paragrahvis kõlab järgmiselt: "Oksjonist, äriideede konkursist või aktsiate müügist võtavad osa need välismaalased, kes on saanud Eesti Vabariigi Riigivaraametilt sellekohase kutse." Mida on siin silmas peetud ja kellele võidakse ära öelda?

J. Raidla

Kuivõrd muid keeldusid selles seaduses ei ole, siis keelduda võidakse ainult siis, kui ei ole vastavalt vormistatud dokumente. Selle peatüki mõte tervikuna on kaitsta meie siseturgu ja riiki. See on oludes, kus rubla maksab kopikaid. Vastasel korral me kaotame võitmise asemel. See on see mõte.

Ü. Uluots

Härra minister! Majanduskomisjonis oli meil juttu pärandusmaksust. Tookord te ei suutnud vastata, kuna ei olnud algmaterjali. Kas te nüüd selle aja jooksul olete saanud selles selgust ja võite midagi öelda pärandusmaksu ning selle kehtestamise kohta seoses selle seadusega?

J. Raidla

Me arutasime seda majanduskomisjonis ja praegu nagu ei mäletagi hästi. Aga mis puudutab näiteks määrust 81, siis selle alusel on tegemist omandiõiguste taastamisega ja seal pärandusmaksu ei olnud rakendatud. See tuleb sel juhul kontseptuaalselt uuesti läbi töötada, jutt käib siin ikkagi praegu omandiõiguste taastamisest.

Ü. Uluots

Ma mõtlen neid, mis tulevad praegu testamendijärgselt taastamisele. Sellisel juhul tuleb pärandusmaks.

J. Raidla

Ega olukord ei ole millegi võrra erinev. Kui seda kõike ei oleks vahepeal olnud, siis erastamine oleks toimunud normaalselt ja reeglite järgi. Normaalses tingimustes ja vastavate kohtulõivude järgi. Olgu märgitud, et praegu näiteks me saamata jäänud tuludest selles seaduses ei kõnele.

Ü. Uluots

Selge. Ma tänan!

H. Peterson

Lugupeetavad juhataja ja ettekandja! Ma tean, et valitsus hoiab juba seitsmendat kuud oma vestitaskus põllumajanduse omandireformi seadust ja ma arvan ka, mille pärast see nii on. Te tahate teada, missuguse otsuse, missuguse põhimõtte langetab Ülemnõukogu kontseptsiooni ja selle programmi kui terviku suhtes. Veel sellel nädalal tuleb meil tõenäoliselt ettekandele maaseadus, kuid vähemalt alates teisest lugemisest oleks juba tarvis näha ka valitsuse seisukohta põllumajanduse omandireformi kohta. Sellepärast, et need on omavahel tihedalt seotud. Meil oleks vaja, et kõik need kolm seadust oleksid kas või siis lõpujärgus käigus. Kas valitsus on arutanud ka põllumajanduse omandireformi seadust eraldi? Kunas on meil loota seda näha?

J. Raidla

Põllumajanduse omandireformi seaduse projekti valitsus eraldi arutanud veel ei ole. Ega see ei olegi päris täpne, et see 7 kuud on valitsuses olnud. Projekti kallal käib äge töö, nüüd on välja töötatud juba kolmas variant. Ja see kinnitab, et tegemist on järjekordse väga keerulise asjaga. Minu käsutuses oleva informatsiooni kohaselt on põllumajanduse omandireformi seaduse kolmas variant sellises konditsioonis, et me võime ta lähematel aegadel ette võtta. Sõltuvalt sellest, millise otsuse programmi suhtes tervikuna Ülemnõukogu langetab, olenevad mõningad otsustused ka põllumajanduse omandireformi osas, sest tegemist on ikkagi suure protsessi allosaga.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud minister! Meil on vaidlustes hakanud kõlama selline sõnapaar nagu nullvariant, see oli meil ka ühel komisjoni istungil, liikumine nullvariandi poole. Võib-olla enne, kui üldse vaielda millegi üle, tuleb mõistetes kokku leppida, mida see tähendab. Kas härra minister oskab öelda, mida see nullvariant tähendab? Aitäh!

J. Raidla

Võimalik, et meist igaüks mõistab seda omamoodi, seepärast ma saan öelda ainult oma arvamuse. Mina mõistan nullvarianti ilma varade tagastamiseta, ilma kompensatsioonita. See tähendab privatiseerimist. Liikumine nullvariandi poole või sellest eemaldumine ei ole mitte

midagi muud, kui erinevad määratlused omandireformi õigustatud subjektide ja objektide ringi suhtes, mis määratakse tagastamisele ja mis siis jäetakse tagastamise alt välja. Selline on minu arusaamine sellest nullvariandist ja selle poole liikumisest.

Juhataja

Suur tänu! Viimase küsimuse esitab Rein Järlik.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud minister! Teatavasti ajas Eesti talupoja kolhoosi kas üle jõu käiv põllumajandusmaks või hirm Siberi ees. Kas sellist sundkollektiviseerimist ei tuleks klassifitseerida vara ebaseaduslikuks omandamiseks? Ja omakorda, kas vara ebaseaduslikku omandamist ei tuleks klassifitseerida kuriteoks? Kui see nii ei ole, siis võib mul tekkida tahtmine kollektiviseerida ka juba tekkida jõudnud talud, alustades seejuures minu kolleegidele Eldur Parderile ja Aldo Tammele kuuluvatest?

J. Raidla

Seaduseelnõu käsitleb kollektiviseerimist samasuguse õigusvastase võõrandamisena nagu natsionaliseerimist. See on §-s 6 väljendatud mõte, ja veel on siin öeldud niimoodi, et kui omandiõiguse taastamise osas ei ole kehtestatud erireegleid, siis kehtivad needsamad reeglid, mis selles üldises omandireformi aluste seaduses vastu võetakse. Selline on see postulaat, nii et sellega on arvatud ka selline varade sundvõõrandamise viis või õigusvastase võõrandamise viis ühte ritta teistega. Kuigi konkreetsetel juhtudel võivad erisused olla, kuid tervikuna protsess, nagu te väitsite, on samalaadne.

Juhataja

Suur tänu, härra minister! Enam küsimusi ei ole. Lugupeetud kolleegid, me kuulasime ära omandireformi aluste kontseptsiooni koostaja ettekande ja juhtivkomisjoni kaasettekande, esitasime väga palju küsimusi ja kuulasime vastuseid. Kui keegi ei ole vastu, siis lubage esimene lugemine Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivse kontseptsiooni suhtes lugeda lõpetatuks. Vabandust, Mihkel Oviir, palun! Ma arvasin, et kõikidele küsimustele vastas Jüri Raidla. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud sõltumatu ekspert härra Oviir! Üks probleem on. Tahaksin teie asjalikku arvamust. Kui me hakkame äravõetud omandit tagastama, kas me saame panna võrdusmärgi inimeste vahele, kes läksid stalinismi eest ära Rootsi, Soome, Soome kaudu Rootsi, Kanadasse ja mujale maailma ning nendelt võeti vara ära, ning firmade ja inimeste vahele, kes jäid oma varast ilma, saadeti Siberisse ja võib-olla ei tulnudki sealt tagasi? See on üks küsimus. Teine küsimus on selline. Te tõite ühe tsitaadi ja ütlesite, et see on ühe väliseksperdi arvamuse. Kas sellel väliseksperdil ka nimi on? Sest muidu tuleb mulle meelde stagnaaja "meeldiv" väljend: me pidasime seltsimeestega nõu. Aitäh!

M. Oviir

Esimene küsimus, mis puudutab subjektide ringi. Kahtlemata on see probleem iseenesest tükk maad sügavam ja laiahaardelisem, kui ta meile esimesel pilgul võib-olla paistab. Ja mida rohkem me oleme selle probleemi kallal olnud, seda rohkem tekib siin omaette uusi probleeme, millele on juristina väga raske vastata. Võtame näiteks sellesama õigustatud subjektide osa. Üks tingimus on isiku panek olukorda, kus teda ähvardas reaalne repressioonioht. Nüüd võiksin mina teie kui poliitikute käest küsida, kas reaalne repressioonioht näiteks ähvardas neid isikuid, kes olid mobiliseeritud ükskõik kumma poole sõjaväkke? Teie jaatavast või eitavast vastusest sõltub väga palju. Võiks ju jätkata seda, kas reaalne repressioonioht ähvardas neid inimesi, kellele anti näiteks Narvas asjade kokkupanekuks paar tundi aega, kohustati linnast lahkuma, jätma maha vara, jätma maha kõik. Kas reaalne repressioonioht oli inimestel, kes olid nn. sõjapõgenikud, kes ekslesid Eestimaa teedel? Täheleb, see on poliitiline otsustus, see ei ole juriidiline otsustus. Minu arvates see inimene, kes sõitis Rootsi, või see inimene, kes mobiliseeriti sõjaväkke, on ühtviisi represseeritud. Me peaksime väga hästi läbi arutama kõik need subjektid, kellele me ütleme, et neile laieneb omandireformi seadus. Sõltumatu eksperdina võin teile öelda, et minu arvates nende isikute ring on piiramatult, kes nii või teisiti olid represseeritud ja kelle üle nii või teisiti oli reaalne repressioonioht. See on vastus sellele küsimusele. See on poliitiline otsus, millele meie anname juriidilise vormi. Kuhu teie panete võrdusmärgi vahele, nii meie vormistame selle ära.

Teine küsimus, kas sellel eksperdil on ka nimi. Loomulikult on. Ma pean kõigepealt ütleva, et nii mõndagi sellest, mis on praegu toimunud teistes Ida-Euroopa riikides, samuti meie naaberriikides, on tulnud meile kirjades. Mul on isegi siin need kirjad kaasas, kuigi üksik fakt ei tähenda iseenesest mitte midagi. Kui see on toodud kirjades, kus on öeldud: kas te arvestate

ka neid, neid ja neid fakte? Et kätte saada k.a. 25. aprillil tehtud Saksamaa Konstitutsioonikohtu otsus, oli meil vaja mingisuguseid kanaleid, eksperte. Konkreetselt oli meie ekspert Rootsi Kõrgema Kaubanduskooli professor Erik Eret, kes on mitmed korrad käinud Tallinnas, siin ka esinenud.

Mis puutub siin vahepeal härra Raigi küsimusse, mis siis toimub teistes riikides, siis ma olen rääkinud korduvalt, et rumal õpib enda kogemustest, tark teiste kogemustest. Ka viimasel komisjoni istungil tegin ma ettepaneku, et Ülemnõukogu liikmetest formeeritaks väikene grupp erineva maailmavaatega inimesi, kes külastaks esimese ja teise lugemise vaheajal näiteks Saksamaad, samuti Tšehhoslovakkia, Ungarit, Poolat, Lätit ja Leedut. Sellisel juhul me saaksime tervikliku pildi, arvestades, et terve rida probleeme on nendel juba lahendatud. Need probleemid tekkisid nendel varem ja me võiksime kahtlemata nende kogemusi kasutada.

K. Koha

Lugupeetud härra Oviir! Ma küsiksin teilt sellise küsimuse. Väga hea, et valgustatakse meile teiste maade kogemusi ja ka neid dokumente, mis ühel või teisel puhul vastu võetakse. Kuid küsimus kõlab selliselt. Kas see tegu, mis Saksamaal tehti, et ei tagastata vara, ei olnud mitte selle kahepoolse lepingu nõudes Liidu poolt sees? Sest Saksamaa ühinemine oli ju Liidu hea tahe. Kas selle tahte taga ei olnud ka tingimus, et varade tagastamine on välistatud? Aitäh!

M. Oviir

Minu arvates on see kahepoolne. Igas otsuses, igas dokumendis on kaks poolt. Üks on pragmaatiline, majanduslik pool. Teine pool on kahtlemata see, mis põhineb teatud tunnustatud rahvusvahelistel normidel, rahvusvahelistel seisukohtadel. Saksamaa oma konstitutsioonikohtu otsuses viitas nimelt sellele õiguslikule poolele. Ma pean teile ütleva, et mul on täna kaasas otsuste motiveeriv osa. Luban, et toon siia kvalifitseeritud tõlke paari-kolme päeva pärast ja me kõik saame seda lugeda.

L. Hänni

Härra Oviir! Teie oma esinemises tegite vihje sellele, et seaduseandja omavoli eest peaks inimest kaitsma kohus kui kolmas võim, mis meil praegu veel puudub. Ja ütlesite, et me vajame konstitutsioonikohtu. Millise konstitutsiooni alusel peaks see kohus praegu tööle hakkama?

M. Oviir

Ma arvan, et selle konstitutsiooni alusel, mille te lähemal ajal ühe või teise nimetuse all peate vastu võtma. Juristina ma ütlen, et juristide töö on meie ühiskonnas tänamatu, ääretult raske. Puudub see põhiline, millel peatuda, millel baseeruda, millest juhinduda. Kuid minu arvates on seesama probleem ka väga lugupeetud Ülemnõukogu liikmete ees.

Juhataja

Suur tänu, härra Oviir! Enam küsimusi ei ole. Kaido Kama palus sõna. Palun!

K. Kama

Küsimus puudutab seda, mida siin on juba paar korda käsitletud, see on omandireformi aluste seaduse avaldamist ajakirjanduses. Nimelt praeguseks on maaseadust avaldatud kahes lehes, omandireformi aluseid ilmunud ei ole. Valitsus on mõlema seaduse suhtes pöördunud Ülemnõukogu poole ettepanekuga need avaldada, aga teist seadust miskipärast ei juhatus ega presiidium ei ole otsustanud avaldada. Ajutise omandi- ja maareformikomisjoni seisukoht on, et ka see omandireformi aluste seadus tuleks kindlasti ja kiiresti avaldada, kusjuures sellisel kujul, et avaldada esimene kontseptsioon ning teisest kontseptsioonist alternatiivsena ainult teine peatükk. See on see, mis puudutab tagastamist. Ülejäänud osad on praktiliselt kattuvad, seal mingeid erinevusi ei ole. Kuna siin härra Alliku küsimusele minister Raidla vastas, et justiitsministeerium ei saa seda avaldamise asja enda peale võtta, siis on mul ettepanek praegu Ülemnõukogus hääletamisega see avaldamise asi otsustada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on teisi ettepanekuid? Ei ole. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 56 rahvasaadikut, puudub 48.

Lugupeetud kolleegid, kes on selle poolt, et avaldada ajalehes "Rahva Hää" omandireformi aluste seaduse esimene kontseptsioon ning lisada alternatiivina teise kontseptsiooni teine peatükk? Palun hääletada! Poolt on 53, vastu ei olda, erapooletuid 2. Seega on otsus vastu võetud. Lugupeetud kolleegid! Kui küsimusi enam ei ole ja kui keegi ei ole vastu, siis lubage Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse normatiivse kontseptsiooni esimene lugemine lugeda lõpetatuks. Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Ma ei jõudnud küsida selle avaldamise kohta. Te ütlesite "Rahva Hääles". Kas see tähendab, et ka "Sovetskaja Estonijas", kahes keeles ikka?

Juhataja

Kahes keeles, jah.

J. Liim

Austatud eesistuja! Mulle jäi selgusetuks, millal see ilmub, sest arvestades neid minevikukogemusi, võib see määramatuks ajaks edasi lükkuda.

Juhataja

Seda ma ei tea. Arvame, et järgmisel nädalal jõuame selle ära teha.

Lugupeetud kolleegid! Mul on teadaanne. Ma palun 17. mail toimuvast sõidust Ida-Virumaale osavõtvatel Ülemnõukogu liikmetel registreerida oma osavõtt tänase või homse päeva jooksul.

Sellega me täna lõpetame. Homme kohtume kell 10. Nägemiseni.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU**39. ISTUNGJÄRK****NELJAS ISTUNG****9. mai 1991****Päevakorravälised avaldused****Juhataja (V. Andrejev)**

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 55 saadikut, puudub 49. Ülemnõukogu on otsustusvõimeline.

Kolleegid, kui ma õigesti aru saan, on kinnitatud päevakorras meil kaks päevakorrapunkti arutamata. Kas nii? Ja veel, neljapäevahommikune vaba mikrofon. Kas reglemendi järgi sellel nädalal, kui on infotund, on neljapäeval vaba mikrofon? On. Enn Leisson.

E. Leisson

Kallid kolleegid! Täna on paljudes maailma riikides tähtpäev. Meie oleme sellest teinud rahupäeva. Teistes riikides nimetatakse seda rahva hulgas lipupäevaks. Asjaolude saatusliku kokkusattumise tõttu on täna ka meie riigilipu päev. Esimest korda tõusis sinimustvalge taas riigilipuna 9. mail 1990. aastal. Täna ei ole selles saalis neid saadikuid, kes oma tunnusmärgina, saadikutunnusena kannavad rahva hulgas nimetatud mereväelippu. Meie, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikud, oleme kui eraisikud, ilma eraldusmärgita. See ei tee meile au. See ei seostu küll minu järgneva jutuga, kuid ma pean teile kahjuks midagi ette lugema. See on sisuliselt nekroloog.

21. veebruaril 1991 võttis Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium vastu otsuse minu esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Inim- ja kodanikuõigustealaste aktide parafeerimise ettevalmistamise kohta" projekti suhtes ja tegi Ülemnõukogu täiskogule ettepaneku lõpetada arutelu Ülemnõukogu õiguskomisjoni ja väliskomisjoni seisukoha kohaselt. Ülemnõukogu täiskogu kinnitas 25. veebruaril 1991 presiidiumi otsuse. Kuna ma olin siis haige, tahan öelda nüüd mõne sõna selle arutelu kohta. 19. veebruaril arutasid Ülemnõukogu õiguskomisjon ja väliskomisjon oma ühisistungil nimetatud seaduseelnõu projekti. Ühisistungi käigus jäi kõlama mõte, et küsimus on keeruline ja sellega tuleb tegelda. Seda nägi ette ka minu poolt pakutud projekt, mille kohaselt Eesti Vabariigi Välisministeeriumile ja Ülemnõukogu komisjonidele oli selleks ette nähtud enam kui kolm kuud. Oma üllatuseks lugesin aga istungi protokollist, et komisjonid on otsustanud eelnõu Ülemnõukogu päevakorrast kõrvaldada kui juriidiliselt põhjendamatu. Milles asi? Kas Eesti Vabariik on kõlbmatu inimõiguste jaoks või on inimõigused vastunäidustatud Eesti Vabariigile, seda kahjuks protokollist välja ei loe. Jätkub ohjeldamatu sekeldamine ja spekulatsioonid inimõiguste ümber nii siin saalis kui väljaspool selle seinu, mille ehadaimaks näiteks on üles puhutud hüsteeria NSV Liidu 17. märtsi referendumini ümber Eestis. Seda oli oodata ja see ka juhtus. 12. märtsil võttis Leedu Vabariigi Ülemnõukogu vastu otsuse ratifitseerida ÜRO inimõiguste alased dokumendid. Otsuses on öeldud, et Leedu töötab pühalikult järgida inimõiguste ülddeklaratsiooni sätteid ja sellest tulenevaid kohustusi. Sellega tagas Leedu omale väljundi maailmaorganisatsiooni. Meie õigusloome on lootusetult takerdunud ja meie valijaile jääb sellest mulje kui suvalisest juriidilisest nipitamisest, milles

kõik on lubatud. Ühinemine rahvusvahelise paktiga majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste kohta, rahvusvahelise paktiga kodanike poliitiliste õiguste kohta oleks loonud ideaalse vundamendi rahvusvaheliselt tunnustatud põhiseaduse väljatöötamiseks. Eesti NSV konstitutsioon ei kehti, Eesti Vabariigi põhiseadust veel pole. Kõik maailma territooriumid, millest on saanud riigid, on sel perioodil rakendanud rahvusvahelise õiguse norme.

Käesolevat kõnejärge kasutades tahan ma teha Ülemnõukogule uue ettepaneku – ratifitseerida ÜRO-s vastuvõetud ja ühinemiseks avatud suremise koodeks. Elu ilma majanduslike, sotsiaalsete, kultuuriliste, poliitiliste ja kodanikuõigusteta ei väärigi muud kui surma. Olgu siis seegi meil soliidne ja inimväärikas.

Mind teeb murelikuks see, et kedagi meist ei paista häirivat asjaolu, et Eesti rahva ainsaks Ülemnõukogu poolt respektieritavaks õiguseks on võimalus saada postuumselt rehabiliteeritud. Meie rahvas väärrib enamat. Tänan tähelepanu eest!

V. Kois

Võib-olla ei ole minu sõnavõtt pärast sellist tõsist avaldust asjakohane, see puudutab madalamaid mõtteid, materiat, aga ikkagi ... Me räägime sageli, et õpime demokraatiat. See on väga hea võrdlus ja kui seda jätkata, siis siin on klass, me oleme õpilased, meil on oma klassivanem. Ja nagu kõik õpilased mis tahes klassis, jagunevad nad mitmesugustesse kategooriatesse: viiemehed, keskmised ja mahajääjad. Viiemehed on need, kes tegelikult õpivad ise, õpivad raamatute järgi ja mingeid lisaselgitusi pole neile vaja. Keskmised õpilased on need, kes peavad tingimata ise oma käega proovima, sõitma kohale, vaatama, korraldama ekskursiooni tehasesse, et nad mõistaksid, mis see niisugune on. Ja muidugi mahajääjad, kel on ühest korrast vähe. On vaja teine, kolmas, neljas kord, on vaja, et õpetajad oleksid pidevalt nende kõrval. Kui minna üle meie temaatikale, siis tõepoolest ühed õpivad meie parlamendikunsti ainult siin saalis, ainult raamatute ja teooria järgi – neile sellest piisab. Teistel on õnnestunud näha juba kaua tegutsenud parlamenti kas siis Rootsis, Ameerikas või veel kuskil. Ja lõpuks on selline kategooria inimesi, kellele ei piisa ühest korrast, nad aina sõidavad ringi, ikka ühed ja samad inimesed, iga kord eri riikidesse. Kui Maltast ei piisa, sõidavad Austriasse, kui Austriast ei piisa, sõidavad Norrassa või Ameerikasse ... Ühesõnaga, tahan lõpetada oma sõnavõtu veidi naljatades: kõige järgi otsustades olen mina sattunud viiemeeste kategooriaasse. Ma palun meie klassivanemat viia mind üle mingisse teise kategooriasse, mis on mulle jõukohasem, kas või näiteks keskmiste õpilaste hulka. Tänan tähelepanu eest!

A. Sirendi

Austatud kolleegid! Ma tahaksin teile veel meelde tuletada, et täna on ka Kristuse taevamineku püha. Ma võtsin selle ülesande enda peale sellepärast, et kristlikud demokraadid on ka kuhugi läinud ja ei ole meie hulgas praegu. Ma usun, et nad on eelkõige demokraadid, nagu nad ise ütlevad, mitte demokraatlikud kristlased. Aga ma usun, et see päev meile kui kristlikule rahvale ei ole vähemtähtis kui lipupüha või võidupüha või rahupäev. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Otsustades kuvari järgi, ei ole rohkem sõnasoovijaid. Suur tänu, kolleegid!

Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Jätkame päevakorraga. Eesti Vabariigi maaseaduse eelnõu. Alustame esimest lugemist ja palume kõnetooli justiitsministri härra Jüri Raidla.

J. Raidla

Lugupeetud eesistuja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Maaseaduse arutamine koos omandireformi aluste kontseptsiooniga, mille esimene lugemine toimus eile, on väga loogiline järjekord. Kui võrrelda kahte seaduseelnõu ja kas või piltlikult välja joonistada ja kirjutada seosed omandireformi ja maareformi ning maaseaduse vahel, siis seosed on mõneti isegi üksühesed. On üsna loogiline, et maaseaduse arutelu käik ja lõpuks tema vastuvõtmine üsna mitmetest aspektidest sõltub sellest, millise otsustuse Ülemnõukogu langetab põhimõttelistes küsimustes omandireformi teemal. Täna on selge nii omandi- kui maareformi suhtes veel üsna vähe asju. Selge on üks-üheselt vahest see, et ühiskond on reformiks valmis ja ootab reformi. Selgusetu on see, milline on reformi suhtes ühiskonna ootus konkreetsetes otsustustes ja konkreetsetes proportsioonides. Maaseadus kui omandisuhteid reguleeriv keskse tähtsusega õigusakt määrab kõige otsesemalt ära meie poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse arengu väga pikaks perioodiks. Selle seaduse ellurakendamisest sõltub, milline hakkab Eestimaa välja nägema ka järgmisel sajandil ja kuhu me oma arenguga välja jõuame. Me mõistame eelseisva arutluse ja otsustuse määravat, võib-olla isegi ajaloolist tähtsust Eestimaa ja tema rahva tuleviku jaoks. Suhtumine arutatavasse küsimusse ja langetatavate otsuste iseloom näitab

tulevastele põlvedele täpselt kätte meie praeguse tegeliku valmisoleku iseseisvuseks ja omariikluseks. Vahepealse 50 aasta jooksul toimunud muudatuste tõttu on pööre maasuhetes, mis meil ees seisab, tunduvalt ulatuslikum ja komplitseeritum sellest, mida oli vaja läbi teha Eesti Vabariigi loomisel alates 1918. aastast, seda eriti põllumajandusliku maa osas. Põhjendan eelöeldut.

Esiteks. Ajaloolistel andmetel oli Eesti külakogukonnas juba XIII sajandiks välja kujunenud maade üksik- ehk perekondlik kasutus. Samal kujul jätkus see ka hilisemal ajal. XIX sajandi talurahvaseadustega hakati Eesti- ja Liivimaal taludele maid päriseks müüma. 1919. aastaks oli talude käes kokku *ca* 42% maadest, see tähendab 75 000 talu keskmise suurusega 34 ha.

Kuna osa maid jäi mõisatele alles, siis võib öelda, et 1919. aasta maareform haaras *ca* 50% põllumajanduslikust maast. Praegu on talude käes *ca* 5% maakasutusest, kusjuures tegemist ei ole maaomandiga. Analoogiline olukord on ka kõigi teiste maakasutajate suhtes.

Teiseks. Meil puudub üldine normatiivne seadusandlik baas, mille Eesti Vabariik omandi ja eriti maa kui kinnisvara suhtes võis tollal üle võtta Tsaari-Venemaalt, mille normid kehtisid kuni 1940. aastani.

Kolmandaks. Meil ei ole Nõukogude perioodi jooksul tegeldud tõsiselt maade majandusliku hindamisega, mille tõttu puuduvad alused ja kriteeriumid maa täpse väärtuse objektiivseks kindlaksmääramiseks. Samal ajal on teada, et Eesti maade hindamist on toimetatud nii Taani kui Rootsi poolt juba mitmeid sajandeid tagasi. Seega, meie lähtepunkt on oluliselt erinev ja ülesanded tunduvalt keerulisemad. Seejuures on veel eraldi teemaks küsimused, mis on seotud endiste maaomanike omandiõiguste taastamisega ja nende ning praeguste maakasutajate vahekordadega. Kuigi viimasel ajal on toimunud mõningad nihked ja erinevate poliitiliste jõudude lähenemine selles küsimuses, eksisteerib siiski rida lahkarvamusi ning see küsimuste ring kujuneb ilmselt eelseisva arutelu üheks keerulisemaks teemaks. Mõistagi, neid oponeerides võidakse öelda, et tegelikult me ei ole ju veel iseseisvad, meil pole oma kodakondsust, oma raha, rääkimata põhiseadusest, seetõttu reformi läbiviimine on raskendatud või sootuks võimatu. Meid hoiatatakse sageli, et Moskva keskvõim võib igal ajal meie seadused kehtetuks tunnistada. Paraku ei ole see siiski nii dramaatiline ja juurde tuleb lisada, et aeg lihtsalt meid ei oota. Ka eelnev kogemus on meil olemas. Ka 1919. aasta maareformi väljakuulutamise ja maaseaduse vastuvõtmise ajaks ei olnud Venemaa veel meie riiklikku iseseisvust tunnustanud. Oht on hoopis selles, et omandireformiga seotud protsesse praegu käivitamata võime jääda laguneva majandussüsteemi rusude alla.

Lubage mul peatuda konkreetsemalt valminud maaseaduse eelnõul ja sellega seotud probleemidel. Maaseaduse eelnõu on loogiliseks jätkuks valitsuse poolt teile möödunud

kevad, see on praktiliselt aasta tagasi esitatud lähteseisukohtadele maareformi läbiviimiseks. Mäletatavasti oli nendes lähtekohtades kajastatud kõik olulisemad probleemid, mis maasuhete ümberkujunemisel üles kerkivad. Praegu laual olev eelnõu kujutab endast lähteseisukohtade edasiarendust. Kahjuks paraku tingimustes, kus tol korral põhimõttelisi otsustusi ei langetatud. Projekti väljatöötamisel on arvesse võetud erinevate poliitiliste liikumiste ja erakondade poolt avaldatud seisukohti ja palju muid materjale. Nagu ütlesin juba eilses omandireformi ettekandes, langevad need lähteseisukohad, konkreetsed eeldused ja postulaadid, millest on lähtutud, omandi- ja maareformi juures paljuski kokku. Tegelikult keskendub seaduseelnõu kolmele põhilisele probleemide ringile. Peatun nendel üksikasjalisemalt. Need probleemide grupid on järgmised.

Esiteks. Küsimuste ring, mis on seotud maa kui riigi ainuomandi objekti lahtiriigistamisega. Millised omandivormid maale üldse kehtestada ja kuidas reguleerida üleminek nendele uutele maaomandivormidele?

Teiseks. Küsimuste ring, mis on seotud endiste maaomanike omandiõiguse taastamise ja maade tagastamise või kompenseerimisega. Kellele ja mis tingimustel tuleb kõne alla reaalne tagastamine või maa asendamine, millistel juhtudel tuleb piirduda kompensatsiooniga, millistes vormides ja mil viisil kompenseerimine peab toimuma?

Kolmandaks. Küsimuste ring, mis on seotud maareformi läbiviimisega. Millises järjekorras ja millise tempoga maasuhete ümberkorraldamine peaks toimuma, milline on selleks vajalik mehhanism?

Kõigepealt terminoloogiast. Esmakordselt pärast 1940. aastat on seadusandluses selle projektiga tagasi tulnud termin "kinnisvara", mis on normaalsete õigussüsteemide üks põhimõisteid ja mille kohta sai eile öeldud, et meie õigussüsteemis praegu need asjad tegelikult puuduvad. Selle mõiste avab § 7. Lisaks tuuakse juurde ka sihtotstarbelise kinnisvara mõiste §-s 8. Sellele terminile vastab meil viimasel ajal kasutusel olnud termin "tervikvara". Uue, tegelikult taastatud terminina on kasutusele võetud ka servituudi mõiste ja termin, mis on lahutamatult seotud maa kui kinnisvara käsitlemisega ja mis tähendab maa kui kinnisvara juurde kuuluvat asjaõigust. Servituute on mitmesuguseid, seaduseprojekt käsitleb neist ainult üldisemaid ja olulisemaid. Uuesti on kasutusele võetud ka mõiste "hüpoteek" §-s 10, mis kujutab endast võlakohustuse tagamist kinnisvaraga, sealhulgas loomulikult maaga. Vastavalt Ülemnõukogu 1990. aasta 20. detsembri otsusele on sisse toodud kodukohaõiguse mõiste §-des 58-60, mis tähendab isikute õigust säilitada igal juhul maakasutus seoses oma kodukohaga, sõltumata maa kasutamisest või mittekasutamisest muudel alustel ja muudel asjaoludel. Endiste omanike omandiõiguse taastamise ja maa tagastamise küsimused on

kindlasti see valdkond, mis kõige teravamad vaidlused esile kutsub. Mõningad märkused seoses sellega.

Esiteks fikseerib § 3 põhimõttelise lähenemise. Eesti Vabariik võtab endale kohustuse taastada endiste omanike omandiõigus maale käesolevas seaduses ettenähtud korras. Oluline on siin lause viimane osa – käesolevas seaduses ettenähtud korras. See tähendab, et omandiõigus ei taastu mitte automaatselt, vaid seadus reguleerib seda korda ja tingimusi, kuidas omandiõiguse taastamine toimub. See tähendab, et see peab toimuma vastavalt Ülemnõukogu poolt langetatud otsustele. Seaduse § 7 lõike 3 järgi võetakse endistele omanikele omandiõiguse taastamisel ja maa tagastamisel aluseks 23. juuli 1940. aasta seis. Tähelepanelikult kuulates tekib kohe küsimus seoses omandireformi aluste seadusega erinevast lähenemisest, kuivõrd omandireformi alustes on juttu 16. juulist. Maaseaduse puhul tuleb silmas pidada seda, et taluseaduse § 8 on fikseerinud juba 1989. aastal jõustunud 23. augusti seisuga. Maa omandiõiguse taastamisel ja maa tagastamisel endistele omanikele seisuga 23. juuli 1940 kohaldatakse seega maa kui kinnisvara õiguslikku režiimi. Maa omandiõiguse taastamisel võetakse arvesse väljaostumaksu tasumine ja maaga seotud pangalaenude olemasolu. Maa omandiõigus taastatakse tasuta sellele maa osale, millele on tõendatud väljaostumaksu tasumine ja maaga seotud pangalaenude puudumine. Ülejäänud maa osale taastatakse omandiõigus tingimusel, kui taotleja annab võlakohustise tasumata väljamaksu ja maaga seotud pangalaenude tasumiseks. Maa omandiõigus taastatakse tasuta ka juhul, kui on tõendatud maa tasuta saamine Eesti Vabariigi 1919. aasta maaseaduse või mõnel muul juriidilisel alusel. Alaliselt väljaspool Eesti Vabariiki elavatele 1940. aasta 16. juuni seisuga Eesti Vabariigi kodakondsust omavatele isikutele tagastatakse maa võrdsetel alustel Eesti Vabariigis elavate teiste omanikega.

Ehituskruntide tagastamisest. Natsionaliseeritud ehituskrundid, mis kuuluvad eraomanduses olevate hoonete ja rajatiste juurde, tagastatakse endistele omanikele või nende pärijatele tingimusel, kui nad seaduse kehtima hakkamise momendil on nende omanikud. Natsionaliseeritud või muul viisil sundvõõrandatud majade, hoonete ja rajatiste juurde kuulunud ehituskrundid tagastatakse endistele omanikele vaid elamute, hoonete ja rajatiste tagastamise korral. Endise ehituskrundi tagastamist loetakse võimatuks juhul, kui sellest krundist on pärast 1940. aasta 23. juulist eraldatud uued ehituskrundid, kui krundil asuval elamul on uus omanik, kui krundil asub riiklik või kooperatiivne kinnisvara, kui selle vara äraostmiseks endise omaniku poolt ei saavutata kokkulepet.

Juhul, kui ehituskrunti ei ole võimalik tagastada, asendatakse see endise omaniku soovi korral eelisjärjekorras antava uue krundiga. Antava ehituskrundi suurus ei pea seaduseelnõu teksti

järgi praegu vastama endisele ja väiksema ehituskruundi eraldamisel vahet ei kompenseerita. Juhul, kui põllumajanduslikke maid ei ole võimalik tagastada, nähakse endise omaniku soovil ette maa asendamise võimalus. Asendamise korral ei tohi antava maa kvaliteet olla endise maa kvaliteedist rohkem kui 10% madalam. Ka on endisel taluomanikul õigus loobuda talu taastamisest algses kohas ja taotleda uue talu loomist eelisjärjekorras teises kohas. Samuti on endisel omanikul õigus loobuda maa tagastamise nõudest oma pärijate kasuks, andes selleks loobumiskirja vastavalt § 63 lõikele 2. Maa tagastamist on projekti järgi õigus nõuda lisaks endistele omanikele ka tema pärijatel, vanematel, abikaasal ja lastel. Lapselastel on projekti järgi õigus nõuda tagastamist vaid sel tingimusel, kui nad elavad oma vanavanemate kodus ja hakkavad ka talu pidama. Samuti on antud tagastamise õigus pärimisõiguse korras enne 1940. aasta 23. juulit koostatud testamendis viidatud pärijatele. Juhul, kui maa tagastamisele pretendeerivad üheaegselt mitu pärijat, siis talude taastamise korral maa jaotatakse ning jaotamisel kujuneva maatüki suurus ei või olla alla 30 ha. Pärijatel on õigus kokku leppida, kellele tagastatakse maa. Kokkuleppe mittesaavutamisel otsustab küsimuse kohalik omavalitsusorgan. Isik, kellele tagastatakse maa, tasub teistele pärijatele kuuluva osa. Isikud, kellel on talu juba taastatud taluseaduse alusel, on õigus nõuda selle talu taastamist omandiõiguse alusel. See tähendab liikumist omandiõigusele läbi kasutusõiguse. Maa omandiõiguse taastamist on kodanikel õigus taotleda praegu kehtiva seadusandluse ja ka selle projekti järgi kuni 1992. aasta 1. jaanuarini.

Kompensatsioonide maksmist reguleerib üldnormina § 28. Juhul, kui endisele maaomanikule ei ole võimalik maad tagastada või seda teise maaga asendada, makstakse talle kompensatsiooni selle maa eest, mille osas on tõendatud selle maa omandiõigus, väljaostmine ja laenuvõlgade puudumine. Tagastamisele mittekuuluva maa väärtuses antakse selle endisele omanikule vastav väärtpaber. Kompenseerimine toimub juba pikaajalise maksena kuni 50 aastat, väärtpaberite vahetamise kaudu aktsia või mõne muu vara vastu kompenseerimine toimub samuti riigi vahendusel. Seejuures kasutatakse selleks maa müügist saadud vahendeid. Lubatud on kompensatsiooni kohene väljamaksmine endisele omanikule juhul, kui praegune maakasutaja on ostuhinna ära tasunud.

Maareformi elluviimine Eestis XX sajandi lõpul ja algul on suure põhimõttelise erinevusega. Sajandi algul toimus maareform üle minnes turumajanduslikelt suhetelt uuesti turumajanduslikele suhetele. Muutusi lihtsalt reeglid, seega säilis enamjaolt seadusandlik regulatsioon kinnisvara moodustamise, kinnistamise, hindamise, võõrandamise jne. osas. Seega oli ülesanne seaduste väljatöötamisel märksa lihtsam kui tänapäeval, kus tuleb üle minna plaanimajanduselt ja riiklikult maaomandilt turumajandusele ja omandivormide

paljususele. Teiseks. Sajandi algul oli olemas koolitatud kaader ja spetsialistid. Tänapäeval puudub veel seaduses kinnisvara mõiste, millest oli eelnevalt juttu. Kolmandaks. Kinnisvara tsiviilkäive peab olema ja on Euroopas avalik. Vaja on maakatastrit ja maakorraldust, kinnisvara moodustamist ja kinnisvaraga tehtavate tsiviilõiguslike tehingute reguleerimist seadusandlikult. Vajalik on ilmtingimata kinnisvara hindamise seadus, millele viitab ka maaseaduse eelnõu teile esitatud kujul. Kinnisvara hindamise seadus muutub eriti oluliseks endiste omanike võlgade ja 50 aastaga tekitatud kahjude arvestamisel, mis tekitab kindlasti vaidlusi ning nõuab kinnitatud meetodikat ja vaidluste lahendamise mehhanismi. Sama kehtib sundvõõrandamise, maa või kinnisvara maksumuse ja muude küsimuste puhul. Kinnisvara tsiviilkäibe avalikkuse tagamiseks, omandiõiguse kaitsmiseks ja maa või kinnisvara maksustamiseks tuleb pidada vastavaid registreid, korrastada maakataster. Vajalik on vabariigi ja maakondade ning linnade maa-ametite muutmine ühtseks terviklikuks struktuuriks.

Maaseaduse kommentaar võib olla ääretult pikk. Selleks jääb väheks isegi paar tundi. Lisaksin veel lõpetuseks seda, et käesoleva seaduse üks eripära on see, et ta reguleerib üheaegselt nii maareformi kitsamas mõttes kui ka maa tsiviilkäivet, maasuhteid pärast reformi toimumist, see tähendab tavalises tsiviilkäibes. Nad on ühitatud ühte ja samasse seadusesse, millel on ilmselt küllalt suur pragmaatiline aspekt, kuivõrd reform toimub kahes etapis – esimene etapp esimese viie aasta jooksul, teine etapp pärast viie aasta möödumist. Samal ajal on mitmed olulised protsessid, mis toimuvad esimesel ja teisel etapil, omavahel tihedalt seotud. Olgu märgitud, et kui üldjuhul omandiõiguse tekkimine ja vormistamine toimub maareformi teisel etapil, siis teatavatele objektidele on võimalik selle seaduseelnõu järgi eraomanduse tekkimine juba ka maareformi esimesel etapil. Seega puhtalt maaseaduse reguleerimise objektiks olevad suhted tekivad juba reformi esimesel etapil, mistõttu reformi seadus ja maaseadus on vajalik vastu võtta üheaegselt selleks, et suhted oleksid korrastatud juba reformi käivitamise hetkel. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Palun küsimused. Heino Kostabi.

H. Kostabi

Austatud härra juhataja, austatud ettekandja, lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus § 23 lõike 3 kohta. Siin on räägitud maaga seotud pangalaenudest. Teatavasti võisid ka laenud olla võetud maa väljaostmiseks, samuti võisid olla võetud hoonete ehitamiseks ja masinate

ostmiseks. Võib juhtuda nii, et maa on alles, maale laene võetud ei olnud, laenud olid võetud hoonete jaoks, hooned on aga lagunened, masinad on ka kusagil laiali. Kas see tähendab seda, et pangalaen, mis on seotud maaga, tähendab mitte üksi maale võetud laenu, vaid kogu talule võetud laenu, või tähendab see ainult maale võetud laenu? Aitäh!

J. Raidla

Siin peetakse silmas maale võetud laenu.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja härra minister! Oma sissejuhatuses ütlesite, et esitatud maaseadus on jätkuks valitsuse lähteseisukohtadele, mis ta esitas möödunud aasta suvel, viimasel tööpäeval, kui me läksime suvepuhkusele. Võib-olla me omavahel teame paremini, mispärast me ei saanud alustada kell 9. Me andsime oma seisukoha lähtudes Eesti Vabariigi omandiseadusest. Samuti lähtusid omandiseadusest ka meie 19. ja 20. detsembri otsused.

Meie ei saa lahendada maareformi probleeme ilma kompensatsioonimehhanismiga. Seetõttu on see praegu teostatav ainult koos omandireformi seadusega. Seepärast on mul küsimus: kas siiski ei saaks teisiti? Ma ise arvan, et kompensatsioonimehhanismi saab lahendada koos omandireformi seadusega.

Nüüd esimesest ja teisest etapist. Teatavasti ka 1919. aastal oli alguses maareform, mis andis maa kasutusse, ja alates 1926. aastast algas nn. teine etapp, kus maad hakati müüma pikaajalise maksu eest omandisse. Kuid esimene etapp on tegelikult juba alanud taluseadusega, kus maad anti eluaegseks kasutamiseks koos pärandamisõigusega, nii et seetõttu tegelikult on ikka esimene etapp nagu alanud. Kas vaidlete vastu või olete selles osas minuga nõus?

J. Raidla

Kõigepealt esimese küsimuse suhtes. Jah, loomulikult on ju nende seaduseelnõude esitamisel lähtunud eeldusest, et nende arutelu toimuks paralleelselt. See on täiesti otstarbekas, et omandireformi arutelu toimub faasinihkega, üks samm eespool, selleks et omandireformi suhtes saaks ka lõplik otsustus Ülemnõukogus vastu võetud enne, kui langetatakse lõplik otsus maaseaduse suhtes. Võib eeldada, kui võrd side nende kahe projekti vahel on väga tihe, et sõltuvalt Ülemnõukogu poolt langetatavast otsusest omandireformi suhtes on vajalik mõningaid korrektiive teha maaseaduse eelnõus.

Nüüd teine küsimus etappide kohta. Jah, loomulikult, 1919. aastal vastuvõetud maaseaduse alusel toimunud reform oli etapiline. Seal võib 3-4 etappi välja tuua. Nagu ka ettekandes öeldud, üks lähtekoht, mis oli aluseks nende seaduseelnõude koostamisel, seda nii omandireformi kui maaseaduse suhtes, oli just nimelt Eesti Vabariigis 1920.–1938. aastani läbiviidud maareformi loogika. Küsimus, kas maareform Eestis on juba alanud seoses taluseaduse vastuvõtmisega või mitte, on hinnanguline. Esimene etapp. See on hinnanguline küsimus. Tõepoolest võib hinnata, et on toimuma hakanud oluline maa õigusliku staatuse muutmine, kuigi ei hakanud maa ju veel erinevate vormide vahel liikuma. Pidada seda maareformi esimeseks etapiks on tinglik, kuid seda ei saa ka päris valeks seisukohaks lugeda. Kuid rõhutan: taluseaduse alusel ei toimunud maa omandivormi muutmist, vaid tegemist oli kasutusõigusega. Kui võtta lihtsalt maakasutusvormide muutumine, siis tuleks see termin veelgi tahapoole nihutada. Kui mu mälu ei peta kuupäevades, siis 1988. aasta 23. märtsini, millal valitsuse poolt vastuvõetud määrusega tekkisid esimesed võimalused talude soetamiseks ja talundusega tegelema hakkamiseks.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, ettekandja! Küsimusi on palju, kuid ma piirduksin §-ga 25, kus räägitakse maaomandi tekkimisest eramu- ja muudele kruntidele. Siin punktis on öeldud, et natsionaliseeritud krundid, mis kuuluvad eraomandusse, ehitiste või rajatiste juurde, tagastatakse endistele omanikele tingimusel, kui nad seaduse kehtimahakkamise momendil on ehitise või rajatise omanikud. Vaat siin on nüüd küsimus. Kas need omanikud, kes olid seda enne natsionaliseerimist 1940. aastal, on praegu omanikud või mitte? Kas te leiate, et peaksime enne vastu võtma otsuse tunnistada kehtetuks natsionaliseerimisseadused 1940. aastal?

Teine on punkt 2. Seoses sellega on mul küsimus. Mis vahe on maaomandusel sellisel juhul, kas maa on krundina või lihtsalt maana? Praegusel juhul on nii, te ütlesite, et ei kompenseerita, kui krundi tagastamine on võimatu. Kas see ei ole üldse vastuolus §-ga 28, kus öeldakse, et kompenseerima peab kas uue maa andmisega või rahaga?

J. Raidla

Ma vastan kahele küsimusele korraga, kuna nad on nii tihedalt seotud. Kuid esimese küsimuse teise poole suhtes selline otsus on Ülemnõukogu poolt juba langetatud. Nimelt 1990. aasta 19. detsembrist kuulutati need deklaratsioonid ja neile järgnevad omandisuhteid muutvad õigusaktid ebaseaduslikuks, nii nende vastuvõtmine kui nende rakendamine. See otsus on

tehtud. Nüüd § 25 osas. Siin tuleb silmas pidada, et kokkuliidetud on ikkagi kaks vormi, nad on isegi liigendatud lõigete vahel. Esimene puudutab seda situatsiooni, kui maja on ka praegu nende õigete omanike omanduses. Teine puudutab situatsiooni, kus omandireformi käigus need hooned tagastatakse endistele omanikele vastavalt omandireformi aluste seadusele. Sel juhul tekib tal koos sellega ka maa tagasisaamise õigus, nii et nad on sõnastuselt sarnased, kuid nendes sisalduvad põhimõtted on erinevad ja katavad tegelikult need mõlemad valdkonnad, mida te praegu küsisite.

Vabandust, üks osa jäi mul ikkagi veel vastamata. See, mis puudutas tavalist maad ja krunti. Asi on selles, et kruntide eraldamisel on olemas eraldi reeglid ja seda peab järgima nii linnades, alevites kui ka maal mis tahes maade liikumise puhul. Need on reguleerivad normid. Neist oli palju juttu. Ja sel juhul tuleb ka nendest lähtuda.

A. Veetõusme

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud minister! Kõigepealt tahaksin pöörduda nüüd selle § 23 lõike 3 juurde. Kas see, et hakatakse nõudma pangalaenude tagastamist, tähendab seda, et omandireformis me peame jõudma selleni, et tuleb tagastada ka pankades olnud deposiidid, ja seal on üks samm edasi ka härra Uluotsa kassi tagastamiseni? See on esimene küsimus.

Teiseks. Paragrahvis 20 või 21 on öeldud, et maa kasutamise õiguse lõpetamise otsustab ja maa kasutamise edasise korra määrab maa kasutamiseks andja, ja seal ees on toodud ka need lõppemise aluseks olevad punktid, kus on räägitud maa sihtotstarbelisele mittevastavast kasutamisest ja maa kasutamata jätmisest kaks aastat järjest. Kas see tähendab seda, et kui ma hoian maad kaks aastat söödis, et kolmandal aastal oleks see hästi viljakas ja saaks suurt kasumit, siis on õigus vahepeal see maa ära võtta? Ja muidugi tekitab küsimuse ka § 19 3. lõige, kus öeldakse, et tasuta antakse maa eelarvelistele asutustele, kuid jäetakse reguleerimata, et kui näiteks see eelarveline asutus annab maa edasi rendile, kuhu siis see tema saadav raha läheb. Kas jääbki talle endale ja võib-olla hakatakse siis kasutama neid eelarvelisi asutusi just maaomanikena? Aitäh!

J. Raidla

Ma alustaksin kolmandast küsimusest. Võib-olla on kahte esimest vaja täpsustada. Need on väga sügavad küsimused. Kõigepealt kolmanda küsimuse puhul seda probleemi ei näe tekkivat sellepärast, et eelarveline asutus, siis kui tal tasuta maa kasutamise õigus on, ei saa sellega mitte omanikuks, kellel oleks õigust rentida, sellepärast et vastavad paragrahvid on maaseaduses olemas, mille kohaselt rentimine ja rentimisõigus kuuluvad ainult omanikule ja

on isegi peetud võimatuks allrentimist või allüüri, mille kohta on ka juba praegu pressis kriitikat ilmunud. Nii et see situatsioon siiski tekkida ei saa, et tema paneb selle rendi oma taskusse.

Nüüd § 23 kohta. See on väga murelik küsimus. See sõltub nüüd tõepoolest sellest, milline otsus teha omandireformi seaduse suhtes, kus praegu pangalaenude arvestamine tagastamisele kuuluvate varade hulka ei ole ette nähtud. Paragrahvis 23 on selliste laenude arvessevõtmine ette nähtud. See sõltub asjaolust, kas me kehtestame omandiseaduses üldnormi ja sellest üldnormist maaseaduses erinormi, see tähendab erandi, või mitte. Selline on praegune loogika, mis vajab otsustamist. Põhimõtteliselt on võimalik see erand kehtestada, kuid seadusandlik loogika on sel juhul muidugi natuke logisev. Mis puutub mitmete saadikurühmade poolt tõstatatud tõendamise küsimusse, siis nagu teksti lugemine kinnitab, § 23 lõige 3 otseselt ei ütle praegu tõendamiskoormise olemasolu, kuigi seaduse loogika järgi on tõepoolest praegu tõendamiskoormis nende isikute kanda, kes on õigustatud subjektiks selle vara tagastamisel ja taastamisel.

Nüüd § 21 kohta. Tõepoolest, siin ei ole praegu seaduseelnõus kirjas seda mehhanismi, mille vahendusel otsustamine toimub, tähendab, millal ta siis on sihtotstarbeline, millal mitte. Eeldatakse seda, et taolisi detailküsimusi on võimalik otsustada rakendusaktidega, kuivõrd vastasel korral tuleks see maaseadus tõepoolest teha umbes 300–400-paragrahviline. Nüüd otsustab loomulikult subjekt, kellel on õigus seda maad anda otsuselisse või lepingulisse maakasutuses. Teistel seda õigust ilmselt olla ei saa. See on üldine märkus, mille härra Veetõusme praegu tegi, siin on mitmetes teisteski normides veel peidus oht, et on küllalt palju subjektiivsust. Selle subjektiivsuse siia seaduseelnõusse sissejätmine või tema väljavõtmine on paljuski usalduse küsimus. Usalduse küsimus meie omavalitsusorganite suhtes ja riigiorganite suhtes. Kui meie usalduskvoot on väike, siis see tähendab seda, et me peame maaseaduse lõputult ära detailiseerima. Kui usalduskvoot on suurem, siis saame ka näiteks omavalitsusorganitele jätta suurema vabaduse ilma objektiivseid kriteeriume lõpuni välja kirjutamata. See on ühiskondliku kokkuleppe küsimus.

J. Allik

Lugupeetud härra minister! Millest lähtudes eelnõu autorid ei ole ette näinud pärijatele kompensatsiooni maksmist, kui nad maa kasutamisest, omandiõigusest loobuvad? Kompensatsiooni maksmine on ette nähtud ainult omanikele.

J. Raidla

Väga suurte majanduslike muredega ja kitsikusega. Ei saa eeldada, et me saame katta väljamakstavad kompensatsioonid ainuüksi maa müügist laekuvatest summadest ja, nagu öeldud, reformi loogika järgi hakkab alles teisel etapil totaalne eraomandusse üleminek ja selle omandi vormistamine. Kui leitakse sobiv meetod, siis nagu võib väga lihtsalt tähele panna, on võimalik ka maaseadus kooskõlla viia omandireformi alustega ja tõepoolest võtta omandireformi alustest ka pärijateringi suhtes kompenseerimise juures üldnormina kasutusele otsus, mis seal tehakse. See on eksperthinnangute kohaselt seotud suurte finantsmajanduslike raskustega. On lähtunud loogikast, mille kohaselt näiteks vabariigiaegses maareformis (ma pean silmas aastaid 1920–1928) selleks, et leida üldtunnustatud ekvivalenti, arvestati tulusid ja kulusid kullas, võeti hektari peale ekspertkeskmise hind, praegustes arvutustes kasutatakse ekspertkeskmise hinnana 60 g kulda 1 ha maa eest. Nende arvutuste kaudu jõutakse ääretult suurte finantsväärtuste ja kullakogusteni välja.

P. Priks

Lugupeetud härra minister! Ma pöördun ka veel tagasi § 23 lõike 3 juurde, nende sõnade juurde, mis ütlevad, et "omandiõigus taastatakse ja maa tagastatakse tasuta selle maa peale, millele on tõendatud väljamaksu tasumine" jne. Ma olen kindel, et Eestis olid tuhanded talud, kus ei olnud mingit riigivõlga. Kas ei oleks õigem nii, et näiteks endine omanik oma avalduses märgib ära, et ta ei ole võlgu, ja uskuda seda? Maa-ameti ametnikud kontrollivad riigiarhiivis selle üle. See tähendab, et jääks riigi tõestada, kui mõni ebaõiged andmed andis, ja ongi kõik korras. See oleks esimene küsimus.

Teine küsimus oleks mul § 35 juurde. Omandamisloa andmisest keeldumine. Lõikes 6 on öeldud, et keeldutakse, kui omandajal ei ole professionaalseid eeldusi talu pidamiseks. Ma kujutan ette, et kui esimesel etapil anda omanikule või pärijale talu tagasi, mõni noor eesti mees, kes elab linnas, jõuab selleks ajaks põllumajandustehnikumi, võib-olla isegi põllumajandusakadeemia ära lõpetada, jõuab ennast ette valmistada selleks ajaks ja on suuteline hakkama talu pidama. Aitäh!

J. Raidla

Esmalt esimese küsimuse suhtes. Paragrahvi 23 lõikes 3 tõendamiskoormist praegu ei ole. Seetõttu ka see mehhanism, millest te praegu kõnelesite, on põhimõtteliselt mõeldav teha, kui selline otsus langetada. Ma ei näe siin erilisi vastuolusid seaduse tähe ega vaimuga.

Mis puutub § 35, siis see ongi seesama usalduse küsimus. Meil on vaja luua sel juhul, kui sellised normid sisse jäävad, mehhanism, mille kaudu tõepoolest maksimaalset hinnangut saada, kas siis atesteerimiskomisjonid, konkursikomisjonid jne. Midagi analoogset on ju ka rakendatud taluseadusest tulenevates rakendusaktides ja küsimus on jällegi, kui suure usalduskvoodi me kohalikule omavalitsusorganile anname, sest praeguses maaseaduse projektis reformi loogika järgi toimub ju maa liikumine riiklikust omandist munitsipaalomandisse, eraldi edasi eraomandisse ja võimalik, et tulevikus ka juriidiliste isikute omandisse. Järelikult, minu arvates, kujuneb see otsustavaks institutsiooniks, instantsiks. Kes hakkab küsimusi lahendama? Omavalitsus ja seejuures omavalitsus ilmtingimata esmatasandil. Sellega seondub üks seisukoht. Minu arvates oleks paslik ka sellest kõnetoolist öelda: selleks kuupäevaks, kui hakkab kehtima Ülemnõukogu poolt vastuvõetav maaseadus, peaks olema lõpule viidud haldusreformi esimene etapp. Teatavasti haldusreformi esimese etapi finaalsiks peab olema omavalitsuslik võim täielikult üle antud kohalikele omavalitsustele just nimelt esmatasandil. Ma näen esmatasandile reaalse võimu ja omandiõiguse üleandmises kõige suuremat garantiid reformi edukusele.

T. Mets

Lugupeetud härra minister! Ma peatuksin §-l 52, mis puudutab looduskaitsemaad ja akvatooriumi. Sellega seoses on selline küsimus. Looduskaitse alla jääv akvatoorium on oma pinnalt küllaltki suur, arvestades just rannajoone lähedust. Mil määral selle akvatooriumi andmine looduskaitse alluvusse on seotud peatselt vastuvõetava kalastusseadusega? Kaldaäärse akvatooriumi andmine looduskaitse haldusesse on pärssiva toimega kohalikele rannaelanikele, kalaressursside kasutamisele, aga mitte tööstuslikule kalapüügile. See on esimene küsimus. Ja teiseks. Samas paragrahvis on öeldud, et vabariikliku tähtsusega looduskaitsemaa on looduskaitseorganite halduses. Kas ei peaks olema see ikkagi kohaliku omavalitsuse, tähendab valla halduses? See on palju praktilisem ja elulähedasem. Mismoodi teie reageerite?

J. Raidla

Teisele küsimusele ma reageeriksin selliselt: on ette nähtud mõlema haldamise võimalus. See sõltub selle maa-ala tähtsusest meie riigile ja rahvale. See tunnistatakse kas vabariikliku tähtsusega või kohaliku tähtsusega looduskaitsealaks. Need võimalused on mõlemad olemas ja kodeeritud ka sellesse seaduseelnõusse, kui te vaatate munitsipaalmaad §-s 38 ja järgnevaid paragrahve, siis seal on neid võimalusi kirjeldatud. Mis puudutab nüüd § 52 seost

kalastusseadusega, siis see seos on olemas, kuid see seos ei ole mitte otsene. Kalastusseadus ei hakka siin mitte reguleerima neid omandiõiguslikke aspekte, mis tulenevad omandireformist, maaseadusest ja omandiseadusest Eestis, vaid kalastusseadus on, nagu pealkirigi kinnitab, kalapüügiseadus ja reguleerib neid suhteid, mis seoses selle tegevusega tekivad. Ma leian, et siin praegu põhimõttelist vastuolu nende seaduste vahel ei saa tekkida ja juhul, kui nendes projektides vastuolu leidub, siis sel juhul tuleb loomulikult korrigeerida kalastusseadust vastavalt sellele, kuidas võetakse vastu see seadus.

K. Ellik

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja ja lugupeetud kolleegid! Minu küsimus on rohkem sotsiaalpsühholoogilist laadi ja puudutab § 41, põllumajanduslikku munitsipaalmaad. Milleks see maakasutajate lahterdamine kaheksaks? Kas siin ei tiku toimima see vana võrdsematest võrdsemate ülesehituse oht? Palun selgitage seda. Aitäh!

J. Raidla

Üks tõlgendusvõimalus on lahterdamise kaudu võrdsematest võrdsemate leidmine. Kuid võtame küsimuse vaatluse alla teise subjekti seisukohalt. Nimelt selle isiku seisukohalt, kes maakasutust taotleb, ja kui me ei anna talle võimalust valida alternatiivide vahel, siis ausalt öeldes me oleme tema valikuvõimalusi ahistanud. See paragrahv ikkagi just sellele teisele loogikale toetubki.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Mul on üks küsimus. Mis on maa? Kas on püütud anda maa definitsiooni, et oleks võimalik selgeks teha kodanikule, mille kohta see seadus käib? Kas maa on kui omandiõiguse objekt, kinnisvara, tootmisvahend või rajatis, milles sisaldub töö, inimese elamisruum või tegevusväli, territoorium? Mis mõttes on maa loodusressurs, elu allikas, rahvuslik rikkus, tema elamisruum jne.? Kas peate maa definitsiooni maaseaduse preambulas vajalikuks või mitte? Milline see võiks olla ja mis on maa eelkõige ja mis neist võimalikest prioriteetidest tuleneb?

J. Raidla

Maad on üks-üheselt väga raske defineerida. Nii nagu ma ei ole kohanud siiani ka maakera definitsiooni, mis see täpselt on. See on planeet, meie elukeskkond ja kõik muu kokku. Maaseaduse eelnõu käsitleb maad ka üsna mitmest aspektist. Kui me vaatame näiteks § 2

lõiget 2, siis on kahtlemata tegemist rahvusliku rikkusega, ja näeme ka seda, et siin praegusel juhul regulatsioonimehhanism otseselt edasi ei arene. Kui me vaatame § 1 lõiget 1, kus sätestatakse maaseaduse eesmärgid ja ülesanded, siis siin käib jutt igale territooriumi osale omaniku leidmisest. Kui me vaatame § 4 "Maakasutus", siis mitte see ei ole maakasutusõigus, juriidilise omandiõiguse üks aspekte, vaid maakasutus on laiem mõiste. Mis on siis tegevus, mis hõlmab pinnase ja mulla või territooriumi kasutamist, kusjuures maakasutus on võimalik nii omandiõiguse kui kasutusõiguse alusel. Norm, millest areneb välja regulatsioonimehhanism, on § 7 – maa kui kinnisvara. Selle järgi käib maaseaduse põhiline regulatsioon ja üldnormid tulenevad praktiliselt kõik sellest. Ülejäänud on kaasnevad normid, mis ei ole kõik lõpuni välja arendatud ja nad ei saagi seda olla, sellepärast et maaseaduse eesmärgiks ja maareformi eesmärgiks on siiski maa viimine tsiviilkäibesse nende piirangutega, mis tulenevad muudest parameetritest, sealhulgas ka sellest § 2 lõikest 2, mille järgi maa on rahvuslik rikkus, ja mõnes osas tuleb lähtuvalt sellest maa tsiviilkäibele kui kinnisvara käibele seada piiranguid. Sellisena näen mina suuremaid seoseid nende mõistete vahel.

K. Kama

Härra minister! Esimene küsimus. Miks on § 63, mis räägib juhtudest, kui maad ei tagastata, maakasutusõiguse peatükis, aga mitte maaomandiõiguse peatükis? Teine küsimus. Miks tehakse selles seaduses vahet lepingulisse ja otsuselisse maakasutusse andmise vahel? Ma nimelt väidan, et see vahetegemine on vastuolus juba vastuvõetud Eesti Vabariigi omandiseadusega, kus on tunnustatud kõikide omandivormide võrdsust. Siin üht sorti omanik saab ühtemoodi rendile, teist sorti omanik teistmoodi.

J. Raidla

Paragrahv 63 on paigutatud ilmselt maakasutuse alla, lähtudes maareformi loogikast, millest oli ka juttu. Nimelt, et maa liigub omandivormide kaupa läbi munitsipaalomandi eraomandisse, ja liigub eraomandisse läbi kasutusõiguse. Sellepärast on need normid ka siia võetud. Nüüd lepinguline ja otsuseline, miks on need kaks eristamist olemas? Aga sellepärast, et rahalised vahekorrad on nende maakasutamistüüpide juures erinevad. Maakasutuse puhul on selle kasutaja koormis maamaksu tasumise näol. See on põhiline erinevus.

T. Saarman

Austatud juhataja, lugupeetud minister! Mul on küsimus § 14 lõike 4 kohta, kus viimane lause ütleb, et eraomandusse võivad üle minna vaid eraomaniku maaga ümbritsetud veekogud. Siit küsimus: kas saab tagasi veekogude all olnud maa, kuna tänaseks on maaparanduse käigus paljud veekogud kadunud ja praegu kasutatakse näiteks rohumaadena? Kelle omandusse jäävad need veekogud, mis kuulusid varem talu juurde? Seal tegeldi näiteks kalapüügiga ning veekogu ümber maad ei omatud. Seda soovitakse aga taastada endisena, kuid praegune seaduseelnõu seda võimalust ette ei näe. Siis oleks mul küsimus veel § 78 2. lõike kohta, kus viimane lause ütleb, et kohaliku omavalitsuse organ on kohustatud taotluse rahuldama, tähendab, siin on juriidiliste isikute maakasutusega tegu. Kas on ikkagi õige see, et kohaliku omavalitsuse organ on igal juhul kohustatud taotluse rahuldama? Võib-olla näiteks taotleja oma tervisliku seisundi tõttu või mõnel muul põhjusel ei ole suuteline maal tegutsema, kuid ta on endast väga heal arvamusel. Aitäh!

J. Raidla

Esmalt veekogudest. Tõepoolest on § 14 lõige 2 praegu selliselt sätestatud. Kui on tegemist kuivanud veekoguga või sisuliselt endise veekogu põhjaga, ma sain teie küsimusest niimoodi aru, ja ta jääb tagastatava krundi sisse, siis ei ole mingit takistust selle seaduse järgi tagastamiseks. Kui on tegemist aga selliste siseveekogudega, mis eraomanikule kuuluva maaga ei ole ümbritsetud, siis praeguse seaduse järgi jäävad need munitsipaliteetide või riigi kätte. Kui meie siin Eestis peame praegu tegelema üldjuhul sektorite jagamisega veekogudel või siis kõrguste jagamisega õhuruumis maaomandi kohal, siis suurriigid tegelevad omandiõiguslike aspektide läbitöötamisega kosmose suhtes. Ka see pole seni lahendust leidnud. See sektorite loomine ilmselt ei anna meile mingisugust tulemust.

Nüüd § 78 lõige 2, see on kohustatusest. Vaadake, selle paragrahvi lõikeid 1 ja 2 on autorid püüdnud esitada teineteist tasakaalustavate normidena. See tähendab, et ühelt poolt anda stabiilse arengu võimalus majanditele, kui on piisavalt isikuid, kes soovivad sellist arengut jätkata, ja teiselt poolt, kui on tegemist inimesega, kes tahab majandist lahkuda ja seejuures talu hakata pidama ja maad saada, siis peab tal olema võimalus ka see soov imperatiivselt läbi viia. Sellepärast on siia sisse praegu pandud ka "kohustatud". Lähtutakse eeldusest, et maal elav ja maaharimisega tegelev, sovhoosis, kolhoosis või mõnes muus ettevõttes, majandis, põllumajanduslikus majandis töötav töötaja peaks olema see subjekt, kes on võimeline maad harima talunikuna ja ka mitte ainult harima, vaid tootma. See on see eeldus.

P. Lutt

Lugupeetav härra Raidla! Mul on teile kaks küsimust. Paragrahvis 29 maa ostuhinna kohta on öeldud, et selle lahendab vabariigi valitsus, lähtudes maa kvaliteedist. Kas te võite öelda, kas selle kvaliteedi all on mõeldud praegusi maahindeid, mis on tehtud praktiliselt kontorites ja põlve otsas, kus tegelikult maa väärtust pole hinnatud, või tehakse siis uus maa hindamine? See on esimene küsimus. Teine küsimus. Paragrahvis 61 on loetletud maa pärijad. Siin on selge sõnaga öeldud, et 1992. aasta 1. jaanuar on maa pärijateks, ütleme, taluomanik ja tema laps, kuid lapselaps on sealt välja jäetud, mis on muidugi väga ebaõiglane. Võtame sellise näite. Kui 1949. aastal küüditati ära taluperemees, tema poeg ja lapsed, siis peremees küll vaevalt Siberist tagasi tuli. Poeg heal juhul tuli tagasi, kuid lapselapsed tulid kindlasti tagasi ja see juhtus umbes aastail 1956–1958. Sel ajal ei saanud need lapselapsed mingil juhul sinna talusse elama asuda ja nad pole sinna talusse kuni tänase päevani elama asunud, sest neid pole lihtsalt lastud. Kuidas me saame siis sellelt lapselapselt ära võtta pärimisõiguse? Aitäh!

J. Raidla

Kõigepealt esimene küsimus. Maaseadus näeb ette maa hindamise seaduse koostamist. See tähendab seda, et maa tuleb täiesti uuesti hinnata, ja see on ka üks põhjusi, mis pärast maareform on praegu nii etapiseeritud, et oleks võimalik maa hindamine ja vajalike maakorraldustööde läbiviimine, sest teie ja teised põllumajandusega lähemalt seotud isikud (teatava aja jooksul julgen ma ka ennast nende hulka arvata) teavad üsna täpselt, mismoodi on boniteedihinded praegu kujunenud ja kui palju nad tegelikult vastavad maa tegelikule väärtusele ja tegelikule tootmisvõimsusele. Seda esiteks. Nii et tõepoolest, uus hindamine on ette nähtud selle seaduse järgi.

Ja teine küsimus, pärijate ringi kohta. Kehtivad pärimisnormid on vaja täpsustada ja siia sisse tuua ainuüksi sellepärast, et taluseaduses ettenähtud pärijate ring on praegu oluliselt laiem. Mitte ainult ülenevas ja alanevas liinis, vaid ka kõrvalliinides on taluseadusega pärimisõigus ette nähtud, kusjuures taluseaduses on pärimisõigus. See on kummaline institutsioon meie õiguses. Pärimisõigus laieneb käsutusõigusele, see tähendab, ei pärita mitte ainult objekti, vaid kasutusõigust. Alates Vana-Rooma õigusest sellist pärimist ei tunnustata, kui väga aus olla. Siin on nüüd tegemist pärimisõiguse viimisega selle normaalsele substantsile, normaalsele alusele omandi suhtes.

Nüüd küsimuse teine osa. See, mis puudutab lastelaste osa pärijatega. Siin on lapselapsed sisse toodud ühel tingimusel: kui nad elavad vanavanemate talus ja oma elamise ning tegevusega kinnitavad võimalikkust seda talu edasi viia. Siin on tegemist nüüd seaduse ühe

loogikaga ja ma julgeksin anda hinnangu, et tegemist on mõnes mõttes mõõduka maareformiprojektiga, mis on suunatud sellele, et põllumajanduslik tootmine selle reformi esimesel etapil ja eriti teise etapi alguses ei langeks katastroofiliselt. See ideoloogia. Seetõttu tõepoolest on ka otsus lastelastest pärijate ringi lülitamise kohta ilma tingimusteta, siin on ta praegu tingimusega, jälle poliitilise otsustuse küsimus.

A. Mölder

Austatud juhataja, lugupeetud minister! Kas ma saan õigesti aru, et seaduses sätestatud rentimise võimalus on sisuliselt omanikule kahjulik, kui arvestada seda, et kuni 20% maamaksust võib võtta renti? Kas see tähendab rentimise sisulist välistamist? See on esimene küsimus. Ja teiseks, kas on võimalik selline omanik, kes ise maad ei hari, või lahendab selle palgatöölise piiramatu kasutamine?

J. Raidla

Maaomanikku, kes ise ei hari ja piirdub palgatöölise kasutamisega, ei saa maareformi esimesel etapil olla. Kui maareform on lõppenud ja maa on jõudnud formaalsesse tsiviilkaibes, siis osutub see võimalikuks.

Nüüd esimesest küsimusest, rentimise vägistamisest. Ma ei saanudki praegu väga täpselt aru, ma ei ole sellele mõttele tulnud, et rentimine on vägistatud. Loomulikult, me oleme sellest erinevalt aru saanud. Ilmselt on tegemist redaktsioonilise veaga. Jutt käib ikka üle 20%-lisest lisandist.

(Hääl saalist.)

Välistatud? Vabandust, ma kuulsin valesti.

I. Hallaste

Lugupeetud juhataja, austatud minister! Mul on mõned küsimused seoses maaseadusega. Kõigepealt § 23 lõige 3 ütleb, et maa tagastatakse tasuta sellele osale, millele on tõendatud väljaostumaksu tasumine ja maaga seotud pangalaenude puudumine. Pangalaenude puudumise kohta tuleb maaomandiõiguse taastamist taotleval isikul esitada tõendid 1992. aasta 1. jaanuariks. Kuidas sellised tõendid, mis eeldavad võlgade puudumist, tuleb esitada ja kuidas valitsus seda üldse mõelnud on? Kui palju tuleks võtta arhiivitöötajaid ametisse? Teatavasti need pangad, mis Eesti ajal olid, enam ei tööta jne. Tekib terve rida probleeme.

Teine küsimus seoses § 63 lõike 1 punktiga 3, kus on öeldud, et maad ei tagastata, kui maa

taotleja oma professionaalsete teadmiste, oskuste, kogemuste, tervisliku seisundi ja varaliste võimaluste poolest pole võimeline talu majandama. Kui palju peab enne maa kättesaamist olema taotlejal vara?

Siis teiseks. Kui kõrget vanust on mõeldud, et lähtutakse vanusest? Kas 60-aastasele enam tagasi ei anta või on piir 65 juures või kus see piir on? Milline on maa tagastamist välistav haiguste loetelu? Kas krooniline nohu võib olla aluseks keelduda maa tagastamisest või peab olema juba tegemist südamerikkega, et maad ei tagastata? See on nüüd § 63 kohta.

Ja nüüd veel viimane küsimus. Paragrahvi 60 lõikes 4 on öeldud, et kui hoonete alla jäävat ja nendega piirnevat maad ei ole rohkem kui 0,5 ha, siis seda ei pea asendama ja selle eest ei maksta ka kompensatsiooni. Mis saab linnades ja teistes asulates olevatest majakruntidest, mis on üldjuhul väiksemad kui pool hektarit? Praegune seaduse sõnastus välistab nende tagastamise täielikult. Järelikult kõige väärtuslikum osa, kõige kallim osa maast jääb tagastamata. Kas on mõeldud seda seaduseelnõu koostajate poolt? Aitäh!

J. Raidla

Paragrahv 23 laenude tagastamisest ja võlgade puudumise tõendamisest. Arhiivide probleem on tõesti probleem. Arhiivid on meil praegu juba ummikus, lihtsalt sellepärast, et taotluste ja sooviavalduste arv on nii plahvatuslikult tõusnud ja arhiivitöötajate arv on lõpmatult väike. Siin ei ole muud väljapääsu, kui loodetavasti Ülemnõukogu kinnitab järgmise aasta eelarve selliselt, et arhiividele saab oluliselt rohkem eraldada. Siis ei ole muud teha, kui peame eelarvet suurendama ja eelarve muudatused Ülemnõukogusse tooma. Muud võimalust ma ei näe, see ei ole mul huumoriga öeldud, see on kohutavalt tõsine probleem. Osa arhiive ei suuda enam avaldusi vastu võtta. Nad on ametlikult seda teatanud. Samal ajal tõendama peab. Me võime tõendamiskoormist ümber jagada, sellest oli meil ka täna arutelu alguses juttu. Tõendamiskoormise ümberjagamine on võimalik, kuid see ei võta maha arhiivide probleemi. Nagu eelnevalt oli juttu, on esimene probleem usalduse küsimus. Teine probleem on see, et vajalikke objektiivseid kriteeriume on võimalik lisada valitsuse aktidega ja muude rakendusaktidega, võimalik et ka Ülemnõukogu omadega. Kolmandaks, jah, tõepoolest nendest variantidest võib ka loobuda. Kuid selles on oma oht kahtlemata. Järelikult ma usun, et me peaksime püüdlema Ülemnõukogus arutluse käigus objektiivsete kriteeriumide leidmise poole, millega oleks võimalik subjektiivsust minimeerida, seda vältida vaevalt et võimalik on. Ja mis puutub organisatsioonilistesse struktuuridesse, siis praegu, mitte eriti edukalt, tõi küll, kuid talunike suhtes atesteerimissüsteemi töötatakse välja ja osaliselt juba ka rakendatakse.

Olgu märgitud, et see ei ole mitte meie Eesti väljamõeldis, vaid seda tehakse nendes tsiviliseeritud maades, kus rahvusvahelist õigust rakendatakse, nagu eile selgus.

Kas olid kõik küsimused? Paragrahv 60 lõige 4? Aga selle küsimuse vastab ära ju selle paragrahvi pealkiri – kodukoha õiguse arvestamine talude taastamisel. Jutt käib taludest, hakkab kohe punktiga 1 peale. Nii et see linnadele ei laiene. Vajaduse korral täpsustame, lisame siis 4. lõike siia juurde.

J. Põld

Härra minister! Mul on selline kahtlus, et 5. peatükk – maakasutuse õigus – eeldab tulevikus sellise institutsiooni rajamist, mis oleks maakasutuse suhtes kohtunikuks. Kas siis maakohus või kaelakohus või ma ei tea milline kohus. Miks siin on päris mitu paragrahvi, kus on öeldud, ma võin tuua näiteks § 61 lõike 2: "Talu taastamiseks või rajamiseks ei eraldata maad, kui taotletav maa ei vasta perspektiivse põllumajandusliku tootmise nõuetele." Lähiminevik pakub küllaldaselt mõtteainet, et olid perspektiivsed asulad ja mitteperspektiivsed asulad. See hävitas meie asundust. Kes ikkagi annab hinnangu, kas maa on põllumajanduslikult perspektiivne? Võib-olla oleks õigem üldse mitte põllumajanduslikult seda talu taastada. Samuti § 6 lõige 3. Kolleeg Hallaste juba väga teravmeelselt märkis, et kes on siis professionaalsete teadmiste, oskuste ja kogemuste hindaja? Kas selleks peab olema mingi institutsioon? Milline see võiks olla? Ja sama paragrahvi lõige 4. Kui maa taotleja ei hakka talu majandama, kes on see, kes teab, et maa taotleja ei hakka talu majandama? Aitäh!

J. Raidla

Nende küsimuste lahendamise saame selle maareformi loogika järgi anda praktiliselt ainult munitsipalteetidele, esmatasandi omavalitsusele. Teist varianti ei pea ma isegi mitte võimalikuks. Perspektiivsus. Mulle tundub, et ei ole kuskil mujal kompetentsemaid inimesi otsustama perspektiivsuse üle kui valla volikogus, mitte kuskil mujal. Ja loomulikult saab valla volikogu neid otsustusi langetada, kui on läbi viidud vastav maakorraldus, kui tal on see plaan vähemalt olemas ja kui ta teab maa hinda. Mis puudutab neid ülejäänud aspekte, mida me just praegu arutasime, ma olen nõus, et püüdleme kriteeriumide objektiivsuse astme tõstmise poole. Kuid mingeid kriteeriume me ilmselt säilitama peame, sest vastasel korral ei ole võimalik kohalikel omavalitsustel praktiliselt nende omanduses oleva maa edasist saatust mitte mingisuguste kriteeriumide alusel suunata ja otsustada. Ei ole võimalik sel juhul praktiliselt ka teostada vajalikku kontrolli kohaliku elanikkonna huvides. Ma ei näe võimalust nendest loobuda, kuid ma toetan ideed minna nende kriteeriumide objektiivseks muutmise

juurde. Ja võib-olla osa neist siis siit maha võtta, kui me ei leia mehhanismi, kuidas neid rakendada. Kuigi loodetavasti rakendusotsused peaksid seda oluliselt selgitama.

R. Järlik

Austatud juhataja, austatud härra minister! Aastatel 1944–1946 läbiviidud maareformiga jäi taludelt võõrandatud maast väga suur osa riigi nn. reservfondi. Kui mu mälu mind ei peta, oli seda 1946. aastal, enne kolhooside moodustamist umbes 300 000 ha, aga ma kardan, et seda oli isegi rohkem. Seegi tähendab, et umbes 10 000 talu hakkasid kasvatama maltsa ja võsa. Mis te arvate, millega võiks garanteerida, et selle seaduse järgi munitsipaalomandusse jääv tagavaramaa ikkagi midagi kasvataks, midagi kannaks ja midagi annaks, et tagada võimalikult suure maa heaperemehelik kasutamine? Aitäh!

J. Raidla

Ma arvan, et seda on võimalik tagada ainult kahe momendi elluviimisega. Esiteks, demokraatia saab olla ainus mehhanism, mis takistab uusi omandiõiguslikke programme korraldamast nii, nagu neid tol ajal tehti. Ja teiseks, maaomanike, sealhulgas kohalike omavalitsuste ja riigi huvitatus efektiivsest maakasutusest. Rohkem garantiisid on võimalik võib-olla leida, aga efektiivselt toimivaid vaevalt. Vaadake, ma ei mõistaks sel juhul ühte valla volikogu, kes püüaks luua mingi tohutult suure reservmaa, millest ta ju mitte midagi ei saa. See oleks sel juhul väga ebakompetentsete vallavolinike kogu, muud mitte midagi.

J. Lippmaa

Lugupeetud juhataja, härra Raidla! Minul on nende kahe nüüd arutusel oleva seaduse suhtes tekitanud rahulolematust järgmised asjad. Maaseaduse § 51 – vabariikliku tähtsusega kuurortmaa. Lõige 1 ütleb: "Vabariikliku tähtsusega kuurortmaaks loetakse kõik käesoleva seaduse kehtima hakkamise momendil vabariiklike ravi-, kuurort- või puhkeasutuste kasutuses olev maa." Paragrahv 37 – munitsipaalomandi tekkimine. Minu arust puudub siin punkt munitsipaalomandi tagastamisest. Ja nüüd, kui me läheme omandireformi aluste juurde, siis § 21 – munitsipaliseerimise objekt – ütleb: "Munitsipaliseerimise objektiks on riigi omanduses olev vara, mis asub vastava valla, alevi, linna, vabariikliku linna, maakonna territooriumil ja mida riik peab vajalikuks üle anda munitsipaalomandusse, kohaliku omavalitsuse omandusse ..." Ja § 21 lõige 2 ütleb: "Munitsipaliseerimise objektiks ei või olla riigi omanduses olev vara, mis on vajalik Eesti Vabariigi kui terviku sotsiaalse ja majandusliku arengu riiklikuks kindlustamiseks." Mina loen nüüd välja nii, et nende

seadustega kuurortmaad ei taheta munitsipaalomandusse tagastada, mis seal enne oli. Ja nüüd § 21 lõige 11 omandireformi seadusest. Mina identifitseerin sõna "riik" siin valitsusega või konkreetselt ministeeriumiga, kelle valduses on kuurortobjektid. Või täpsemalt öeldes ministriga või mingi ministeeriumi ametnikuga. See tähendab, kui ma need nüüd kokku loen, siis tuleb välja niimoodi, et varem munitsipaalomanduses olevate kuurortmaade andmine linnale tagasi sõltub ühe ministeeriumiametniku suvalisest tahtest. Kas ma saan õigesti aru? Kui see nii on, siis pärnakana on mul vastuväiteid sellele. Või ei saa ma õigesti aru?

J. Raidla

Ma mõistan seda küll veidi teisiti. Ma ei tea, kumb siis õigesti aru saab ja kumb mitte. Võib-olla tõesti on tegemist veaga. Kuid ma kardan, et mitte. Ma püüan selle probleemi lahti harutada. Esiteks, mis puudutab munitsipaalomandi tagastamist. Nende omandireformi õigustatud subjektide hulgas, kellele varade tagastamine toimub samamoodi nõudeõiguse alusel või teatavatel tingimustel taotlusõiguse alusel, on kohalik omavalitsusorgan, see tähendab munitsipaliteet territoriaalsuse põhimõttel. See tähendab, need varad, mis kunagi kuulusid munitsipaalomandusse ja mille suhtes on loomulikult siis tagasinõude õigus. See õigus tekib sellel omavalitsusel, kelle territooriumil nad praegu asuvad. See tähendab, et see on võetud selleks sinna sisse, et varade tagastamise protsessis selle kaudu ei tekiks administratiivpiiride ümberjagamist Eestis, mida ilmselt ei ole otstarbekas teha selle tõttu. Nii et see puutub nüüd tagastamisõigusesse. Õigus on olemas ja see ei sõltu ei valitsuse ega ministeeriumi suvast. Nüüd maa suhtes. Maaga on tõepoolest see norm olemas, et selle seaduse kehtima hakkamise hetkel on need maad riigi omanduses. Kuid siin on seesama loogika, alles selle reformi esimesel etapil algab ju maade liikumine riigimandusest munitsipaalomandusse. Näiteks Pärnu puhul, võib-olla ma ütlen väga ekslikult ja rutakalt välja, mulle tundub, Pärnu linna maa läheb ikka Pärnu munitsipaalomandusse.

I. Raig

Austatud spiiker, austatud minister! Mul on organisatsioonilist laadi küsimused. Teatavasti on juba ajakirjanduses ja ka siin saalis maaseaduse kohta tehtud hulganisti märkusi. Kuidas on mõeldud nende märkuste ja parandusettepanekute analüüs organisatsiooniliselt, kuna rahvaarutelu viimane tähtaeg on 20. mai. Millal teeb Ülemnõukogu sellest kokkuvõtte? Maaseaduse autoriks ja koostajaks on märgitud Vilma Kelder. Tema siin saalis ei viibi. Kas ta siia saali tuleb, kas temaga neid parandusettepanekuid hakatakse kooskõlastama? Paluks selgitust, kuidas hakkab töö maaseadusega edasi minema.

Ja teine küsimus. Kuidas on mõeldud justiitsministeeriumil maaseaduse alusel maareformi käivitamine? Milliseid seaduseelnõusid veel valmistatakse ette justiitsministeeriumi poolt või mõne teise vabariigi valitsuse keskasutuse poolt, et alustada realselt maareformiga, ning millal ministri arvates algab meil Eesti Vabariigis maareformi ellurakendamine?

J. Raidla

Ma alustan lõpust, kuivõrd see on kõige värskemalt meeles. Ma arvan, et maareform peaks algama peale 1992. aasta 1. jaanuari. See tähendab seda, et maaseadus tuleks loomulikult Ülemnõukogus kiiresti vastu võtta, see tähendab väga kiiret maaseaduse vastuvõtmist. Ja kehtestamise tähtajaks panna 1992. aasta 1. jaanuar. Siis jääks pool aastat ettevalmistustöödeks, mis peaks olema optimaalne selleks, et maareform sellest tähtajast käivitada. Ma ei oska kinnitada, kas professor Kelder lähemal ajal siia saali jõuab. Minu teada on praegu tegemist mõningate tervislike põhjustega, kuid ma olen kindel, me oleme temaga varem sellest rääkinud, et maaseadusele lõpliku lihvi andmine pärast seda, kui ta on Ülemnõukogu debatil läbinud, on võimalik ja otstarbekas tema osavõtul. Organisatsiooniline külg.

Küsimus oli aktide kohta. Osa akte on siin maaseaduse eelnõus otse loetletud, mille väljatöötamine on vajalik. Viidatud on maakorraldusseadusele, viidatud on maa hindamise seadusele ja mõningatele teistele aktidele, mis ei ole nii kapitaalse iseloomuga, pluss see, millest oli ka eile juttu, tähendab, põllumajanduse omandireformi seadus. Need kolm seadust on põhimõttelist laadi, mille olemasolu on vajalik. Nendest kolmest kahe esimese väljatöötamisega tegeldakse. Põllumajanduse omandireformi seadus on praktiliselt valmis. Maakorraldusseaduse väljatöötamisega on ka tegeldud. Ma ei oska kinnitada, milline on seis maa hindamise probleemi lahendamisel.

Organisatsioonilisest küljest. Mul on raske siin midagi öelda. Võin ainult arvata. Sellepärast, et organisatsiooniline külg on Ülemnõukogu ja tema organite pädevuses, seetõttu minu arvamus on lihtsalt arvamus. Kuid mulle tundub, et juhtivkomisjon, kes selle maaseaduse eelnõuga tegeleb, peaks loomulikult kõik arvamused praegu kõigepealt mehaaniliselt summeerima, kokku võtma ja pärast seda peaks toimuma komisjoni laiendatud arutelu. On moodustatud ka omandi- ja maareformi spetsiaalne komisjon. Näiteks need kaks komisjoni koos, ma eeldan, et võib-olla ka härra Veetõusme komisjon lisaks, kuivõrd omandireform on sellega seotud. Siis peaks toimuma nende komisjonide 10–20 laiendatud istungit – seda numbrit ma ei ütle mitte huupi, sest probleemide ring on just nii suur –, mille tagajärjel siis need komisjonid saaksid esitada ettepanekud Ülemnõukogule. Kindlasti on vaja, et mitte ei

tehtaks ainult parandusi, vaid Ülemnõukogu täiskogule esitataks tegelikult laekunud ettepanekud. Lõpliku otsuse langetamiseks on vaja ikkagi lauale panna kogu informatsioonipakk. Ma kujutan seda niimoodi ette. Otseselt maaseaduse väljatöötamisega justiitsministeerium tegelnud ei ole. See on toimunud põllumajandusministeeriumi eestvedamisel. Justiitsministeerium on osalenud episoodiliselt kooskõlastamise staadiumis ja mul endal on tulnud mõned korrad osaleda ka arutelus.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister! Paluksin kommenteerida § 11 lõike 2 teist lauset. Siin on kirjas niimoodi: "Maavaldajate ja teiste isikute varale kahju tekitamata ja nende nõusolekuta on lubatud üles seada stardi- ja maandumiskohtade tähiseid, märgutulesid jne." Minul tekkis niisugune küsimus: kuidas on üldse võimalik kahju tekitamata neid seadeldisi üles panna? Sest need võtavad ruuni ja tuleb üle põllu ikka vahetevahel sõita.

Teine küsimuse pool on selline, et kuidas seda seostada meile sõbralike õhujõududega, kes asuvad meie territooriumil. Kui see paragrahv kirja saab, siis mõnel härrasmehel, kes kannab päris palju kuppe õlal, võib tekkida niisugune tunne, et ta võib kõike teha. Aitäh!

J. Raidla

Mis puudutab nüüd küsimuse esimest poolt, siis ilmselt on võimalik. Kui telefon on olemas, saab telefoniposti otsa panna punase laterna, nagu tehakse.

K. Koha

Aga kuidas jääb kahju tekitamisega? Kumb siis kumba tingib? Aga kui tekitatakse kahju, kas siis nõusolekut küsitakse või ei? See lause on niisugune, et ma ei loe välja.

J. Raidla

Kui tekitatakse kahju, siis käivitub tsiviilõiguslik mehhanism, alates tsiviilkoodeksi §-st 448, mille järgi tekitatud kahju kuulub süüdlase poolt hüvitamisele. Nii et siin on meil õiguslik mehhanism olemas. Nüüd armee, lennukid. Vaadake, siin on veel üks paragrahv, mis puudutab riigikaitsemaad. Seal on üks norm, et Eesti Vabariik jätab maareformi käigus enda kätte vajalikud maad, mis on riigikaitse otstarbega. Ja lisaks on kirjas norm, et teiste riikide poolt maa kasutamine oma baasideks ja sõjaväelisteks objektideks toimub lepingute järgi. Ma nimetaksin seda normi atraktiivseks, sellepärast et sellel atraktiivsusel ei ole praegu

reaalsuse katet, kuid ka Ülemnõukogu on selle varem juba oma otsustega maha pannud, et selle poole püüeldakse ja seda on seal arvestatud.

P. Kask

Lugupeetud härra ettekandja! Mul on küsimus § 23 lõike 3 kohta. Nimelt see ütleb, et maa omandiõigus taastatakse ainult juhul, kui on tõestatud maaga seotud pangalaenude puudumine. Mul on selline küsimus. Oletame, et need pangalaenud siiski olid. Kellele siis maa kuulub? Kui ta ei kuulu selle omanikule, kas ta kuulub siis pankurile? Kas see tähendab, et pankuril on õigus seda maad tagasi saada? Või mis õigusega see maaomand läheb siis üle riigile? Tänan!

J. Raidla

Praegusel hetkel on maaomand riigi käes, omandiseaduse § 35 lõike 1 ja Ülemnõukogu 1990. aasta 20. detsembri otsuse punkti 1 alusel. Aga maa loomulikult ei muutunud sellega veel pankuri omaks. Maaomanikuks on võimalik saada ka kinnisvaradele pealepandud koormistega. Järelikult näiteks siis, kui pangalaen või väljaostumaks on tasumata, on võimalik maaomanikuks saada koondhüpoteegiga. Nii et võimalus saab olema.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja, austatud minister! Ma esitan ka mõned küsimused. Paragrahvi 19 lõikes 3 öeldakse: "Eelarvelistel tervishoiu-, kultuuri-, spordi-, teadus- ja haridusasutustel, sõltumata maa asukohast ja omandiõigusest..." Ma tahaksin teada, mida see "omandiõigus" siin tähendab. Edasi, § 23 lõige 2 viitab taluseadusele ja sulgudes on "kuni 1. jaanuarini 1992". Kas see, mis sulgudes, tuleneb ainult taluseadusest või miskist muust? Ja üldse, kuidas te suhtute taluseaduse ja käesoleva seaduse vahekorda? Siis § 63 – maa mittetagastamine. Kas te olete arutanud valitsuses, mida tähendab § 63 lõike 1 ütlus, et maad ei tagastata, kui maa tagastamine teeb võimatuks tervikvara kasutamise? Praktiliselt on ju niimoodi, et põllumajandusmaalt saadav toodang läheb 90% ulatuses sinna tervikvaradesse ehk loomakasvatuskompleksidesse, tähendab, 90% ei ole võimalik tagastada. Ja viimane küsimus. Ma ei saanud enne vastust. Paragrahv 78 lõige 1. Kuidas tegelikkuses realiseerub see 2/3 majandi töötajate otsustus jätkata senises vormis? Ja mida see tähendab maa taotlejatele?

J. Raidla

Paragrahvi 23 lõige 2 ja taluseaduse ning käesoleva maaseaduse eelnõu vahekord. Nagu öeldud, maaseadus arendab sama protsessi, mida taluseadus algatas ja viis edasi viisil, mille puhul võib juba kõnelda reformist, kuivõrd esiteks toimub see massilises ulatuses ja teiseks toimub omandivormide vahetus. Tõepoolest, pärijate ringid on erinevad ja sellepärast ka see § 23 lõige 2 on siia sisse toodud, sest maaseaduse pärijate ring erineb sellest, mis on taluseaduses, maaseaduses on see ette nähtud ainult alanevas liinis, taluseaduses ka kõrvalharudena.

Ma vabandan, ma vist jätsin ühe küsimuse vahelt välja. Paragrahv 19 lõige 3, siin ma olen küsijaga ühel meelel. Minu meelest kaks sõna – ja omandiõigusest – tuleks välja võtta, mulle tundub nii. Ma võib-olla tegin praegu seaduse kontseptsioonile liiga, aga ma ise olen küll sellisel arvamusel. Paragrahvi 63 lõike 3 punkt 1, tervikvarad. See on nüüd küsimuste küsimus. Tervikvara on tõepoolest põhiliselt see, millele te viitasite, see tähendab loomakasvatusfarmid ja loomulikult sinna juurde kuuluv maa. See on loogiline. Eesti põllumajanduses on praegu tehnoloogilist tervikvara kokku umbes 7000 üksust, tohutult suur arv. Kuigi siin käib jutt tervikvarast. Küllalt raske on teisele otsustusele asuda. Seni ei ole keegi sellele veel pakkunud mõistlikku alternatiivi. Võib-olla see veel tuleb. Ma lisaksin, et see ei tähenda, et privatiseerimine selles valdkonnas jääks ära. Vastupidi, privatiseerimiseks on palju võimalusi, mis ei ole ka ühitatav või taandatav üksiktalundi loomisele, näiteks kas või aktsioneerimine. Nii et selliseid kompromissvariante tuleb leida.

Paragrahv 78 lõige 1 puudutab ühismajandeid. Küsimus oli selles, kuidas see protsess välja näeb. See protsess saab välja näha ainult volinike ja üldkoosoleku kokkutulemisena. Käesoleval juhul on ilmselt otstarbekas tegemist teha üldkoosolekuga. Järelikult registreeritakse enne vastavad avaldused, mida juba praegu esitatakse maa saamise kohta. Olgu märgitud, et omandireformi alused näevad ette omanike ja varade registri raames eraldi varade ja omanike registri loomist, mis puudutab kollektiviseeritud vara. Järelikult pärast seda ka majandi koosolek otsustab küsimuse, kas minna lõplikult laiali või mitte, ja kui jätkata, siis järelikult proportsioonis laekunud avaldustega ja nende isikutega, kes ei ole avaldust andnud, lahendatakse jätkamise küsimus. Tasakaalustavaks momendiks on siin lõige 2, mille kohaselt isikul, kes soovib talu luua ja on andnud vastava avalduse, on selle õiguse realiseerimiseks olemas kategooriline vorm. Kohalik omavalitsus on praeguse projekti järgi kohustatud selle avalduse ka rahuldama. Ma rõhutan seda, et selleks ajaks on reeglina maa läinud munitsipaalomandisse. See tähendab, et langeb ära see instituut, mis praegu tegelikult

maasuhteid reguleerib, see on nn. esmakasutaja maakasutusõigus ehk põline maakasutusõigus, nimelt enne kehtinud konstitutsiooni § 10.

Kuidas? Teistele taotlejatele? Tähendab, teiste taotlejate suhtes on prioriteetidid paika pandud. Majandi olemasolu ei ole takistuseks maa omandiõiguse taastamisele. See on prioriteedina paika pandud ka imperatiivses vormis. See raskendab nende taotlejate olukorda, kellel ei ole mingil põhjusel omandiõiguse taastamise õigust. Kas ma ei saanud küsimusest õigesti aru?

Juhataja

Suur tänu! Jüri Reinson esitab veel küsimuse.

J. Reinson

Aitäh, mul ei ole küsimus, ma selgitan. Kui paragrahvis öeldakse, et majand jätkab oma tegevust, siis mina saan sellest aru ainult nii, et see majand jätkab oma tegevust majandina, nagu ta praegu on. Aga miks ma peaksin aru saama sellest teisiti?

J. Raidla

Sellepärast, et me ei saa seadusest välja rebida ühte paragrahvi ja ainult seda lugeda.

J. Reinson

Aga kas te, lugupeetud minister, ei näe sel juhul siin eelnevate paragrahvidega mingit vastuolu?

J. Raidla

Ei näe vastuolu. Paragrahvid ise jagunevad, nagu öeldud, üld- ja erinormideks. Üldnormidega on praegu paika pandud prioriteetidid. Kui nendest prioriteetidest jääb võimalus üle sellises vormis maakasutust ja tootmist jätkata, miks on kuskil vaja kirja panna kohustust see likvideerida, kui see võimalus ja soov on. Ma ei näe siin vastuolu.

J. Reinson

Täna, kui ta nii on.

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks, teine küsimus.

P. Priks

Lugupeetud minister! Ma pöördun nüüd veel üldisemal kujul tagasi § 35 juurde, kus on juttu omandamisloa andmisest keeldumisest. Seal on nüüd kirjas seitse punkti ja te arvasite, et põhiliselt peab otsustuse andma kõige madalama astme võimuorgani kätte. Kas me ei pea suure ettevaatlikkusega ikka sellesse asjasse suhtuma? Ka toon näiteks selle 7. punkti. Seal on öeldud, et järelikult ei tagastata või keeldutakse omandamisloa andmisest, kui kinnisvara on vajalik kohaliku tööhõive parandamiseks. Ma olen kindel, et näiteks praegu ühes virelevas sovhoosis, kui sinna tuleb paarkümmend talu, tugevat talu, kus hakatakse kõvasti tööd tegema, loodrite ja poole jõuga töötajate töökohad kaovad ära. Sellest lähtudes võib kohalik võim keelduda, kuna, ütleme, kahekümmel või kahesajal inimesel ei ole kuskil tööd teha. Kuidas te vaatate niisuguste asjade peale, kas võime kõik õigused ikka sellisel keerulisel momendil anda kohalikele võimuorganitele? Aitäh!

J. Raidla

Kui me kardame seda õigust sinna anda, siis me peame leidma uue koha, kellele me selle anname. Muidugi, siin on ohud olemas, kuid minu arvates me lähtume eeldusest, et puudub tegelik omavalitsus, esiteks. Ja teiseks, et puudub igasugune side selle omavalitsuse valitud liikmete, volikogu liikmete ja kohaliku elanikkonna vahel. Vaadake, ma ei tea, kas see arutus on õige või mitte, aga ma olen püüdnud endale pilti ette kujutada, mis ühes väikeses külas toimuma hakkab, kui selline mehhanism käima läheb, ja ma arvan, et esimene, mille külamehed selgeks saavad, on see, et nad saavad teada, kes on nende volinikud volikogus, ja teine on see, et nad hakkavad sellele volikogu liikmele üsna tõsiselt oma seisukohti avaldama, kuidas üht või teist küsimust lahendada. Mina lootan nende mõlema reformi läbiviimisel edule ainult tingimusel, kui meie demokraatiamehhanism töötab nii valitsuse ja Ülemnõukogu tasandil, kuid eriti omavalitsuste tasandil. Kui see tööle ei hakka, siis on eduks šansse väga vähe. Ma ei oska öelda teist alternatiivkohta, kuhu see otsustusõigus anda sel juhul selle seadusega. Ma olen täiesti veendunud, et selleks ei saa olla vabariigi valitsus.

A. Ristkok

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud minister! Mul on põhimõttelist laadi küsimus. Kas seaduseelnõu ettevalmistamisel tekkis autoritel probleeme võimaliku omandivormi määratlemisel? Praegu lubatakse maad ju nelja tüüpi valdajatele: era-, munitsipaal-, riigi- ja juriidiliste isikute omandina. Kas oli ka küsimus, et omanikke võiks olla sinult kaks, näiteks riik ja eraomanikud, ja nendele kahele omanikule, kes praegu siin on märgitud, anda hoopis

hästi laiaulatuslikud õigused maakasutusliigi määramiseks, aga mitte see kõige vängem õigus omanikuks olla.

J. Raidla

Kahtlemata oli see arutuse all, kuid formaaljuriidiliseks lähtealuseks oli Ülemnõukogu poolt 1990. aasta 13. juulil vastuvõetud omandiseadus, mis praegu kehtib. Muidugi on seda kehtivust võimalik mõningate normide osas muuta, kui on vajalik, kuid vähemasti arutelu käigus ei tulnud selline vajadus väga kirkalt välja ja tõepoolest me ei pea mingil juhul seda õigeks, kui näiteks juriidiliste isikute maaomandi vorm muutuks mingilgi viisil valdavaks või isegi üldlevinuks. Sellel on olemas oma garantii, nimelt selle kaudu, et reform toimub kahes etapis ja esimesel etapil praktiliselt maa liigub põhimõttel, et kas jääb riigi omandusse või läheb munitsipaalomandusse. Ja munitsipaalomanik – loodame, et tal samuti jätkub tarkust mitte omandiõigusest loobuda, vaid oma omandiõigust teostada läbi selle maa andmise erinevate juriidiliste subjektide kasutusse, et ka selle kaudu rohkem kasu saada. Siin on selline kontseptuaalne lähenemine praegu aluseks võetud.

M. Ahven

Lugupeetud juhataja, austatud härra minister! Ma kardan küll korrata küsimust, aga võib-olla seda siiski ei esitatud. Miks on siin väga ranged numbrid seadustesse pandud, näiteks § 31, et jaotatava maa suurus ei või olla alla 30 ha? Mis kriteerium see on? Isegi Soomes on väiksemaid maid. Aga rohkem mind huvitab teine number väljaspool linnu ja aleveid oleva maa kohta, kus krundi kasutajatel on õigus taotleda krundi suurendamist kuni 2 hektarini. Ja siis ma ei saa aru, kas krundi suurendamine on sellest kahest hektarist edasi või suurendamine kuni 2 hektarini. Mina näiteks arvan, et see piirang tuleks küll maha võtta, sest paljude maakodude, suvilate juures on selliseid lodusid, lepikuid, kivivaresid, ja kui see omanik ei võta neid, siis ei võta neid ka mitte keegi. Omanik võib sinna pargi rajada või veel midagi. Kas on mõttekas neid väga rangeid numbreid ette kirjutada? Aitäh!

J. Raidla

Paljuski sõltub nende numbrite määratlemine otsusest, millise suurusega pärijate ring võetakse reformi õigustatud subjektiks. Praegu on eeldatud, et pärijate ring on piisavalt suur, ja seetõttu on ka 30 ha põhimõtte sisse viidud, sest selle põhimõtte puudumisel tõenäoliselt Eesti põllumajanduslik maa tükeldatakse selliselt ära, et tänapäeva tehnoloogilisel tasemel selle harimine muutub ääretult raskeks. Selle aluseks on olnud puht ekspertarvamus ja

pragmaatiline lähteseisukoht. Mis puudutab krundi suurust kuni 2 ha, siis tõepoolest, selline kriteerium on sisse viidud, kuid see ei ole mitte mingisuguseks takistuseks maa kasutamisel suuremal määral või maa omandiõiguseks olemisel suuremal määral, kuid sel juhul on ta teiseotstarbelise režiimiga. Jällegi sama põhimõte – mitte viia sihtotstarbeliseks kasutamiseks liiga suurt hulka maad välja, sest viimase 50 aasta jooksul on seda tehtud juba niigi miljon hektarit.

Ü. Uluots

Lugupeetud härra minister! Kuidas te seostate Rooma õigust, härra Oviiri eilset ettekannet, okupatsiooni ja arutatavat maareformi seadust?

J. Raidla

Rooma õigusega seos on otsene, sellepärast et võetakse kasutusele pärast 50 aastat need õigusinstitutsioonid, mis tulenevad Rooma õigusest. Seda esiteks. Ja teiseks kasutatakse neid pärimise põhimõtteid, mis on juba välja kujunenud Rooma õiguses. Okupatsiooniga seda ma ei seo, sellepärast et nagu näha, seadus kinnitab seda, et Eesti valitsus ja Ülemnõukogu arvavad, et ka selles situatsioonis, kus me oleme, on meil piisavalt võimalusi oma jurisdiktsiooniks, et selle vahendusel maareform ellu viia.

Juhataja

Suur tänu! Heldur Peterson, teine küsimus.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja, härra minister! Õige on, et asja tuntakse kohapeal ja õige otsus langetatakse kohapeal, kuid siiski praegune kontingent – vallavanem, sekretär, asetäitja – ei ole pädev rangeid ja täpseid otsuseid tegema maaküsimuses jne. Muidu toimub lihtsalt sildi ümbertõstmine kolhoosist vallamajja ja sisuliselt ei muutu midagi. Kindlasti korraldab Maaamet õppusi valla inimestele. Missugused meetmed ja täiendusõpped on kavandatud justiitsministeeriumi poolt, et viia neid inimesi, kes praegu valdades on või sinna veel tulevad, kõige sellega kurssi, mida neil tuleb kohapeal lahendada?

J. Raidla

Ma vastaksin kahes osas, kuivõrd küsimus oli pikk ja esimene osa oli tegelikult seisukoht, millega ma olen peaaegu nõus, aga mitte päris. Ma olen seisukohal, et kui me maareformi ja

haldusreformi omavahel ei seo, siis mitte kumbagi neist pole võimalik Eestimaal läbi viia. See on tõepoolest õige, et praegune valdade ja külanõukogude kaader on ette valmistamata selleks suureks aktsiooniks. Kuid küsigem teistmoodi: milline motiiv on siamaani olnud vallal ja külanõukogul selleks, et üldse õigeks vallaks muutuda, kui tal ei ole ei omandit, ei mitte mingit käsutamisõigust, rääkimata omandiõigusest maale? Tal on olnud tegelikult pisifunktsioonid, äärmiselt ebapopulaarsete funktsioonide teostamine, reeglina defitsiidi jagamine ja palju muud. Me ei vähetähtsusta neid, need on vajalikud, ma ei pea silmas mitte jagamisi, vaid muid funktsioone, mis ta täidab, kuid sisulise otsustamise ampluaad ja otsustamisõigust tal siamaani ei ole olnud. Mulle tundub, et läbi omandireformi, eriti läbi maareformi üleüldse selline otsustamisõigus tekib ja motivatsioon haldusreformi lõpule viia ka läbi selle tekib. Et siin raskused tekivad, pole kahtlust.

Koolitussüsteem. Koolitussüsteem on võib-olla esimese kahe-kolme probleemi hulgas, et seda maareformi edukalt läbi viia. Praegu on see ettevalmistamisel kahes liinis. Esiteks, valitsuse poolt tegeleb sellega valitsuse haldusreformi komitee, mis on nüüd loodud ja on aktiivselt tegutsema hakanud. Ja läbi riigikantselei koolituskeskuse toimub ka, kahjuks seni episoodiline, koolitus meie külanõukogude esimeestele ja vallavanematele.

Justiitsministeerium on omalt poolt ka selle probleemi peale mõelnud. Sissejuhatuseks korraldasime 10. aprillil koos haldusreformi komiteega ühe konverentsi pealkirjaga "Juriidilised lugemised", mille eesmärk ei olnud mitte nii palju valgustuslik ja hariv, kuivõrd selle probleemi teadvustamine ja tutvustamine ning samuti kontseptuaalsete seisukohtade esitamine. Me oleme põhimõtteliselt tänu härra Mihkel Oviiri jõupingutustele arutanud professor Vilma Kelderiga neid teemasid ja jõudnud ühisseisukohale, et maareformi edukaks läbiviimiseks on vaja spetsiaalne õppuste tsükkel maaseaduse teemal. Ja esimene küsimus, mida on vaja valgustada kõigile asjaga seotud isikutele ja huvitatud kuulajatele, on ainuüksi juba need juriidilised ja õiguslikud mõisted ja konstruktsioonid, mis selles seaduses kas uuesti kasutusele võetakse või siis esmakordselt kasutusele võetakse. Kodukohaõigus on näiteks esmakordselt kasutusel. Nii et selliseid probleeme on, me oleme nende peale mõelnud ja oleme veendunud, et esmatasandil saab seda reformi läbi viia ainult läbi õppesüsteemi. Ma usun ka, et kohalike volikogude saadikutele ja nende esimeestele hakkab toimuma rahva poolt päris tõsine surve, mille käigus pole välistatud teatavad ümberpaigutused kaadri osas ja isegi mõningad uued valimised.

Juhataja

Suur tänu! Vaheaeg. Töö jätkub kell 12.22.

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 53 rahvasaadikut, puudub 51. Ülemnõukogu on ikka veel otsustusvõimeline.

Kolleegid, keskkonnakomisjon nõuab tungivalt, et ma teeksin teatavaks ühe teadaande suisa keset arutatavat küsimust. Nad nõuavad seda.

17. mail toimub sõit Ida-Virumaale. Kõik teavad, millega on see sõit seotud, ja Ülemnõukogu liikmetele pannakse südamele, et nad teataksid oma osavõtust tänase ja homse päeva jooksul toas 261.

Kolleegid, mulle jäi selline mulje, et Rein Tamme esitas oma küsimuse töö korras ja sai ka vastuse. Kas Ülemnõukogu liikmeid huvitab, milles seisnes küsimus? Huvitab. Palume kõnetooli uuesti justiitsministri.

J. Raidla

Lugupeetud juhataja, austatud Ülemnõukogu liikmed! Härra Tamme küsimus puudutas 30 ha piirangut juhul, kui talude taastamise käigus toimub pärimine. Ja küsimus oli, kas see piirang on üldine. Vastus on väga lihtne: see piirang ei ole üldine. On ainult siis, kui on pärimisega tegemist ja tegemist ei ole 30 ha näol mitte talu piirsuurusega maa ulatuses.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et rohkem küsimusi justiitsministrile ei ole. Täname! Kaasettekandeks palun kõnetooli maaelukomisjoni esimehe härra Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Austatud juhataja, kallid kolleegid! Täna meil esimesel lugemisel olev maaseaduse eelnõu on kauaoodatud dokument ja ei ole mõtet sellele auditooriumile hakata rõhutama maaseaduse tähtsust. Suhetest maasse tulenevad inimsuhted on nelja aastakümne taguste jõuvõtetega ehk enim deformeeritud inimsuhted üldse meie Eesti ühiskonnas. Eriline tähtsus on loomulikkuse taastamisel maal. Sisuliselt on maareform ühtlasi haldusreformiks maal. Sest kohalikud omavalitsused saavad selle läbi enda kätte reaalse võimu ja vastutuse. See on oluline läbiv liin maaseaduse eelnõu tekstis üldse.

Maaelukomisjonil on juba kogunenud mõningane pakk arvamusi ja ettepanekuid seaduseelnõu kohta. On toimunud arvukalt arutelusid maaelukomisjoni liikmete osavõtul. Esimesed vastukajad näitavad, et maaseaduse eelnõu on tõepoolest keeruline ja raskesti haaratav dokument. Ta sisaldab meie jaoks uudseid mõisteid, on n.-ö. läbi komponeeritud polüfooniliselt ning harjumatult mahukas. Rõhuv enamik kriitikast on tingitud suutmatusest teksti korralikult läbi lugeda ja sellest ülevaadet saada. Maaelukomisjonil on siin suur palve ka teile, lugupeetud kolleegid: püüdke võimalikult põhjalikult süüvida eelnõu teksti ja ka kõigisse kättesaadavasse selgitustesse. Et oleks kättesaadavam, püüab maaelukomisjon omalt poolt kaasa aidata.

Oma kaasettekandes pühendan tähelepanu maaseaduse majanduslikule ideoloogiale. Sellega tahame selgitada maaseaduse toimet majandusprotsessidele maal, kuna me peame majanduse korrastamist maal kõige muu korrastamise aluseks. Niisiis on maaseaduse eelnõul järgmised majanduslikud eesmärgid.

Esiteks. Muuta maa kui põhiline tootmisvahend eratootmise, initsiatiivi, ettevõtluse ja vastutuse aluseks. Maa kui tootmisvahend on eraettevõtluseks vajalik mitte üksnes põllumajanduses, vaid ka kõikides teistes tootmisharudes, seepärast võimaldabki seaduseelnõu eraomanduse alusel maad omandada kõikideks tootmisvajadusteks – tööstuse arendamiseks, kaubanduseks, metsanduseks jne.

Teiseks. Seaduseelnõu ei näe kohest ja massilist üleminekut eraomandile, vaid võimaldab seda mitmesuguste kasutusvormide kaudu. Eraomandisse on võimalik kohe osta ehituskrunte, suvilakrunte, aianduskrunte, samuti tööstuslikuks, kaubanduslikuks ja muuks tegevuseks, kuid seaduseelnõu ei nõua nende kohest omandamist eraomandiks maal. Kodanikud võivad jätkata mitmesuguste kruntide kasutamist kasutamissoiguse alusel ja osta neid päriseks kunagi hiljem. Ka põllumajanduslikku maad võivad kodanikud kasutada individuaalses vormis rendilepingute alusel, põlise kasutamise alusel, pärandatavalt ja osta need maad hiljem päriseks. Kodanikele võimaldatakse kasutada ka aiamaid.

Kolmandaks. Seaduseelnõu püüab säilitada ja kanda uutesse tootmisvormidesse üle mitmesugused tootmisobjektid, tervikvarad ja põhivahendid. Seepärast nähakse ette nende üleminek koos maaga. Sel teel on võimalik kindlustada ka tootjad tootmisvahenditega.

Neljandaks. Nähakse ette ka kollektiivsed maakasutuse võimalused. Nii võivad jätkata tegevust senised aiandus- ja garaažikooperatiivid ja neid võib moodustada ka edaspidi. Samuti võivad põllumajandusliku maa omanikud kasutada maad kollektiivse harimise vormis.

Maaomandi ja kasutamismvormide paljusus peaks inimestele andma võimaluse vastavalt oma majanduslikele võimalustele ja harjumustele valida neist sobivaim. Meil on praegu küllalt

inimesi, kes kardavad kohe üle minna eratootmisele, ja kõik ei tule sellega ilmselt toimegi. Ka neile peab andma võimaluse toota ja selleks maad saada.

Viiendaks. Kehtestatakse nii maa omandiõiguse alusel omandamise kui ka kasutamise tasulisuse printsiip. Tasulisuse põhimõtte on sihitud mitme eesmärgi täitmiseks: esiteks asetab ta võrdsesse olukorda endised omanikud, kes ise või kelle esivanemad on maa päriseks juba ostnud, ja uued omanikud, kes maa omandavad esmakordselt; teiseks tõstab ta maa väärtuse omaniku silmis sellisele tasemele, et peremehelik majandamine on ainuvõimalik; kolmandaks lubab ta maa muuta edaspidi ostu-müügi objektiks; neljandaks võimaldab ta saada vahendeid endistele omanikele kompensatsiooni maksmiseks; viiendaks, seaduseelnõu püüab vältida spekulatsioonid maaga ja kaitsta põllumajanduslikku maad vähenemise eest. Seepärast ei tagastata maad igale taotlejale, vaid lähtutakse põhimõttest, et maa tagastatakse vaid neile, kes hakkavad seda harima. Kui endine omanik seda ei soovi, siis makstakse talle kompensatsiooni ja maade tagastamisel eelistatakse seal elavaid ja töötavaid inimesi. Vaid põllumajanduslike maade edasimüümiseks kehtestab seadus piirangud. Kui vabariik tahab oma seniseid põllumajanduslikke maid kaitsta vähenemise eest, on sellised piirangud vajalikud. Kui aga seda vajalikuks ei peeta, siis piiranguid on võimalik ju reguleerida vähenemise suunas. Kuuendaks. Seaduseelnõu seab eesmärgiks heastada ka maade natsionaliseerimisega tehtud ülekohtu, kuid teha seda riigile ja ühiskonnale jõukohasel teel, mitte võttes riigile kohustusi, mida ei suudeta täita ja mis võivad oluliselt takistada Eesti Vabariigi majanduslikku arengut. Seepärast on maa endistele omanikele tagastamise võimatuse korral ette nähtud kõigepealt selle asendamine teise maaga ning erinevalt teistest natsionaliseeritud tootmisvahenditest on maa puhul see võimalik. See vähendab suuresti rahaliste kompensatsioonide väljamaksmise vajadust. Vaid asendamise võimatuse korral nähakse ette kompensatsiooni maksmist. Rahalise kompensatsiooni peamiseks allikaks ei pea see seaduseelnõu mitte eelarvelisi vahendeid, vaid maa uutele omanikele müügist saadavaid vahendeid. Seega on suund maareformi isetasuvusele. Nähakse ette ka teisi kompenseerimisvõimalusi ning lõpuks võib neid mitmekesistada ka vabariigi valitsus oma konkretiseerivas otsuses.

Seitsmendaks. Organisatsiooniliselt loob seaduseelnõu kogu vabariigi maafondile konkreetse omaniku ja ongi nii mõeldud, et kõigepealt tuleb maareformi käigus kindlaks määrata Eesti Vabariigi omandusse jääv maa. Siia peab kuuluma maa, mis jääb riigile kuuluvate objektide alla – raudteed, lennuväljad, riigikaitsealised maad, looduskaitsealad ja muu sellesarnane. Teiseks maa, mida riik peab vajalikuks reserveerida oma edaspidisteks vajadusteks – maavarade kaevandamiseks, turismi, puhkemajanduse vajadusteks ja arendamiseks, mis toimub riiklikus vormis jne. Kogu ülejäänud maa aga läheb munitsipaalomandusse ja kui

munitsipaalomandusse minev maa on saanud oma konkreetsuse, siis hakatakse sellest pidevalt välja arvama eraomandusse minevaid maid. Munitsipaalomandusse jäävat maad aga majandavad kohaliku omavalitsuse organid. Me peame seda omandivormi, nimelt kohaliku omavalitsuse omandust maale, otstarbekaks, sest kohalikule omavalitsusele langeb ka kogu vastutus maafondi eest. Kuivõrd kõik sissetulekud maast lähevad kohalikku eelarvesse, peaks see sundima kohaliku omavalitsuse organeid tõsiselt kaaluma iga maatüki otstarbekat kasutamist. Ainult omanikustamise teel on võimalik luua kohalikule maafondile täielik peremees. Kui nüüd mitte anda maad munitsipaalomandusse, siis peavad kohaliku omavalitsuse organid seda ikkagi haldama hakkama, ainult nad ei ole siis mitte maa pärisperemehed, vaid mingite keskorganite direktiivide elluviijad. Võib muidugi karta, et rahasaamise eesmärgil hakkavad kohaliku omavalitsuse organid maad vähemalt esialgu väga kergekäeliselt müüma, kuid siin on võimalik seada sisse vastavad piirangud, kehtestades näiteks hinnamaksimumi, mille eest võib maad müüa või siis määrata kindlaks see protsent maa müügist saadavatest tuludest, mis jääb kohalikku eelarvesse ja arvatakse näiteks riigieelarvesse, või kasutada mõlemat nendest. Majanduslikult põhjendatud kalkulatsioonide korral võib osutada maa rentimine hoopis kasulikumaks kui selle müümine eraomandusse. Tähendab, siin jäävad majandusliku mõjutamise hoovad siiski riigi kätte, nii et riik saab kindlustada ka omalt poolt maa heaperemehelikku kasutamist, ja see õigus tuleb nähtavasti riigile ka jätta.

Niipalju siis maaseaduse eelnõu majanduslikest eesmärkidest.

Seaduseelnõu sisaldab alternatiive §-des 23 ja 79. Ma ütleksin välja maaelukomisjoni seisukoha nendes küsimustes. Paragrahvis 23 toetab maaelukomisjon teist varianti, sest me ei näe, et esimene variant oleks reaalselt elluviidav, sest maa vajab sel juhul kohe hinda ja kohe peaks hakkama maksma ka kompensatsioone. Kuid keerukuse ja vajaliku eeltöö puudumise tõttu see kindlasti kohe võimalik ei ole. Paragrahv 79 osas me toetame esimest varianti.

Lõpetuseks tahan veel rõhutada, et maaseadust on meile ammu juba vaja ja igasugune venitamine siin on kurjast. Tahaks näha, et valitsus jätkaks tööd eelnõu kallal tempokalt ja et sama tempoga kulgeks ka eelnõu menetlus Ülemnõukogus. Me püüame omalt poolt sellele kõigele ka tingimused luua. Kuna asi on juba veninud, siis me ei pääse nähtavasti selle tähtaja pikendamisest, mis on ette nähtud endistele omanikele ja nende pärijatele oma maade tagasisaamise taotluste esitamiseks. Samuti oleme seisukohal, et maaseadus tuleb kehtestada mitte varem kui 1992. aasta 1. jaanuarist, mitte vastuvõtmise momendist. Ja see oligi kõik, millega maaelukomisjon esimesel lugemisel teie ette tahtis tulla. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et küsimusi ei ole. Teise kaasettekandega esineb meie ees keskkonnakomisjoni sekretär härra Ain Tähiste.

A. Tähiste

Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Me oleme seaduseelnõuga tutvunud võrdlemisi põhjalikult ja meie keskkonnakomisjoni üksmeelne üldhinnang on, et tegemist on kõrgel professionaalsel tasemel koostatud eelnõuga. Peaksime vajalikuks rõhutada mõningaid momente. Me ei tohi vaadata maad ainult kasutamiseobjektina, samamoodi on Eestimaal ja tema maa ka meile kaitseobjekt, nii et maaseadus peab paratamatult tegema siin lähtuvalt sellest oma korrektiivid ning omanike õigus on teataval määral kitsendatud. Arvan, meil tuleb sellega leppida, sest osakest oma loodust tahaksime säilitada me kõik puutumatu.

Nüüd üks suur praktiline ring, mis puudutab keskkonnakaitse objekte ja keskkonnakaitse küsimusi. See on maaga seotud loodusvarade õiguslik seisund. Kuna vastavalt seaduseelnõule ei laiene kõigil kolmel tasandil omandiõigus kõigile loodusvaradele, siis keskkonnakomisjon on seisukohal, et oleks õigem mitte vaadelda kõiki loodusvarasid maaomandi objektina, vaid tuleks sätestada, et antud seadus reguleerib teiste loodusvarade suhtes omandi- või kasutusõigust.

Ja nüüd ma tutvustaksin teid printsiipidega, mis võiksid olla aktsepteeritud erinevate loodusvaraliikide osas. Alustaksin õhuruumist. Õhuruum ei saa tegelikult olla kellegi, isegi mitte riigi omanduses, vaid ainult kasutuses ning seaduseelnõus esitatud maaomaniku õigused õhuruumi kasutuseks on põhimõtteliselt küll vajalikud, isegi, kas sellisel määral, kui see on esialgses eelnõus sätestatud, ning ilmselt sellealane seadusandlus tulevikus täieneb veelgi.

Järgmine küsimuste kompleks oleks piiriveed. See tähendab, meri ja Peipsi järv. Kui me arvestaksime teiste riikide kogemusi ja rahvusvahelisi lepinguid, siis me peaksime otsustama nii, et piiriveed jäävad ainult riigi omandusse. Nende kasutuseleandmine kohalikele omavalitsustele, füüsilistele või juriidilistele isikutele on loomulikult võimalik ja see on vajalik. See toimub seaduses sätestatud korras ja tingimustel.

Edasi siseveekogud. Seaduseelnõuga on sätestatud kolm erinevat omandivormi ning need on võrdlemisi loogilised ja nende vaidlustamiseks ei ole põhjust.

Taimestik ja looduslik taimestik. Seaduseelnõuga sätestatud kolm erinevat omandivormi taimestikule on loogilised ja neid ei ole tarvis vaidlustada.

Mets. Suur probleemide kompleks, mille üle on vaieldud mitte ainult Eestimaal, vaid ka laias maailmas. Keskkonnakomisjon on asunud seisukohale, et tõepoolest maa ja metsa

omandivorm, kasvava metsa omandivorm peavad langema kokku ja keskkonnakomisjon ei vaidlusta seda seisukohta, mida esitavad eelnõu koostajad.

Loomastik, looduslik loomastik. Maaomaniku omandiõigust ei saa laiendada looduses vabalt elavatele loomadele. Võib tekkida rahvusvaheline konflikt, kelle omad on pääsukesed või toonekured, kas Lõuna-Aafrika Vabariigi või Eesti Vabariigi omand. Ja nende kaitset, kaasa arvatud kasutusõigus, reguleerivad spetsiaalsed seadused, loomastiku kaitse ja kasutamise seadus, kalaseadus, jahiseadus. Sealhulgas on ka selliseid seadusi, mis tuleb veel vastu võtta. Ja ka veel vesi eraldi objektina. Ma rääkisin natuke veekogudest, aga räägime ka veest. Veekogudele kui territooriumi osale tekkiv omandiõigus ei saa olla seotud omandiõigusega veele. Veeseadusega seotult lahendatakse probleemid veeservituutide kaudu. Vee kui riigi omanduses oleva eksterritoriaalse loodusvara kaitset ja kasutamist peab reguleerima tulevikus veeseadus.

Maavarad. Tegemist on väga komplitseeritud küsimusega, ja nagu me teame, praegu kehtib tinglikult erinevate maavarade jaotus, see on iseasi, kas me seda õigeks peame. Aga ma tutvustaksin teid keskkonnakomisjonis valdava seisukohaga. Maavarade küsimus on teiste loodusvaradega võrreldes kõige keerulisem ja tõepoolest ka kõige rohkem vaieldud erinevates seadusandlikes kogudes. Keskkonnakomisjoni arvates on vaja Eestis kehtestada maapõue ehk siis maavarade omanduse ja maaomanduse lahususe printsiip. Maavarad on riigi omanduses ja neid võidakse anda ainult kasutamiseks ning maavarade kaitset ja kasutamist peab reguleerima maapõueseadus. Ja teiseks, maaomanikul, olgu ta siis kes tahes, on õigus kasutada oma maal maavarasid oma tarbeks tasuta ja ilma riigi sekkumiseta. Küll on siin aga kriteeriume, mida peetakse silmas oma tarbeks kasutamisel. Keskkonnakomisjoni seisukoht on piltlikult öeldes umbes selline, et talumees ikka oma tee sillutamiseks võib oma kruusaaugust kruusa ammutada, kui see on tema maal, ja maksma ta selle eest ei pea. Aga näiteks kui ta ehitab tellisetehase ja hakkab telliseid müüma, siis see on kasutamine esimeses mõttes, see tähendab, et ta juba ammutab riigi loodusvara.

Siis on seoses maaseadusega väga heil küsimustering – maaomanduse küsimused. Keskkonnakomisjon toetab siin seaduseelnõu esitajate poolt pakutud lahendusi ning põhimõttelisi muudatusi ei ole tarvis teha. Ja me nägime, et need oleksid siis järgmised. Riiklik looduskaitsemaa. Need on väga täpselt määratletud reservaadid ja erirežiimiga alad, mis peavad jääma riigi omandusse, neid ei anta ei munitsipaalomandusse ega eraomandusse. Munitsipaallooduskaitsemaa, see on praeguse terminoloogia järgi kohaliku tähtsusega looduskaitseala, mis võiks jääda munitsipaalomandusse ning mida ei anta eraomandusse. Iseasi on kasutamisrežiimid. Ilmselt ei saa nii üheselt ka suhtuda loodus-, ajaloo-, kultuuri- ja

arheoloogiamälestiste ning nende kaitsetsoonide all olevasse maasse. Eraomandus sellele maale on võimalik ja tihtipeale ka vajalik. Kui me käsitlesime korterite erastamisega seotud küsimusi, siis keskkonnakomisjoni esitatud parandus, mis oli ka saali poolt aktsepteeritud, oli selline, et kui korter asub arhitektuurimälestiseks olevas majas, siis on täiesti mõeldav ja isegi vajalik selle andmine eraomandusse. Tähendab, omaniku vabadusi piiratakse konkreetse lepingulise kaitsekohustusega. Analoogilise lahenduse juurde viib ka praegune seaduseelnõu, kui me kehtestame printsiibi, et eraomandus maale ei too endaga kaasa omandiõigust riikliku kaitseala objektile. Mitte igakord ei ole võimalik seda küsimust lahendada.

Küllaltki tähtis on keskkonnakaitse seisukohalt ka servituutide küsimus. Seadusandluses see osa areneb ilmselt edaspidi veelgi, kuid juba praegu on tarvis juhtida tähelepanu mõningatele asjaoludele. Esiteks, me ei tohiks kehtestada korda, kus servituute sõlmitakse ametkondlike eeskirjade kaudu. Näiteks on maaseaduses ette nähtud side- ja energeetikaservituutide tekkimine ainuüksi lähtuvalt ametkondlikest eeskirjadest. See saab olla ainult seadusega reguleeritav küsimus. Teiseks. Inimeste juurdepääs üldkasutatavatele kohtadele, samuti vaatamisväärsustele, nii looduslikele kui ka inimtegevuse tekkega seotud vaatamisväärsustele, peab olema maksimaalselt vaba.

Mis puutub sellesse, kuidas kodifitseerida maaseadust, siis on keskkonnakomisjon asunud seisukohale, et oleks võib-olla otstarbekas lahutada maaseaduse eelnõu kaheks erinevaks dokumendiks – maaseaduse eelnõuks ja maaseaduse rakendamise otsuse eelnõuks. Viimasesse oleks otstarbekas üle kanda osa seitsmendast peatükist, mis käsitleb maaseaduse ellurakendamise teid ja tähtaegu.

Juba esimestes ettekannetes, õieti härra Raigi ettekandes, kerkis üsna teravalt üles omanduse küsimus. Keskkonnakomisjon on siin seisukohal, et esimesel etapil peab olema välistatud maa üleminek juriidiliste isikute omandusse, et jääks kolm omandivormi – riiklik, munitsipaal- ja eraomand. Ja teisel etapil võib see juhtuda. See tuleb inimeste vabast tahteavaldusest ja toimuda saab mõistagi see seaduste raames.

Keskkonnakomisjon on teinud üpris hulgaliselt parandusi maaseaduse eelnõusse, neid on üle 40. Me anname need juhtivkomisjonile üle esimese lugemise lõppemisel. Need ei muuda seaduse olemust ja põhiprintsiipe ja me loodame, et meie parandusettepanekud muudavad seaduse konkreetsemaks ja veelgi ühesemalt mõistetavaks. Keskkonnakomisjon toetab selle seaduse vastuvõtmist. Tänan tähelepanu eest.

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on üks küsimus. Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Lugupeetud ettekandja! Eesti ajal ulatus Hiiumaa talude maa 200–300 meetri, isegi poole kilomeetri ulatuses merre. Kas praegustel taludel on ka merd või kas on otstarbekas üldse seda anda või kuidas te sellele reageerite?

A. Tähiste

Aitäh! Me pakume välja, et vesi on eksterritoriaalne loodusvara ja on riigi omand, sest merd füüsiliselt, teatavat lappi lainetavat vett ei saa omandusse võtta. Pealekauba on ka hoovused meres. Aga nagu me ütlesime, oleme kindlalt seisukohal, et mere kasutamise õigus peab jääma kõikidele. Siin peaksid nii seadusandja kui ka hiljem kohalikud omavalitsused ning riik tegema maksimaalseid soodustusi ja jälgima, et kõikidel oleksid võrdsed võimalused mere kasutamiseks, aga omandusse me merd ei saa anda.

Juhataja

Suur tänu, härra Tähiste! Tundub, et rohkem küsimusi ei ole.

Ega juhtumisi ei ole saali tulnud härra Madisson? Halduskomisjoni seisukoht jääb meil kuulamata.

Kolleegid, me oleme ära kuulanud ettekande, meil on olemas kahe põhilise komisjoni toetavad seisukohad. Kas loeme esimese lugemise lõppenuks? Loeme lõppenuks. Suur tänu!

Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste ja täienduste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses" eelnõu teine lugemine

Juhataja

Kolleegid, läheme üle järgmise päevakorrapunkti arutelule. Eesti Vabariigi seaduse "Muudatuste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses" esimene lugemine on meil tehtud, alustame teise lugemisega. Palun kõnetooli rahandusministri esimese asetäitja härra Enn Roose!

E. Roose

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Ma pean tähelepanu juhtima, et Eesti Vabariigi Valitsus esitas selle seaduseelnõu muudatuse ainult ühe eesmärgiga: garanteerida või seaduslikult luua alus Eesti Panga ja Eesti valitsuse koostööle. Selles teile esitatud seaduseelnõu tekstis on kõik punktid, mis käsitlesid meie poolt esitatud paragrahvides Eesti Panga ja valitsuse koostööd, ära jäänud. Eesti valitsus tegi ettepaneku § 6 lõikes 1, et pangad juhivad oma tegevuses Eesti Vabariigi seadustest, Eesti Vabariigi kõrgeima riigivõimuorgani muudest otsustest ja Eesti Vabariigi Valitsuse majanduspoliitilistest otsustest. See lause on siit ära jäänud. Edasi, § 8 lõikes 1 peeti vajalikuks Eesti majandusstrateegia väljatöötamisel ka kahe organi koostööd. Edasi, kui on jutt oma rahasüsteemi loomisest samas paragrahvis, siis oli valitsuse poolt ette pandud, et Eesti Pank teeb valitsusega koostööd Eesti rahasüsteemi loomiseks. Sama paragrahvi lõikes 2 oli märgitud, et Eesti Vabariigi Valitsus võib protestida teatud Eesti Panga otsuseid, mis on vastuolus Eesti valitsuse taotlustega. See on välja jäänud. Ja välja on jäänud § 7 lõike 2 vastav redaktsioon, mis puudutas Eesti Panga nõukogu komplekteerimist, samuti terve rida koostööd sätestavaid formuleeringuid. Seetõttu me esitasime, kuna on täiesti arusaadav, et Eesti Pank ja Eesti valitsus peavad majandusalal koostööd tegema, ilma selleta on majanduse areng üldse võimatu, me tõlkisime ära Saksamaa Liitvabariigi pangaseaduse § 12 ja pakkusime võtta selle kui ühe pretsedendi, ühe Euroopa autoriteetseima pangaseaduse pretsedendi Eesti pangaseadusesse. Seal on öeldud, et keskpank, antud juhul Saksa Bundesbank, on kohustatud toetama Saksamaa Liitvabariigi valitsuse majandusotsuseid.

Peale selle on esitatud teile kätteantud tekstis § 8 lõigu 2 muudatus. Valitsuse variant on esitatud alternatiivselt. Põhilises redaktsioonis on: "Eesti Pank on kohustatud oma ülesandeid täites toetama Eesti Vabariigi Valitsuse üldist majanduspoliitikat." Eesti Pank tegi alternatiivettepaneku, mida arutati majanduskomisjonis ja mille sisu on järgmine: "Eesti Pank on kohustatud oma ülesandeid täites toetama Eesti Vabariigi üldist majanduspoliitikat." Ära on jäänud sõna "valitsus". Kui sisuliselt võtta, et valitsus teebki Eesti Vabariigi majanduspoliitikat ja viib seda ellu, siis Ülemnõukogu poolt vastuvõetud valitsuse seaduse alusel polegi probleemi, sest siis on ettepanek ja alternatiiv sisuliselt võrdsed. Kuid teine ettepanek annab siiski alust spekulatsiooniks, kus on võimalikud tõlgendused, et Eesti Vabariigi majanduspoliitika tuleb kusagilt mujalt kui Eesti valitsuselt. Ja seetõttu peame siiski vajalikuks juhtida teie tähelepanu edasiste spekulatsioonide vältimisele, et majanduspoliitika, mida Eesti Pank on kohustatud toetama, tuleb Eesti Vabariigi Valitsuselt. Ja selles mõttes on

see ainuke koht, kus fikseeritakse Eesti Panga ja Eesti valitsuse koostöö. Kõik teised punktid on, nagu ma enne ütlesin, maha võetud juba varem.

Nüüd tundub, et veel üks probleem on valesti. Ja seda võib-olla selle tõttu, et me küllalt tõsiselt ei suhtunud ühte valitsuse Eesti pangaseaduse parandusse. See parandus puudutab § 12, kus on öeldud: "Kommertspangad ja muud krediidasutused ..." Täheleb, krediidasutuste alla on võetud ka kindlustusfirmad, kusjuures ma püüdsin uurida teiste vabariikide ja teiste riikide pangaseadusi, sest kuskil kindlustusfirmade tegevust ei reguleerita pangaseadustega. Täheleb, kindlustusfirmade regulatsiooniks Eestis on vaja eraldi selle kohta käivat seadust ja seal on omad spetsiifilised probleemid, mis ei ole võrdsustatavad pankade tööga. Ma jõudsin seda küsimust uurida täna ka Eesti Panga presidendi härra Otsasoniga. Ta arvas samuti, et midagi ei juhtu, kui sõna "kindlustusfirma" §-st 12 ja ka edaspidi, kus ta on fikseeritud, ära võtta ja sellega lülitada kindlustusfirmade kogu regulatsioon sellest seaduse tekstist välja.

Edasi. Eesti valitsus tegi oma ettepaneku sõnastada pangaseaduse § 19 "Kommertspankade välismaised asutused ja osanikud" järgmiselt: "Välismaiste asutajate ja osanikega kommertspankade asutamine Eesti Vabariigis toimub vastavalt Eesti Vabariigi seadusandlusele." Probleem on selles, et kas lubada välispankasid Eestisse või mitte. Anda selle otsustamine üksi ühele Eesti pangale, kusjuures arvamused lähevad ka Eesti Panga nõukogus ja kommertspankade juhtkondades lahku, on ilmselt riskantne. See võib tekitada niisugusest kitsast ametkondlikust otsustamisest suurt majanduslikku kahju. Seetõttu on Eesti valitsuse ettepanek viia see küsimus laiemale diskutiivsele alusele ja otsustada see välismaiste pankade sissetulek Eestisse seadusandlikus korras. Selle kohta on praegu valitsusel ette valmistatud ja välisinvesteeringute kohta käiv seaduseelnõu, mis peaks selle küsimuse lahendama. Kuigi me ei saanud majanduskomisjonis sellele ettepanekule toetust, ma pean selle küsimuse tõstma siiski üldkogus ees uuesti üles, et seda asja niimoodi lahendada, nagu valitsus pakkus.

Edasi on kaks pisiettepanekut, mis on ka seotud ebatäpsete formuleeringutega. Paragrahvi 8 lõike 1 alapunktis 1 on öeldud, et vabariigi majandusstrateegia väljatöötamine raharingluse krediteerimise, finantseerimise, arvelduste jne. suhtes toimub Eesti Panga ülesannete piirides. Finantseerimine ei kuulu sellesse loetelusse. Finantseerib see, kes omab raha ja kes investeerib selle raha ükskõik mis ürituseks, ning seda ei pea mitte Eesti Pank määrama.

Teine parandus on seotud ka sisuliselt redaktsiooniga, on seotud § 11 lõike 1 alapunktiga 6, kus on öeldud, et Eesti Pank võib sooritada muid operatsioone. Meie ettepanek on siin, et vastavalt oma põhikirjale. Kui me jätaksime ainult sõnad "muid operatsioone", siis tekib väga

suur vabadus otsustamisel, mis operatsioone veel võib Eesti Pank teha. Ja kuna põhikirja kinnitab ka Ülemnõukogu, tähendab teie, siis põhikirjas võiksid need operatsioonid olla siiski täpsustatud, mida Eesti Pank võib teha.

Nii. Ja lõpuks veel Eesti Panga ja Eesti valitsuse koostöösuhetest. Neid koostöösuhteid tuleb edaspidigi ilmselt arutada ja see koostöö tuleb garanteerida ka teie poolt vastuvõetud seaduste alusel. On loogiline, et kui situatsioon muutub, ütleme, meil tuleb kunagi oma kroon, tuleb ka selles seaduses uusi parandusi teha. Aga antud juhul rubla regulatsiooni tingimustes, kroonile ülemineku režiimis tuleks koostööd garanteerida vähemalt § 8 valitsuse variandiga. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Küsimused härra Roosele. Toomas Kork.

T. Kork

Härra Roose, mul on teile redaktsioonilist laadi küsimus. Viimane parandus, mille kohta te tegite ettepaneku lisada § 11 lõike 1 alapunktis 6 juurde "vastavalt oma põhikirjale". Soovitasite need kolm sõna ettepanekule lisada, kuid sellesama esimese lõike preambulas üleval on juba sees, et Eesti Pank esindab vastavalt oma põhikirjale jne. Kas jääte selle juurde, et see parandus tuleks teha?

E. Roose

Jah. Paragrahvi 11 lõike 1 preambulas on sõna "interpreteeritav" ja käib ainult suhete kohta teiste riikide vastavate pankadega jne. Aga see ei ole otseselt juriidiliselt või normatiivselt seotud järgnevate alapunktidega. Seetõttu oleks vajalik toonitada seda, mida ma pakkusin.

T. Kork

Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub niimoodi, et härra Roosele rohkem küsimusi ei ole. Täname!

Kaasettekandeks palume kõnetooli eelarve-majanduskomisjoni esimehe härra Ants Veetõusme!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et on lõppemas üks etapp valitsuse, Ülemnõukogu ja Eesti Panga vaheliste suhete arengus. See etapp tähendab muudatuste ja täienduste tegemist pangaseaduses. Nagu ütles härra Roose, see, mille pärast valitsus esitas need muudatus-täiendustepanekud, et parandada koostööd kahe organi vahel, on jäänud nagu tagaplaanile. See osa, mis sisuliselt peaks tihendama koostööd, on tõepoolest tegelikult jäänud ainult § 8 lõikesse 2, kus on ühel juhul pandud kohustus Eesti Pangale toetada valitsuse üldist majanduspoliitikat ja teisel juhul on Eesti Pangale pandud kohustus toetada Eesti Vabariigi üldist majanduspoliitikat. Täna ma pean ütleva, miks on need kaks varianti siin teie ees. Sellepärast, et eelarve-majanduskomisjon oma arutelul ei jõudnud ühisele seisukohale. Kuuest kohal olnud liikmest oli 3 ühe variandi ja 3 teise variandi poolt. See ongi üks põhjus, miks on need kaks eri varianti teie ees.

Võrreldes eelmise seaduseelnõuga, mis oli teie käes eelmine kord, on muudatusi vähe, vaid seesama § 8 lõige 2. Suurem muudatus on § 12 osas, kus on lahti kirjutatud pangad, hoiuühistud, krediidiühistud – nendest ma olen rääkinud kahel korral teile saalis, nüüd on see tekstina teie ees, nii et see ei ole teile võõras. Sellega peab ka nõustuma, mis härra Roose ütles, et kindlustusfirmad tuleb siit välja võtta. Seda ettepanekut me aktsepteerime. Mis puutub § 19, välisosanike osalemisse Eesti Panga tegevuses, siis siin on olukord selline: komisjoni istungil 4 komisjoni liiget toetas senist redaktsiooni, et selle korra määrab Eesti Pank, 2 komisjoni liiget jäi erapooletuks. Siin peaks mõtlema selle üle, kas me välisinvesteeringute seaduses reguleerime selle küsimuse seaduslikult või mitte, s.o. jätame selle Eesti Panga pädevusse. Kuna valitsus kui seaduseelnõu esitaja nõuab selle punkti hääletusele panemist, siis tuleks ka hääletada § 19. Eelmine kord oli §-s 19 uus tekst, ma kordan selle üle: välismaiste asutajate ja osanike osalemine kommertsbankade asutamises ja tegevuses toimub vastavalt Eesti Vabariigi seadusandlusele. Ma kordaksin üle ka praeguse teksti, mis on Eesti pangaseaduses, et te saaksite võrrelda. Praegu paragrahv 19 kõlab selliselt: välismaiste asutajate ja osanike kommertsbankade moodustamises ja nende tegevuses osalemise korra kehtestab Eesti Pank. Vastava korra kehtestamisel määrab Eesti Pank kindlaks välismaiste asutajate ja osanike omandiõiguse piirid. Tegelikult selle punkti järgi nagu ei oleks keelatud välismaised osanikud, kuid Eesti Pank on praegu kehtestanud korra, et välismaised osanikud ei või osaleda panga põhikapitalis. See tuleks siis ka hääletamisele panna.

Tähtis punkt on § 21, tegevuslitsentsi tühistamise alused. Võrreldes eelmise korraga on juurde tulnud lõige 6, kus on öeldud: kui kommertsbank või muu krediitiasutuse juht või

pearaamatupidaja ei vasta oma kutseoskustelt ametikohale. Praegu on tendents selline, et tehakse väga palju selliseid krediidiastutusi, kus ei ole vastavat kaadrit. Ma ei räägi sellest, et nad peaksid olema töötanud endistes riigipankades või spetsialiseeritud pankades, vaid neil peaks siiski olema ettekujutus pangandusest ning majandusest ja ilmselt ka majandusalane haridus.

Paragrahv 20, tegevuslitsentsi andmisest keeldumise alused. Siin on teine osa teises punktis juurde tulnud, kus on selline kirje: asutajate finantsseisund on audiitororganisatsiooni hinnangu järgi ebakindel. See tähendab tegelikult seda, et kui näiteks Eesti Pangal tekib kahtlus tegevuslitsentsi väljaandmisel, siis pöördub ta audiitorfirma poole, kes määrab juba nende asutajate finantsseisundi, ja selle järgi tehakse kindlaks asutajate finantsseisund. Praktiliselt siis peaks olema välistatud, et keegi suvaliselt määrab selle finantsseisundi.

Peale selle tuletan teile meelde, et eelmisel korral saite ka vabariigi Ülemnõukogu otsuse projekti muudatuste ja täienduste tegemise kohta Eesti Vabariigi pangaseaduses. Tuletan mõne sõnaga meelde, mis selles otsuseprojekti on öeldud, kuna ma kardan, et paljudel ei ole see täna kaasas. Punkt 1 ütleb, et see seadus tuleks kehtestada alates vastuvõtmisest. Miks on tähtis, et ta kehtestataks alates vastuvõtmise hetkest? Sellepärast, et praegu on lahtine litsentsimise probleem, ühesõnaga, tegevuslitsentside väljaandmine. Me kehtestame pangaseaduses selle korra ja seda tuleks hakata kohe täitma. Teine punkt selles otsuses on: "Eesti Pangal teha oma põhikirjas Eesti Vabariigi seadusest tulenevad muudatused ja täiendused ning esitada need ühe kuu jooksul Eesti Vabariigi Ülemnõukogule kinnitamiseks." Eesti Vabariigi Valitsuse poolt esitati algul ka Eesti Panga põhikirja muudatused, kuid vastavalt kehtivale korrale esitab Eesti Pank oma põhikirja, järelikult ka muudatused, pärast seda saame need kinnitada. Enne tuleb meil vastu võtta siiski muudatused pangaseaduses.

Ja nüüd ma tahaksin teha lugupeetud saadikutele sellise ettepaneku, et me täna jätkaksime arutelu kõnedega, ja siis katkestaksime arutelu, et võtta vastu otsus juba järgmisel istungjärgul. Kuna majanduskomisjon ei jõudnud ühes kõige tähtsamas punktis ühisele seisukohale, siis oleks eelarve-majanduskomisjonil väga vajalik kuulata Ülemnõukogu liikmete arvamust nende kahe paragrahvi kohta. Me koguneksime esmaspäeva hommikul veel kord eelarve-majanduskomisjoni ning hakkaksime koos valitsuse ja Eesti Panga esindajatega seda probleemi lahendama ja võib-olla siis me jõuame mingile ühisele seisukohale komisjonis. Pärast seda saaksime tulla hääletamisele juba koos komisjoni arvamusega. Nii et teen ettepaneku täna sõnavõttud läbi viia, lõpetada sõnavõttud ja hääletada antud küsimuses järgmise istungjärgu esimesel istungil. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on Ants Veetõusmele küsimusi? Ei ole. Kuna saalis on ka Eesti Panga president, siis ma küsin, kas härra Otsason soovib kaasettekannet? Palun!

R. Otsason

Lugupeetud rahvasaadikud! Eelneva töötlemise käigus on projekt teinud läbi suuri muutusi. Projektist, mis tänu soovile allutada pank väga tugeval määral teistele organisatsioonidele oli ise tüli allikaks, on ta praegu muutunud projektiks, mis väga mõistlikult väljendab soovi leida kompromissi ja ühist meelt. Selle tõttu ma peaksin ütleva, et põhiliselt Eesti Pank toetab seda projekti, mis on esitatud.

21 punktist 17 ma toetan ja oleksin nendega nõus. Ainult neljas küsimuses on lahkavused. Ma püüan neist natukene rääkida.

Esimene küsimus, mis sisult tundub olevat väga oluline, võib-olla ta seda tegelikult ei ole, on küsimus kahest alternatiivsest variandist § 8 punkti 2 osas. Kas Eesti Pank on kohustatud oma ülesandeid täites toetama Eesti Vabariigi üldist majanduspoliitikat või Eesti Vabariigi Valitsuse üldist majanduspoliitikat? Enamik inimesi võib-olla küsiks, kas siin saab üldse olla erinevust. Ma arvan ka, et kui siin ei ole erinevust, siis ei oleks mõtet üldse vaielda ja me võiksime jätta siin teksti "Eesti Vabariigi majanduspoliitika". Kui aga on olemas erinevusi kellegi arvates, siis tekib küsimus, milline seisukoht on pangale kohustuslikum, kas vabariigi majanduspoliitika või vabariigi valitsuse majanduspoliitika. Seetõttu ma arvan, et parem oleks jätta, nagu ma komisjonis ka kinnitasin, niisugune seisukoht, nagu Eesti Pank pakub: "Eesti Pank on kohustatud oma ülesandeid täites toetama Eesti Vabariigi üldist majanduspoliitikat." Kui me kirjutaksime teisiti, siis see võiks saada jälle uute pisitülide või konfliktide allikaks, sest väga raske on öelda, kus algab valitsuse majanduspoliitika ja kus algab valitsuse korraldus ühe või teise küsimuse lahendamiseks.

Teine, väikene küsimus, mida tahaksin puudutada, on § 9. Räägitakse sellest, kuidas suurendada Eesti Panga krediteerimisvõimet ja tema käsutuses olevaid vahendeid. Teeksin siin ühe täienduse. Tekst on niisugune: "Raharingluse stabiilsuse tagamiseks antakse Eesti Vabariigi kõrgeima riigivõimuorgani otsustusel Eesti Panga käsutusse Eesti Vabariigi omanduses olevat vara, sealhulgas sissetulekuid riigivara erastamisest." Nüüd ma lisaksin juurde "riigi aktsiaseltside aktsiaid ja muid Eesti Vabariigile kuuluvaid aktiive". Ja täiendus seisneks selles, et lisada "riigi aktsiaseltside aktsiaid". Sest see on üks kinnisvara omandustunnustuse vorme ja sellise lahenduse juures me saaksime kiiremini anda Eesti Pangale võimaluse olla krediitide garandiks, ka välismaa silmis.

Paragrahvi 12 alapunkti 2 juures oleksin ma nõus sellega, et me kindlustusseltsid võtaksime sellest tekstist välja. Kuid ma teeksin ettepaneku lisada üks teine väikene täpsustus siia lõiku. See on siis lehekülj 4 2. lõige: "Muud krediidasutused on hoiuühistud, krediidiühistud jne., välja arvatud käesoleva paragrahvi 3. ja 4. lõikes märgitud eritingimused." Ja nüüd lisaksin juurde "ning käesoleva seaduse § 3". Küsimus on selles, et kui me eristame panku ja krediidasutusi, siis me ei tohiks anda krediidasutustele luba kasutada ka oma nimetuses sõna "pank". See on väikene tehniline täpsustus. Samuti ma oleksin siis nõus sellega, et § 12 5. alapunkti, mis puudutab kindlustusfirmasid, võtaksime välja.

Ja viimane parandus puudutab paragrahvi 23. Kohustuslike reserve suurus kehtestatakse ühtsena kõikidele kommertspankadele protsentides panga poolt kaasatud vahendite üldsummast või selle juurdekasvust. Ma paneksin ette § 33 tervenisti välja jätta, sellepärast et see kõik on juba reguleeritud §-s 28. Aga niisugusel kujul ei ole § 33 mitte ainult kasutu, vaid see on kahjulik, sellepärast et see jätab niisuguse mulje, nagu krediidiühistu ei peaks enam kohustuslikke reserve Eesti Pangas hoidma. Need on kõik parandused, mis puudutavad teile esitatud teksti.

Ütleksin veel mõne sõna välismaa pankade osalusest Eesti panganduses. Meile kõikidele on teada, et me tahame väliskapitali sissetulekut Eestisse ja et see on meile väga vajalik. Kuid on üks erand – pangandus. Pangandus selle tõttu, et tal on tohutu mõju kogu Eesti majandusele. Tema kaudu saab reguleerida Eesti majandust väga tundlikult ja ka väikene osalus panganduses toob sellele summale, mida võidakse panna meie panku, hoopis ebaproportsionaalselt suure võimaluse mõjutada, vajadusel ka kontrollida Eesti majandust. Ja mis veelgi ohtlikum – selle kontrolli kaudu hakata välja tõrjuma oma konkurentfirmasid Eesti majandusest. Nii et niisuguse parandusega võiksime saavutada ainult seda, et me väliskapitali osalust võime Eestis vähendada. Seda küsimust arutades tutvusime Soome ja Rootsi kogemustega. Ja mõlemal maal lubati väliskapitali osalust panganduses alles mõned aastad tagasi. Kogu maailmasõjajärgsel perioodil nad töötasid ilma selleta ja samadel põhjustel. Meie panga nõukogus esinenud Rootsi Handelsbankeni spetsialist härra Bo Kragh toetas samuti seda seisukohta, et me praegu ei tohi seda Eestis lubada, ja põhiline on, et meie pangandus on veel niivõrd nõrk. Meil ei ole välja töötatud ei piisavat reguleerimise süsteemi ega kontrollimise süsteemi ja kogu majandus on nii kergesti mõjutatav, et praegu oleks niisuguse sätte lubamine siin ebaõige.

Ühes küsimuses peaksin vist veel paranduse tegema. Nimelt § 2 punkti 4 kohta. Pannakse ette teha parandus, mille järgi käesolevas paragrahvis loetletud pangaoperatsioonide sooritamise korra nii Eesti Vabariigi kui välisriikide valuutas kehtestab Eesti Pank vastavalt Eesti

Vabariigi seadustele. Jutt on sellest, et kes ja kuidas reguleerib valuuta kasutamist tänase Eesti raharingluses. Senise redaktsiooni järgi on öeldud, et seda reguleerib Eesti Pank, nüüd on ettepanek, et reguleerib Eesti Pank vastavalt Eesti Vabariigi seadustele. Siin ka ei tohiks mingit vastuolu olla, sest kui on Eesti Vabariigi seadus olemas, siis on loomulik, et pank on kohustatud selle järgi reguleerima. Miks siiski on niisugune parandusettepanek tehtud? Sellepärast, et täna ei ole üldse mingit seadust, mis reguleeriks valuuta kasutamist. Ja kui me täna võtaksime selle paranduse vastu, mis on siin toodud, siis me faktiliselt võtaksime Eesti Pangalt üldse võimaluse reguleerida valuuta kasutamist ja me viiksime selle seadusandlusest üldse välja. Selle tõttu oleks minu ettepanek niisugune, et seda parandust mitte arvesse võtta, jätta see olukord endiselt niimoodi, et seda reguleerib Eesti Pank. Senikaua see saab toimuma niimoodi, kuni Ülemnõukogu võtab vastu valuutaseaduse. Valuutaseadus reguleeriks loomulikult kogu valuuta kasutamise korda ja see oleks siis seadusandlikult reguleeritud. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et on küsimus Rein Otsasonile. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud härra Eesti Panga president! Siin tekkis vaidlus kahe formuleeringu vahel: Eesti Vabariigi üldine majanduspoliitika ja Eesti Vabariigi Valitsuse majanduspoliitika. Teatavasti vabariigi valitsus on kinnitatud Ülemnõukogus ja me oleme volitanud teda väljendama, formuleerima ja ellu viima majanduspoliitikat. N.-ö. valitsuse tegevusjoon on loomulikult ühendatud Ülemnõukogu seisukohtadega. Nüüd ma tahaksin teie käest küsida, mis asi on Eesti Vabariigi üldine majanduspoliitika, mis on erinev Eesti Vabariigi Valitsuse majanduspoliitikast? Kes seda formuleerib ja kindlaks määrab? Ja milliste juriidiliste normidega või millisel juriidilisel teel see kujuneb? Ei saa ju mõelda selle all mingisugust teadlaste seisukohta või Eesti Panga seisukohta või mõne muu asutuse seisukohta. Mis asi see on, mis elukas on see Eesti Vabariigi üldine majanduspoliitika? Tänan!

R. Otsason

Eesti Vabariigi üldine majanduspoliitika on läbi arutatud ja heaks kiidetud Eesti Vabariigi Ülemnõukogus, näiteks niisuguse dokumendi arutamisel nagu vabariigi valitsuse tegevusprogramm, mis hõlmab majanduse juhtimise põhimõttelised küsimused, ja ülejäänud mitmesugustes seadustes, mis käsitlevad majandust.

Juhataja

Suur tänu! Üks hetk, härra Otsason, on veel üks küsimus Johannes Kassilt.

J. Kass

Härra juhataja, härra Otsason! Kas teie ettepanekuid saaks ka kirjalikult, sest praegu nad on õhus, aga nad võivad nõnda kaduma minna?

R. Otsason

Tänan teid selle au eest! Ma püüan seda teha.

Juhataja

Kas on veel küsimusi härra Otsasonile? Ei ole. Suur tänu! Avan läbirääkimised. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Kallid kolleegid! Ma lihtsalt laiskusest räägin täna kohapealt. Panga nõukogu liikmena julgen teile öelda, et ettevalmistatud seaduseelnõu on kooskõlastatud panga nõukoguga. Nagu siin kolmest ettekandest kuulda oli, tuleb teha väikseid redaktsioonilisi parandusi. Kuid vastuolusid antud juhul valitsuse ja panga nõukogu vahel eriti ei ole. Välja arvatud üks punkt, millest on täna juttu olnud. Miks panga nõukogu pooldab teist formuleeringut, kus on öeldud, et Eesti Pank peab toetama Eesti Vabariigi majanduspoliitikat? Aga sellepärast, et muidu tekiks esimese formuleeringu juures meil alaväärsuskompleks. Tähendab, just nagu meie ei teekski poliitikat, et poliitikat teeb ainult valitsus. Lõppude lõpuks kõrgeimaks organiks on siiski Eestis Ülemnõukogu ja Eesti Pank allub Ülemnõukogule ning järelikult peab ta siiski alluma Ülemnõukogu poliitikale. Aga valitsus on juba täitevorgan, tema peab lihtsalt meie sõna kuulama.

Siiski on selles seaduseelnõus üks nõrk punkt. Kui te vaatate tähelepanelikult, siis ainukene sanktsioon, mida Eesti Pank võib kasutada huligaanitsevate kommertspankade, krediidiühistute, hoiuühistute ja kõigi vastu, on ainult nendelt tegutsemislitsentsi äravõtmine. Tähendab, vahepealseid karistusastmeid üldse ei ole. Oleks loogiline, et näiteks seal kommertspanka või mõnda krediidiühistut võiks karistada 10 000- või 20 000-rublase trahviga, sest on kaks võimalust, kas lõpetada panga tegevus või üldse mitte midagi teha. Probleem on nüüd ainult selles, et selleks tuleb muuta tsiviilkoodeksit. Tsiviilkoodeks on meil tänasel päeval tegemisel ja seal peaks selle ette nägema ja ma leian, et ajutiselt ei tohiks see

olla takistuseks, et seda seadust mitte vastu võtta. Kuid me oleme paratamatult kunagi sunnitud selle asja juurde tagasi tulema.

Üldiselt on aga seaduseelnõu enam-vähem küps vastuvõtmiseks ja soovin teile esmaspäeval edu selle ületamisel.

P. Priks

Lugupeetud juhataja! Kuigi küsimus oleks rohkem eelesinejale. Rootsi pank on ka otse parlamendi alluvuses, ei ole valitsuse alluvuses, aga see ei tähenda, et Rootsi riigi pank võib oma finantspoliitikat ajada täitsa sõltumatult valitsuse poliitikast. Riigipanga seaduses on kirjas, et enne kui riigipank võtab vastu olulise rahanduspoliitilise otsuse, peab olema selleks finantsministri nõusolek. Tekibki küsimus, kuidas siis Rootsi parlamendi liikmed ei tunne sellist alaväärsuskompleksi, miks meie peaksime seda tundma. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kaasettekanded on peetud. Võib-olla töö korras täpsustame need asjaolud. Ka minul on teada need näited mõnede teiste maailma juhtivate maade kohta, näiteks Šveitsi kohta, kus küll pank on minu meelest sõltumatu ka parlamendist. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Ma tahtsin lihtsalt täpsustada ja Priidu Priksile vastata selles mõttes, et Eesti Vabariik on hoopis midagi muud kui Šveits või Rootsi. See paistab ainult nii, et Eesti Vabariik on üks tubli riik, aga täna ikka veel riiki ei ole. Nii et teiselt poolt Eesti Panga nõukogu liige on valitsuse rahandusminister, tema õigused algavad juba panga nõukogu liikmena. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on veel sõnavõtusoovijaid või kõnepidajaid? Ei ole. Kolleegid, vastavalt meie reglemendile on kaasettekandjal õigus teha ettepanek katkestada käesoleva päevakorrapunkti arutelu ja ta tegi ka ettepaneku jätkata järgmisel istungjärgul. Niisiis seda me hääletusele ei pane. Loomulikult peab iga Ülemnõukogu liige teadma, millised on tema õigused sellel perioodil seadusloome seisukohalt. Palun tutvuge lähemalt reglemendiga, käituge vastavalt sellele. Nii et selle päevakorrapunkti arutelu tõesti katkestatakse ja jätkatakse järgmisel istungjärgul.

Kolleegid, päevakorras meil rohkem küsimusi ei ole. On jäänud küll natuke aega ametliku tööpäeva lõpuni, kuid kuulame ära Helgi Viirelaiu.

H. Viirelaid

Austatud kolleegid! Avaldan tänu kõikide naissaadikute nimel, kes saalis istuvad, meeldiva üllatuse eest emadepäeva puhul. See tähendab, saadikute kaupluse sulgemise eest. Ühtlasi lubage avaldada kaastunnet meessoost saadikutele, kellel on seoses meie kaupluse sulgemisega tekkinud täiendavaid probleeme ema ja abikaasa meelepidamisega emadepäeval. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ei saanudki aru, on see halb, et kauplus kinni pandi? Katsume natuke selgust saada selles küsimuses töö korras. Mina ei ole sinna kauplusse veel sattunud.

Kolleegid, loeme sellega istungjärgu lõppenuks ja jätkame järgmise istungjärguga järgmisel esmaspäeval kell 16. Seniks head nägemist!